

Latvijas Universitāte
Sociālo zinātņu fakultāte
Politikas zinātnes nodaļa

Politikas zinātnes bakalaura studiju programmas

3. kursa studenta

Aleksandra Tīģera

stud. apliec. nr.: at06015

BAKALAURA DARBS
**NVS KĀ REĢIONĀLĀS ORGANIZĀCIJAS ATTĪSTĪBAS
PERSPEKTĪVAS**

Darba vadītājs: Dr. paed., prof. Žaneta Ozoliņa

Rīga, 2009

GALVOJUMS

Ar šo es apliecinu, ka šis bakalaura darbs ir pildīts patstāvīgi, par izmantotajiem datiem un materiāliem ir dotas atsauces. Šis darbs tādā vai citādā formā nav nekad iesniegts nevienai citai pārbaudes komisijai.

25.05.2009.

Saturs

Ievads.....	4
1. Reģionālās organizācijas teorētiskais skaidrojums.....	7
1.1. Reģiona būtība.....	7
1.2. Reģionālā organizācija	10
1.3. Reģionālās organizācijas veidošanas nosacījumi	14
2. NVS kā reģionālā organizācija.....	17
2.1. NVS reģiona raksturojums	18
2.2. NVS politiskais aspekts	28
2.3. NVS ekonomiskais aspekts	45
Secinājumi	55
Pielikums	58
Literatūras saraksts	62

Ievads

Beidzoties Aukstajam karam, par vienu no dominējošām starptautiskās politikas tendencēm ir kļuvusi reģionālās sadarbības pastiprināšanās. Literatūrā reģionālā sadarbība parasti tiek aplūkota tajos reģionos, kuros tā notiek intensīvi, kā, piemēram, Skandināvijas valstīs, ASEAN, Eiropas Savienībā (ES). Tādām organizācijām, kurās reģionālā sadarbība vēl šķietami nav no jauna realizējusi savu pilnu potenciālu bieži vien netiek pievērsta pietiekama uzmanība. Tieši tāpēc šajā darbā es nolēmu pievērsties reģionālās sadarbības analīzei Neatkarīgo Valstu Savienībā (NVS). Šīs organizācijas izpēte ir aktuāla, jo tā atrodas gan blakus Latvijai un tajā notiekošie procesi ir aktuāli mūsu republikai, gan arī blakus Eiropas Savienībai un ir ES Kaimiņu politikas svarīga un neatņemamā sastāvdaļa.

Sabrūkot Padomju Savienībai, visas tās bijušās republikas, izņemot Baltijas valstis, apvienojās NVS, ko ietekmēja jaunizveidoto un atjaunoto valstu paliekošas ciešās ekonomiskās, kultūrvēsturiskās un militārās saiknes, kas tika iedibinātas un pastiprinātas PSRS laikā un tādā veidā radīja starp šīm valstīm savstarpēju atkarību, kuru vienkārši ņemt un izbeigt 1991. gadā nelikās racionāli. Līgums par NVS izveidi tika parakstīts 1991. gada 8. decembrī Belovežas gāršā, tiekoties Krievijas, Ukrainas un Baltkrievijas valstu līderiem. 21. decembrī NVS pievienojās Moldova, Armēnija, Azerbaidžāna, Kazahstāna, Kirgizstāna, Tadžikistāna, Turkmenistāna, Uzbekistāna un tika pieņemta Alma-Atas deklarācija, kurā tika ietverti NVS dibināšanas mērķi un organizācijas darbības principi. Kā pēdējā NVS pievienojās Gruzija 1993. gadā, bet Alma-Atas deklarāciju kā pēdējā parakstīja Moldova 1994. gada aprīlī.

NVS uz doto brīdi ietilpst 11 valstis – Krievija, Ukraina, Baltkrievija, Moldova, Gruzija, Armēnija, Azerbaidžāna, Kazahstāna, Kirgizstāna, Tadžikistāna, Uzbekistāna. NVS tomēr nekļuva par tik institucionāli spēcīgu savienību, kāda bija PSRS, un šīs savienības tālākajā attīstības gaitā ne vienu reizi vien starp tās dalībvalstīm bija radušās nopietnas pretrunas un no vairākām dalībvalstīm varēja dzirdēt viedokļus par to iespējamo izstāšanos no NVS. Tajā pašā laikā no NVS visā organizācijas pastāvēšanas laikā izstājās tikai viena valsts – Turkmenistāna, kas to izdarīja 2005. gadā, bet vēl joprojām darbojas organizācijā kā asociētais biedrs.

Kaut gan NVS dalībvalstis ilgu laiku ir bijušas cieši saistītas un integrētas savā starpā, tomēr pēdējā laikā ir vērojamas tendences, kuras ļauj mums apšaubīt NVS dalībvalstu integrāciju mūsdienās. Kā, piemēram, karš starp Krieviju un Gruziju; konflikti par gāzes piegādēm starp Krieviju un Ukrainu, Krieviju un Baltkrieviju; jau vairākus gadus aktuālais

Piedņestras jautājums Moldovā; Gruzijas un Ukrainas centieni veidot dialogu ar Eiropas Savienību un NATO, pieļaujot savu izstāšanos no NVS nākotnē.

Saistībā ar to, ka NVS dalībvalstis cieši robežojas ar ES, NATO, ASEAN dalībvalstīm, tām ir iespējami vairāki attīstības virzieni – nostiprināties NVS sastāvā, integrēties rietumu vai austrumu organizācijās, vai arī, iespējams, atrasties „starp” stāvoklī. Tieši tāpēc šī darba mērķis ir noskaidrot, vai NVS pastāv priekšnoteikumi attīstībai par spēcīgu reģionālo organizāciju, vai arī saiknes starp reģiona valstīm ir nepietiekamas, lai sekmētu savstarpēju integrāciju.

NVS organizācija tiks aplūkota laika posmā no 2000. līdz 2009. gadam, jo pēc daudzu politikas pētnieku atzinumiem tieši Vladimira Putina nākšana pie varas Krievijā 2000. gadā iezīmēja jaunu posmu sadraudzības valstu savstarpējās attiecībās, kas turpinājās arī pēc Putina politiskā mantinieka Dmitrija Medvedeva nākšanas pie varas Krievijā 2008. gadā.

Darbs tiks izstrādāts, balstoties uz izvirzīto hipotēzi – „NVS kā reģionālās organizācijas attīstību kavē NVS dalībvalstu atšķirīgās politiskās un ekonomiskās orientācijas.”

Darba uzdevumi:

- teorētiski izskaidrot reģionālās organizācijas būtību;
- aplūkot NVS laika posmā no 2000. līdz 2009. gadam pēc darba teorētiskajā daļā formulētajām nozīmīgākām reģionālās organizācijas pazīmēm;
- atbildēt uz izpētes jautājumu – „Vai NVS kā reģionālās organizācijas attīstību kavē NVS dalībvalstu atšķirīgās politiskās un ekonomiskās orientācijas?”
- pierādīt vai apgāzt izvirzīto hipotēzi;
- izdarīt secinājumus par darbā aplūkoto problemātiku.

Darba izstrāde ir balstīta uz divām pamatnodaļām - teorētiskas un empīriskas. Darba teorētiskajā nodaļā es centīšos rast skaidrojumu, kas ir reģions un pie kādiem nosacījumiem starp reģiona valstīm veidojas reģionālā organizācija, izdalot būtiskākās pazīmes, kas veicina reģionālo organizāciju darbību un attīstību, izvērtējot arī apstākļus, kas reģionālo organizāciju darbību un attīstību kavē. Darba teorētiskā nodaļa tiks sadalīta trijās apakšnodaļās, no kurām pirmajā apakšnodaļā tiks apskatīti reģiona veidošanas pamatprincipi, otrajā apakšnodaļā – reģionālās organizācijas definīcija un reģionālo organizāciju veidi, bet trešajā apakšnodaļā – nosacījumi, kuri ir nepieciešami reģionālās organizācijas izveidei, darbībai un attīstībai, izdalot būtiskākās pazīmes, kas to veicina. Darba empīriskā nodaļa tiks strukturēta atbilstoši

darba teorētiskajā daļā izdalītām pazīmēm, kas veicina reģionālo organizāciju izveidi, darbību un attīstību. Darba empīriskajā nodaļā tiks aplūkota NVS organizācija laika posmā no 2000. līdz 2009. gadam, izvērtējot NVS kā reģionālās organizācijas attīstības perspektīvas. Darba nobeigumā tiks veikti secinājumi, kas ir balstīti uz izvirzīto hipotēzi, ņemot vērā darba teorētiskajā un empīriskajā daļās noskaidrotas likumsakarības.

Darba teorētiskajā nodaļā tiks izmantoti pazīstamu starptautisko organizāciju teorētiķu – Klaiva Arčera /Clive Archer/, Bjērna Hetnes /Björn Hettne/, Pola Teilora /Paul Taylor/, Brūsa Rasetta /Bruce Russett/, A.J.R. Grūma /A.J.R. Groom/, kā arī Latvijas pētnieku – Žanetas Ozoliņas, Marikas Laizānes-Jurkānes un citu pētnieku darbi, kuros tiek raksturotas reģiona noteikšanas pieejas, reģionālo organizāciju būtība un to veidošanās, darbības un attīstības procesam nepieciešamie apstākļi. Darba empīriskajā daļā tiks izmantoti NVS un organizācijas dalībvalstu izdotie oficiālie dokumenti, NVS reģiona un NVS dalībvalstu vēsturi skaidrojošā literatūra, NVS statistikas komitejas dati par ekonomiskajiem procesiem NVS, aktuāli ebrary, SAGE un EBSCO datu bāzēs pieejamie autoru raksti par situāciju NVS dalībvalstīs pēc 2000. gada, kā arī cita darba tēmas izpētei nepieciešamā mācību, akadēmiskā un uzziņas literatūra un interneta resursi.

1. Reģionālās organizācijas teorētiskais skaidrojums

1.1. Reģiona būtība

Reģionālajam līmenim starptautiskajā politika lielāka uzmanība tika pievērsta beidzoties Aukstajam karam.¹ Ja pirms Aukstā kara beigām pasaule tiek pamatā sadalīta 8 lielajos reģionos – Austrumāzijā, Dienvidāzijā, Okeānijā, Latīņamerikā, Āfrikā, Eiropā, PSRS un Ziemeļamerikā, tad beidzoties Aukstajam karam, reģionālais līmenis pasaulē kļūst daudz detalizētāks un sarežģītāks.² Reģionālais līmenis starptautiskajā politikā atrodas starp globālo un lokālo līmeni. No vienas puses reģions nav tik liels, lai par to runātu kā par kaut-ko visaptverošu, bet no otras puses arī ne tik mazs, lai būtu viena valsts. Politiskajā kontekstā ar reģionu parasti tiek saprastas vairākas ģeogrāfiski tuvu atrodošās valstis, kurām ir vēstures gaitā ir izveidojušās attiecības, kas ļauj tās norobežot no citām valstīm un skatīt kā atsevišķu kopumu. „Reģionu veidošanās ir ilglaicīgs process, kurš notiek konkrētā starptautiskā vidē.”³ Reģioni nevar tikt izveidoti vienā brīdī no atsevišķiem subjektiem, to veidošanās pamatā ir ilglaicīgs kultūrvēsturiskais process. Reģionam ir jābūt mazākam par veselo, parasti – ievērojami mazākam. Līdzīgi kā valstis veido reģionus, reģioni veido starptautisko sistēmu.⁴

Starptautiskajā politikā reģions tiek noteikts dažādos veidos. Tā, piemēram, Kantorī un Spīgelis /Cantori and Spiegel/ reģiona noteikšanā akcentē četras pazīmes – „ģeogrāfisko tuvumu, starptautisko mijiedarbību, kopējas saites (etniskas, lingvistiskas, kultūras, sociālas, vēsturiskas), identitātes apzināšanos.” Amitai Etcioni /Amitai Etzioni/ reģiona noteikšanā liek uzsvāru uz tādas pazīmes kā „kultūras un sociālo vērtību kopums, kurā iekļaujas valoda, kultūra, tradīcijas, etniskie avoti, politiskā struktūra, reliģija.” Ole Vīvers /Ole Waever/, savukārt, reģiona noteikšanai izmanto formulējumu, kuru ir radījis, izpētot vairākus citu autoru darbus par šo tematu – „Reģions ir tas viss, kam piemīt nācījas – valsts raksturojumi, izņemot vienu. Tam piemīt teritorialitāte, bet nepiemīt suverenitāte”.⁵ Apkopojot dažādas reģiona definīcijas var konstatēt, ka reģiona svarīgākā pazīme ir tā ģeogrāfiskā integritāte,

¹ Buzan, B., Waever, O. *Regions and powers: the structure of international security*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, pp. 27.-39.

² Janda, K., Gillies, R. How well does 'region' explain political party characteristics? [Tiešsaiste] [Skatīts: 20.05.2009.] Pieejams: http://janda.org/workshop/Discriminant%20analysis/Janda-Gillies/janda-gillies_region.htm

³ Ozoliņa, Ž. *Latvijas drošības politikas reģionālie aspekti*. Rīga: Izglītība, 2000, 51. lpp.

⁴ Buzan, B., Waever, O. *Regions and powers: the structure of international security*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, pp. 27.-39.

⁵ Ozoliņa, Ž. *Latvijas drošības politikas reģionālie aspekti*. Rīga: Izglītība, 2000, 38. lpp.

proti – reģionu veidojošu subjektu ģeogrāfiskais tuvums. Nākamā pazīme, pēc kuras tiek definēts reģions ir reģiona iedzīvotāju starpā vēsturiski veidojušās sociālās un kulturālās saites – līdzība etniskajā izcelsmē, valodā, kultūrā, reliģijā. Kā pēdējo pazīmi, pēc kuras valstis tiek pieskaitītas noteiktam reģionam ir jāmin politisko uzskatu kopums, kurš nosaka valsts vietu starptautiskajā politiskajā sistēmā.

Nozīmīgu ieguldījumu reģiona teorijas pilnveidošanā ir sniedzis pētnieks Ivers Noimans /Iver Neumann/, kurš ir akcentējis iekšpasaules-ārpasaules (inside-out) un ārpuspasaules-iekšpasaules (outside-in) pieejas reģiona robežu noteikšanā. Iekšpasaules-ārpasaules pieeja piedāvā atrast, kas noteiktām valstīm ir kopīgs, kas ļauj tās izolēt kā reģionu no apkārtējās vides, savukārt ārpuspasaules-iekšpasaules pieeja piedāvā pievērst uzmanību reģiona vietai starptautiskajā sistēmā.⁶ Kā piemēru šādai reģiona robežu noteikšanai var minēt Baltijas valstu pakāpenisku „pāreju” no Austrumeiropas reģiona, kuram Baltijas valstis tika pieskaitītas PSRS okupācijas laikā uz Ziemeļeiropas reģionu pēc neatkarības atgūšanas un integrācijas eiroatlantiskajās struktūrās. Izraēla un Turcija politisku apsvērumu dēļ tiek bieži vien skatītas kā Eiropas sastāvdaļa, kaut gan ģeogrāfiski tās ir Āzijas valstis. Valstu „pāreju” no viena reģiona uz otru var sekmēt īstenotas pārmaiņas to sabiedrībā un kultūrā, un/vai valstu politiskajos uzskatos.

Reģionu robežas, atšķirībā no valstu robežām, bieži vien nav izteikti nosakāmas – vairāki reģioni var pārmīties savā starpā un valstis var vienlaikus tikt pieskaitītas dažādiem reģioniem. Tā, piemēram, Latvija, skatoties šaurākā mērogā, vispirms ir Baltijas reģiona valsts, kuru tā veido kopā ar Lietuvu un Igauniju. Kā nākamais līmenis Latvijai ir piederība Ziemeļeiropai vai Austrumeiropai, atkarībā no kura skatu punkta uz to skatās. Latvija ir vienlaikus arī Baltijas jūras reģiona valsts, kurš apvieno valstis, kam ir nepastarpināta izeja uz Baltijas jūru. Skatoties plašā mērogā Latvija ir Eiropas reģiona valsts. Saistībā ar šādu reģionu „matrjošku” interesantu pieeju piedāvā Barijs Buzans /Barry Buzan/ un Ole Vīvers, kuri akcentē, ka reģionam mēdz pastāvēt arī apakšdaļas – subreģioni. Subreģionus reģiona sastāvā nošķir, pamatojoties uz to no pārējās reģiona daļas atšķirīgajām ģeogrāfiskajām, kultūrvēsturiskajām, sociālajām vai politiskajām īpatnībām. Tā, piemēram, Eiropas reģionā var izdalīt Rietumeiropas, Ziemeļeiropas, Centrāleiropas, Austrumeiropas, Dienvideiropas subreģionus. Buzans un Vīvers uzsver, ka reģioniem var ne tikai izdalīt apakšdaļas, bet arī skatīt divus vai vairākus reģionus kopējā kontekstā, izveidojot interreģionus. Šādu tendenci Buzans un Vīvers apskata Ziemeļaustrumāzijas un Dienvidaustrumāzijas kontekstā, kur

⁶ Ozoliņa, Ž. *Latvijas drošības politikas reģionālie aspekti*. Rīga: Izglītība, 2000, 48.-49. lpp.

agrākais interreģions mūsdienās ir pārvērties Austrumāzijas reģionā, tādā veidā interreģionālajam līmenim transformējoties reģionālajā, bet reģionālajam – subreģionālajā.⁷

Bjērns Hetne /Björn Hetne/ izdala četrus pasaules reģionu veidošanās tipus – ģeogrāfiskā tipa, organizācijas tipa, vēstures tipa un problēmas tipa. Ģeogrāfiskā tipa reģionus pēc Hetnes nošķir daba, organizācijas tipa – valstu vēlme veidot ciešākas attiecības ar citām valstīm savu nacionālo interešu realizēšanai, vēstures tipa – vēstures gaitā izveidojusies kopējā kulturālā identitāte un pašapziņa, savukārt, problēmas tipa reģionus, pēc Bjērna Hetnes domām, nošķir valstu vēlme kopīgi risināt problēmas, kā, piemēram, drošības un ekoloģijas problēmas.⁸ Autors izdala arī trīs reģionu klasifikācijas principus pēc Aukstā kara aktuālajam jaunajam reģionālisma vilnim, klasificējot pasaules reģionus pamata reģionos, starpposma reģionos un perifēriālos reģionos. Par pamata reģioniem tiek definēti stabili un ekonomiski attīstīti pasaules reģioni, par starpposma reģioniem – reģioni, kuri vēlas pievienoties pamata reģioniem, bet par perifēriāliem reģioniem – stagnējoši, mazattīstīti un uz karu tendēti reģioni.⁹

Kā redzams, dažādu teorētiķu uzskati par to, kas tad īsti ir reģions, ir samērā atšķirīgi. Kamēr vieni uzskata reģionu par kaut ko līdz galam nenoteiktu un saistītu pamatā ar ģeogrāfiju un vēsturi, citi autori reģiona noteikšanā izmanto reģionālās sadarbības piemērus. Pamatā, kā jau tika minēts, reģiona kā tāda noteikšanā ir svarīgi ģeogrāfiski, kultūrvēsturiskie un pozīciju starptautiskajā vidē nosakošie apstākļi. Reģionālā sadarbība tiks plašāk izpētīta nākamajā darba nodaļā, apskatot reģionālās organizācijas teoriju.

⁷ Buzan, B., Waever, O. *Regions and powers: the structure of international security*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, p. 100.

⁸ Hettne, B. Global interdependence in regionalism? Pieejams: Hettne, B., Hveem, H. (eds.) *Context of Interregional Relations*. Gothenburg: Padrigu, 1998, pp. 88-89.

⁹ Hettne, B., Inotai A., Sunkel O. (eds.) *National perspective of the new regionalism in the North*. London: Macmillan Press, 2000, p. XVII.

1.2. Reģionālā organizācija

Reģionālā organizācija, atšķirībā no reģiona, ir daudz noteiktāks koncepts. Ja reģionam, atkarībā no skatu punkta, var pieskaitīt vai nepieskaitīt noteiktas valstis, tad reģionālajā organizācijā šāda nenoteiktība neeksistē – valstis vai nu ir attiecīgās reģionālās organizācijas dalībvalstis, vai arī nav. Organizācija ir noteicošais vārds reģionālās organizācijas terminā – tas parāda, ka attiecības starp valstīm notiek nevis arhaiski, bet gan reglamentēti. Reģionāla organizācija ir neatņemama „starptautiskās organizācijas” jēdziena sastāvdaļa, reģionālai sadarbībai tradicionāli notiekot starp dažādām valstīm vai subjektiem reģiona ietvaros. Starp reģionālām organizācijām mēdz nošķirt reģionālās valstiskas organizācijas un reģionālās nevalstiskas organizācijas.¹⁰ Ņemot vērā apstākli, ka darbā tiek apskatīta starp valstīm izveidota reģionāla organizācija - NVS, reģionāla organizācija šajā darbā tiks apskatīta tikai kā valstiska reģionālā organizācija.

Pētnieki Pols Teilors /Paul Taylor/ un A.J.R. Grūms /A.J.R. Groom/ kā organizāciju atšķirīgo pazīmi no cita veida sadarbības formām izdala to sistemiskumu un institucionalizētību, minimizējot nejaušās uzvedības iespējamību. Autori akcentē, ka ja organizācija vēlas darboties un attīstīties, „tai ir jāuztur efektīvs iekšējās un ārējās komunikācijas kanāls starp tās sociālo un fizisko vidi, jāprot integrēt savus apakšposmus, jāveicina lojalitāte organizācijas iekšienē, jāprot uzstādīt un realizēt tās vērtībās balstītus mērķus.”¹¹ Organizācijā ir jāpastāv noteiktai kārtībai un līgumiskajam pamatam, kas atšķirtu attiecības organizācijas ietvaros no neorganizētām un neplānotām attiecībām.

Sociologs Viljams Ričards Skots /William Richard Scott/ izdala 3 pieejas, kā definēt organizāciju – racionālo, dabisko un atvērto. Ja par pamatu ņem racionālo pieeju, organizācija tiek definēta kā kolektīvs veidojums specifisku mērķu sasniegšanai ar augstu formalizācijas pakāpi, kura ietvaros notiek apzināta un pārdomāta sadarbība. Ņemot par pamatu dabisko pieeju, organizācija tiek definēta kā kolektīvs veidojums, kura dalībnieki ir ieinteresēti organizācijas pastāvēšanā un, lai šo pastāvēšanu nodrošinātu, piedalās kolektīvos pasākumos. Savukārt, ņemot par pamatu Skota piedāvāto atvērto pieeju, organizācija tiek definēta kā apkārtējās vides radīto dalībnieku koalīciju apvienība, kuras vieno savstarpējo atkarību radošas aktivitātes.¹² Neskatoties uz dažādu pieeju atšķirīgu skatījumu uz organizācijas

¹⁰ Rittberger, V., Zangl, B. *International Organization. Polity, Politics and Policies*. New York: Palgrave Macmillan, 2006, pp. 3-13.

¹¹ Taylor, P., Groom A.J.R. *International Institutions At Work*. London: Pinter Publishers Ltd., 1990, pp. 3-19.

¹² Scott, W.R. *Organizations: Rational, natural, and open systems*. New Jersey: Prentice-Hall, 1992, pp. 21-26.

definīciju, tām pastāv kopējās pazīmes. Pirmkārt, organizāciju veido kolektīvs, tātad - vairāk par 2 dalībniekiem. Otrkārt, organizācijas tiek veidotas noteiktu mērķu realizācijai, kuru dēļ ir nepieciešama organizācijas dalībnieku organizētība.

Par reģionālo organizāciju apzīmē 3 vai vairāku reģiona valstu savienību, kuru vieno kopīgi mērķi, noslēgtais sadarbības līgums, brīva līdzdalība un suverenitāte. Līdzīgas valstis ar kopīgām problēmām vienojas reģionālajā organizācijā, ja tā paver plašākas problēmu risināšanas iespējas par tām iespējām, kādas valstīm pastāv nacionālajā līmenī.¹³ Marika Laizāne-Jurkāne, analizējot faktorus, kas sekmē valstu iesaisti reģionālajās organizācijās, izdala tādus nosacījumus kā „ekonomisko nosacījumu, politisko nosacījumu, ārējos draudus un spiedienu, spēcīgu reģionālo identitāti, kopīgu reģiona problēmu pastāvēšanu.” Autore uzsver, ka „jebkura reģionālā organizācija tiek veidota savstarpēji interesējošo jautājumu un problēmu risināšanai, savstarpēji interesējošu projektu apspriešanai, dalībvalstu darbības koordinēšanai, kopīgo viedokļu paušanai par noteiktiem notikumiem starptautiskajā vai organizācijas iekšējā vidē.”¹⁴ Reģionālās organizācijas mēdz būt slēgtas, daļēji slēgtas, vai atvērtas attiecībā uz iespējamo jauno valstu dalību tajās. Slēgtas organizācijas neparedz paplašināšanas iespējas – tās ir radītas starp noteiktajām valstīm, lai regulētu attiecības tikai un vienīgi starp tām. Daļēji slēgtās organizācijās paplašināšanās ir iespējama, ja kandidāts uz dalību tajā atbilst noteiktiem kritērijiem. Atvērtās reģionālās organizācijas ir atvērtas visu reģiona suverēnu valstu uzņemšanai.

Tiek izdalītas 3 veidu reģionālās organizācijas - daudzfunkcionālās reģionālās organizācijas, alianses tipa reģionālās organizācijas un funkcionālās reģionālās organizācijas. Daudzfunkcionālo organizāciju galvenais uzdevums ir saikņu veidošana starp universālo un reģionālo sistēmu.¹⁵ Kā piemēru šāda veida reģionālām organizācijām var minēt Eiropas Drošības un Sadarbības Organizāciju (EDSO) Eiropā, kura darbojās Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) paspārnē. EDSO uzdevumos ietilpst militārā bruņojuma kontrole, robežu kontrole konflikta vietās, cīņa pret terorismu, cilvēktiesību, vārda un preses brīvības, kā arī brīvu un demokrātisku nodrošināšana Eiropas valstīs.¹⁶ Reģionālismu universālismam

¹³ Laizāne-Jurkāne, M. *Baltijas valstu reģionālo organizāciju darbības un attīstības tendences*. Promocijas darbs. Rīga, 2007, 38.-39. lpp.

¹⁴ Laizāne-Jurkāne, M. Reģionālās sadarbības organizāciju attīstības tendences Baltijas jūras reģionā. Pieejams: Ozoliņa, Ž. (red.) *Latvija starptautiskajās organizācijās*. Rīga: Zinātne, 2005, 167.-169. lpp.

¹⁵ Laizāne-Jurkāne, M. *Baltijas valstu reģionālo organizāciju darbības un attīstības tendences*. Promocijas darbs. Rīga, 2007, 40. lpp.

¹⁶ Bothe, M., Ronzitti N., Rosas A. (eds.) *The OSCE in the maintenance of peace and security: conflict prevention, crisis management, and peaceful settlement of disputes*. Martinus Nijhoff Publishers, 1997, 557 p.

izteiksmīgi pretstata Klaivs Arčers /Clive Archer/, akcentējot abu sadarbības formu galējības, kuras ļoti uzskatāmi parāda atšķirību starp šiem starptautisko organizāciju veidiem. Kā reģionālās sadarbības piemēru Arčers min Beniluksa valstis – Beļģiju, Nīderlandi un Luksemburgu, kas savā starpā pēc Otrā Pasaules kara veidoja Beniluksa Muitas Savienību, kas vēlāk pārtapa par Beniluksa Ekonomisko Savienību.¹⁷ Arčers uzsver šīs valstis par viennozīmīgu ģeogrāfiskā tuvuma un sociālekonomisko saišu piemēru, kas veidoja pamatu reģionālās organizācijas izveidei starp tām. Kā citu galējību Arčers min ANO, kas apvieno sevī visdažādākās pasaules valstis un ir uzskatāma par spilgtāko universālās organizācijas piemēru. Arčers akcentē reģionu izpētes klasiķa Brūsa Raseta izdalītos aspektus, kas atšķir reģionālās organizācijas no universālām - sociāli-kulturālo homogenitāti, līdzīgus ārpolitiskos uzskatus un uzvedību, savstarpējo politisko atkarību, savstarpējo ekonomisko atkarību, ģeogrāfisko tuvumu; uzsverot, ka jo lielākā mērā organizācija atbilst šiem aspektiem, jo vairāk reģionāla par citām organizācijām tā ir.¹⁸

Alianses tipa reģionālās organizācijas prioritātes ir politiskā un militārā sadarbība starp dalībvalstīm.¹⁹ Primāri, kā to parāda vēsturiskā pieredze, alianses tiek radītas lai pasargātos no kādiem draudiem. NATO kā organizācija, kuras mērķis ir nodrošināt kolektīvo aizsardzību no ārējiem draudiem ir veidojusies nevis kā pašpietiekama, pašuzturoša alianse, bet gan kā reakcija uz notikumiem pasaulē.²⁰ Pēc Otrā pasaules kara PSRS neapšaubāmi apdraudēja Eiropas valstis daudz vairāk, nekā to darīja ASV – tāpēc lai pēc iespējas vairāk aizsargātu savas intereses Eiropa bija spiesta izveidot aliansi ar tādu spēku, kurš būtu spējīgs liegt PSRS īstenot savas intereses Eiropas valstu teritorijās pret šo valstu iedzīvotāju gribu. Par vienīgu spēku pasaulē, kurš ir bijis spējīgs stāties pretī PSRS pēc Otrā pasaules kara bija kļuvis Amerikas Savienotās Valstis, ar kurām tad lielākās un ietekmīgākās Eiropas valstis arī noslēdza militārās sadarbības līgumu tādā veidā izveidojot Ziemeļatlantijas aliansi, jeb NATO.²¹ Nozīmīgākā alianses funkcija ir nodrošināt tās dalībvalstīm dalības labuma pārākumu par dalības izmaksām. Par galvenajām izmaksām dalībai aliansē tiek uzskatīts lielāks risks karadarbības uzsākšanai pret konkrētu valsti dēļ tās dalības aliansē un konkrētas

¹⁷ Encyclopedia Britannica. Low Countries (region, Europe). [Tiešsaiste] [Skatīts: 25.03.2009.] Pieejams: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/349663/Low-Countries>

¹⁸ Archer, C. *International organizations*. London: Routledge, 1993, pp. 45-51.

¹⁹ Laizāne-Jurkāne, M. *Baltijas valstu reģionālo organizāciju darbības un attīstības tendences*. Promocijas darbs. Rīga, 2007, 40. lpp.

²⁰ Ozoliņa, Ž. *NATO attīstības scenāriji*. Pieejams: Latvija starptautiskajās organizācijās. Rīga: Zinātne, 2005, 147. lpp.

²¹ Walt, S. M. *The Origins of Alliances*. London: Cornell University Press, 1994, p. 6

valsts rīcības brīvības mazināšanās par labu tās partneriem aliansē.²² Pētnieks Stefens Volts valstu motivāciju iestāties aliansēs nošķir divos veidos - kā līdzsvarošanu un kā piesliešanos. Līdzsvarošana nozīmē sadarbības veidošanu ar citām valstīm pret kādu dominējošu kopīgu draudu, savukārt, piesliešanās – pievienošanos nomināli stiprākajam, lai pasargātu sevi no nomināli vājāko draudiem.²³

Funkcionālās reģionālās organizācijas prioritāte ir uz sociālo labumu tendēta valstu politiskā un ekonomiskā sadarbība.²⁴ Par veiksmīgāko funkcionālās reģionālās organizācijas piemēru pasaulē ir uzskatāma Eiropas Savienība. Šī mūsdienās Eiropas valstu vairākumu apvienojušā reģionālā organizācija ir radusies no 1940-to gadu pēckara vīzijām par Francijas un Vācijas valstu integrāciju turpmāko iespējamo karadarbību novēršanai šo valstu starpā. ES veiksmes stāstu nodrošināja spēcīga kopēja tirgus izveide, kas sekmēja ne tikai dzīves līmeņa standartu celšanos Eiropā, bet radīja pamatu arī ES politiskai vienotībai, kas sekmēja spēcīgas institucionālās bāzes izveidi ES ietvaros un savstarpējās atkarības palielināšanos.²⁵ Eiropas valstu veiksmīgais sadarbības piemērs mudināja veidot funkcionālās organizācijas arī citos pasaules reģionos. Viens no galvenajiem iemesliem, kas radīja šādu tendenci bija pasaules reģionu dekolonizācija un jaunu neatkarīgo valstu parādīšanās pasaulē 20. gadsimta beigās.²⁶

Arī NVS 2007. gada Dušanbe samita laikā pieņemtajā organizācijas turpmākās attīstības koncepcijā tiek uzsvērts NVS mērķis attīstīties par „politiski un ekonomiski integrētu organizāciju, kura spēj nodrošināt katras NVS dalībvalsts efektīvu attīstību”.²⁷ Tāpēc analizējot reģionālās organizācijas veidošanas nosacījumus nākamajā darba nodaļā tiks apskatīts funkcionālās reģionālās organizācijai izveidei un darbībai nepieciešamie nosacījumi.

²² Snyder, G. H. *Alliance Theory: A Neorealist First Cut.*, p. 110 [Tiešsaiste] [Skatīts: 16.04.2007.] Pieejams: EBSCO datu bāzē

²³ Walt, S. M. *The Origins of Alliances.* London: Cornell University Press, 1994, pp. 17-49.

²⁴ Laizāne-Jurkāne, M. *Baltijas valstu reģionālo organizāciju darbības un attīstības tendences.* Promocijas darbs. Rīga, 2007, 40. lpp.

²⁵ Needler, M.C. *Identity, interest, and ideology: an introduction to politics.* Greenwood Publishing Group, 1996, pp. 201-202.

²⁶ Jacobson, H.K., Reisinger, W.M., Mathers, T. National entanglements in international governmental organizations. Pieejams: Diehl, P.F. (ed.) *The politics of international organizations. Patterns and Insights.* Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing, 1989, pp. 68-83.

²⁷ Концепция дальнейшего развития Содружества Независимых Государств. [Tiešsaiste] [Skatīts: 20.05.2009.] Pieejams: <http://www.cis.minsk.by/webnpa/text.aspx?RN=N90700503#kocep>

1.3. Reģionālās organizācijas veidošanas nosacījumi

Lai izvērtētu funkcionālās reģionālās organizācijas veidošanas nosacījumus, analīze ir jāskatās no reģionāla līmeņa, jo nepastāvot reģionam kā tādām, nevar tikt izveidota arī reģionāla organizācija.

Primārā reģiona pazīme ir valstu ģeogrāfiskais tuvums. Ja valstis ir attālinātas viena no otras, tas krietni vien apgrūtina savstarpējās sadarbības iespējas. Kaut gan veiksmīga sadarbība ir iespējama arī starp attālinātām valstīm, tomēr sadarbību šo valstu starpā nav iespējams skatīt caur reģionālās organizācijas prizmu, jo reģiona definējums kā tāds paredz valstu ģeogrāfisko saikni.

Nākamā pazīme funkcionālās reģionālās organizācijas izveides procesā ir laika gaitā veidojušās reģiona valstu vēsturiskas, sociālās un kulturālās saites, kas izpaužas gan iedzīvotāju etniskās izcelsmes līdzībā, gan noteiktā uzskatu kopumā par lietu kārtību pasaulē – reliģijā, kultūrā, vērtībās. Būtiskas atšķirības šajos aspektos visbiežāk veido barjeras savstarpējai sapratnei, kas ir uzskatāmi redzams uz Eiropas Savienības un Turcijas dialoga piemēra.

Lai gan pirmās divas pazīmes ir nozīmīgas funkcionālās reģionālās organizācijas izveidei, tās ir uzskatāmas vairāk kā priekšnoteikums reģionālās organizācijas veidošanas iespējamībai valstu starpā, nevis kā funkcionālo reģionālo organizāciju veidojošie kritēriji.

Funkcionālās reģionālās organizācijas izveidei ir nepieciešama vismaz 3 reģiona suverēno valstu vēlme veidot ar līgumu nostiprinātas sadarbības attiecības, kas ir balstītas pārliedzībā, ka reģionālā sadarbība pavērs valstīm lielākas iespējas pastāvošo problēmu risināšanā, nekā tas ir iespējams nacionālajā līmenī. Līdz ar to par pirmo būtiskāko funkcionālās reģionālās organizācijai darbībai un attīstībai nepieciešamo pazīmi ir uzskatāma šo organizāciju veidojošo valstu politiskā vienotība, kas izpaužas vēlmē sasniegt kopīgus mērķus organizācijas ietvaros. Vērā ņemamu lomu šeit veido arī konkrēto valstu ideoloģiskā platforma un sadarbības partneru izvēle starptautiskajā arēnā. Valstu politiskajām attiecībām funkcionālās reģionālās organizācijas ietvaros ir jābūt balstītām uz savstarpējo cieņu un starptautisko sadarbību uz vienlīdzības principiem, neuzspiežot kādas atsevišķas valsts pārāku autoritāti par citām organizācijas dalībvalstīm.²⁸ Tiek uzskatīts, ka starptautisko kontaktu iespējas, kuras paveras funkcionālo reģionālo organizāciju sastāvā, veidos pozitīvus

²⁸ Jacobson, H.K., Reisinger, W.M., Mathers, T. National entanglements in international governmental organizations. Pieejams: Diehl, P.F. (ed.) *The politics of international organizations. Patterns and Insights*. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing, 1989, pp. 68-83.

noskaņojumus par sadarbības iespējām starp dalībvalstīm, bet šāda attieksmes maiņa veidos augsni sadarbības procesam.²⁹

Funkcionālisma teorija uzskata, ka primārais faktors, kurā ir ieinteresēti funkcionālo reģionālo organizāciju veidojošo valstu iedzīvotāji ir dzīves līmeņa celšanās un ekonomiskās labklājības pieaugums. Ekonomiskās augšupejas panākšana, līdz ar to, kļūst arī par vienu no svarīgākajām valstu valdību prioritātēm.³⁰ Funkcionālās reģionālās organizācijas galvenais mērķis ir spēcīgā kopēja tirgus mehānisma izveide dalībvalstu starpā, līdz ar to, par otro būtiskāko funkcionālās reģionālās organizācijas darbībai un attīstībai nepieciešamo pazīmi ir uzskatāma savstarpējās ekonomiskās atkarības veidošanās starp organizācijas dalībvalstīm. Savstarpējās ekonomiskās atkarības izveide starp organizācijas dalībvalstīm paver plašākas perspektīvas valstu savstarpējai sadarbībai citās jomās un veicina miermīlīgu noskaņojumu veidošanos starp dalībvalstīm, turpretī izvairīšanās no kontaktiem un centība izolēties no kaimiņvalstīm bieži vien rada pamatu konfliktiem valstu starpā. Palielinātas komunikācijas iespējas dalībvalstu starpā funkcionālās reģionālās organizācijas ietvaros paver iespēju izvairīties no strīdiem starp organizācijas dalībvalstīm, vai nokārtot tos, pirms tie sasniedz konflikta stadiju. Palielinoties savstarpējai ekonomiskai atkarībai valstīm arī pragmatisku apsvērumu dēļ automātiski izveidosies riebums pēkšņi pakļaut briesmām ekonomiskos labumus no dalības funkcionālajā reģionālajā organizācijā, konfliktējot ar citām organizācijas dalībvalstīm.³¹ Kā norāda Brūss Rasetts, savstarpējā ekonomiskā atkarība ātrāk attīstās starp ekonomiski vienlīdzīgākajām valstīm, bet milzīgas iedzīvotāju labklājības līmeņa atšķirības var kalpot kā nopietns šķērslis valstu ekonomiskajai sadarbībai un drīzāk nodarīt postu, nekā sekmēt reģiona ekonomisko izaugsmi.³²

²⁹ McCormick, J. M. Intergovernmental organizations and cooperation among nations. Pieejams: Diehl, P.F. (ed.) *The politics of international organizations. Patterns and Insights*. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing, 1989, p. 85.

³⁰ Jacobson, H.K., Reisinger, W.M., Mathers, T. National entanglements in international governmental organizations. Pieejams: Diehl, P.F. (ed.) *The politics of international organizations. Patterns and Insights*. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing, 1989, pp. 68-83.

³¹ Turpat

³² Russett, B. A neo-Kantian perspective: democracy, interdependence and international organizations in building security communities. Pieejams: Adler, E., Barnett, M. E. (eds.) *Security communities*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998, pp. 368-394.

Veiksmīgas funkcionālās reģionālās organizācijas, līdz ar to, paredz ierobežotu dalībnieku skaitu.³³ Tas gan nenozīmē, ka šādas organizācijas ir automātiski slēgtas jauno dalībvalstu uzņemšanai – gluži vienkārši lai iestātos šāda veida organizācijā jaunajām dalībvalstīm ir jāsasniedz noteikta ekonomiskās attīstības pakāpe un organizācijas paplašināšanos ir jāatbalsta vecajām organizācijas dalībvalstīm. Šo modeli vislabāk raksturo ES paplašināšanās – no 6 dalībvalstīm organizācijas pirmsākumos tā ir attīstījusies par 27 dalībvalstu organizāciju mūsdienās, paplašināšanās politikai turpinoties arī šodien. Veiksmīga funkcionālā reģionālā organizācija nevar būt atvērta visu reģiona valstu līdzdalībai no pašiem pirmsākumiem, jo līdzdalībai šāda veida organizācijā ir nepieciešama politiskā vienotība redzējumā par organizācijas attīstību, kas starp vairākām valstīm nav panākama vienā mirklī un savstarpējā ekonomiskā atkarība, kas starp vairākām valstīm var izveidoties tikai pakāpeniski un ilgstošā laika periodā.

Balstoties uz šajā darba nodaļā izdalītajām funkcionālās reģionālās organizācijas darbību un attīstību veicinošām pazīmēm tiks veidota darba empīriskā daļa, vispirms apskatot NVS reģionālās īpatnības, bet turpmākajā darba gaitā pievērsoties divu būtiskāko izdalīto funkcionālās reģionālās organizācijas darbību un attīstību veicinošo pazīmju – dalībvalstu politiskās vienotības un savstarpējās ekonomiskās atkarības analīzei NVS kontekstā.

³³ Jacobson, H.K., Reisinger, W.M., Mathers, T. National entanglements in international governmental organizations. Pieejams: Diehl, P.F. (ed.) *The politics of international organizations. Patterns and Insights*. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing, 1989, pp. 68-83.

2. NVS kā reģionālā organizācija

Darba teorētiskajā daļā tika aplūkots reģionālās organizācijas teorētiskais skaidrojums. Tika noskaidrots, ka NVS pretendē uz funkcionālās reģionālās organizācijas apzīmējumu un izvērtēti funkcionālās reģionālās organizācijas veidošanas nosacījumi. Darba empīriskā daļa tiks sadalīta trijās apakšnodaļās, atbilstoši darba teorētiskajā nodaļā izdalītām pazīmēm, kas veicina funkcionālo reģionālo organizāciju izveidi, darbību un attīstību.

Lai izveidotu kopēju priekšstatu par NVS kā reģionu, vispirms tiks veikts NVS reģiona raksturojums, kurā tiks pievērsta uzmanība NVS dalībvalstu ģeogrāfiskajam izvietojumam, kā arī NVS dalībvalstu iedzīvotāju etniskās izcelsmes, reliģijas, kultūras, vērtību līdzībām un atšķirībām.

Turpmākajā darba gaitā tiks pievērsta uzmanība divu būtiskāko izdalīto funkcionālās reģionālās organizācijas darbību un attīstību veicinošo pazīmju – dalībvalstu politiskās vienotības un savstarpējās ekonomiskās atkarības analīzei NVS kontekstā, analizējot NVS politisko un ekonomisko aspektu.

Analizējot NVS politisko aspektu tiks apskatītas NVS dalībvalstu oficiālās pozīcijas attiecībā uz dalību NVS, izvērtējot atsevišķi katras NVS dalībvalsts reģionālās prioritātes. Tiks pievērsta uzmanība atsevišķu NVS dalībvalstu attieksmju kopumam pret noteiktiem reģionā un pasaulē aktuālajiem notikumiem, izvērtējot šo attieksmju līdzības un atšķirības.

Analizējot NVS ekonomisko aspektu tiks apskatīta ekonomiskā sadarbība NVS telpā pēc 2000. gada, pievēršot īpašu uzmanību NVS dalībvalstu savstarpējās atkarības līmenim un to ekonomisko attiecību raksturam.

Darba hipotēze „NVS kā reģionālās organizācijas attīstību kavē NVS dalībvalstu atšķirīgās politiskās un ekonomiskās orientācijas” tiks uzskatīta par pierādītu, ja darba gaitā NVS kontekstā netiks apstiprināta vismaz viena no divām izdalītām funkcionālās reģionālās organizācijas darbību un attīstību veicinošām pazīmēm.

2.1. NVS reģiona raksturojums

Lai pievērstos NVS kā reģionālās organizācijas attīstības perspektīvu analīzei, ir būtiski izvērtēt, kāds ir bijis NVS kā reģiona izveides pamats un kādas valstis šo reģionu veido. Tāpēc šajā darba nodaļā tiks sniegts ieskats NVS ģeogrāfiskajā kontekstā un apskatītas NVS dalībvalstis, izvērtējot to iedzīvotāju etnisko izcelsmi, valstu nacionālo sastāvu, reliģiju un kultūru.

Raugoties no ģeogrāfijas viedokļa, NVS reģionu veido trīs teritoriāli integrēti subreģioni – Austrumeiropas (Krievija, Ukraina, Baltkrievija, Moldova), Kaukāza (Gruzija, Armēnija, Azerbaidžāna) un Centrālāzijas (Kazahstāna, Kirgizstāna, Tadžikistāna, Turkmenistāna, Uzbekistāna).

Krievija pēc teritorijas ir lielākā valsts pasaulē (17 075 200 km²), tomēr valsts iedzīvotāju skaits tikai nedaudz pārsniedz 140 miljonus, kas ir salīdzinoši maz. Liels iedzīvotāju skaits ir koncentrēts Krievijas Eiropas daļā, it jo īpaši tādās megapolēs kā Maskava un Sanktpēterburga, kamēr Sibīrijas plašumi vietām ir praktiski neapdzīvoti. Krievijas etnisko sastāvu veido krievi (79,8%), tatāri (3,8%), ukraiņi (2%), baškīri (1,2%), čuvaši (1,1%). Krievijā, pateicoties tās milzīgai teritorijai, ir arī daudz maza skaita etnisko minoritāšu, kas ir uz pastāvēšanas robežas. Daudzas nelielas reģionu minoritātes pārstāja eksistēt PSRS laikos, asimilējoties ar krieviem. Izplatītākā reliģija Krievijā ir pareizticība. Otrā nozīmīgākā reliģija valstī ir islāms (15%), kas ir izplatīta galvenokārt Krievijas dienvidu reģionos.³⁴ Krievu tauta ir cēlusies no austrumu slāvu ciltīm, kuras pieder pie indoeiropiešu saimes. Par krievu nācijas veidošanas pirmsākumu parasti uzskata 9. gadsimtu, kad tiek izveidota Kijevas Krievzeme, kurā tika apvienotas līdzšinējās Krievijas Eiropas daļā, Baltkrievijas un Ukrainas teritorijā dzīvojušās austrumu slāvu ciltis.³⁵ 10. gadsimta beigās Kijevas Krievzemē tiek ieviesta kristietība. Nākamajos gadsimtos Kijevas Krievzeme pakāpeniski sabrūk, 13. gadsimtā lielākai daļai tās bijušo teritoriju nokļūstot Mongolijas impērijas sastāvā. Daļa austrumu slāvu migrē uz ziemeļiem, kur tiek izveidota Maskavas kņaziste – tieši šajā laikā Maskava sāk veidoties par Krievijas centru un sāk parādīties arvien izteiktākas krievu nācijas pazīmes. 1547. gadā līdz ar Ivana IV kronēšanu par caru tiek izveidota Krievijas cariste. Ar šo periodu aizsākas Krievijas ekspansionistiskā politika,

³⁴ CIA. The World Factbook. Russia. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>

³⁵ Вернадский, Г. Древняя Русь. [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.05.2009.] Pieejams:

http://www.erlib.com/Георгий_Вернадский/Древняя_Русь/27/

sākuma aizvien tālāk paplašinoties uz mazapdzīvotiem ziemeļaustrumiem, bet līdz ar Pētera I nākšanu pie varas nopietni paplašinoties arī Eiropas virzienā. Tādā veidā 1721. gadā tiek izveidota Krievijas Impērija, kura savos zieda laikos 19. gadsimta beigās kļūst par visu laiku otro lielāko impēriju pasaules vēsturē, sniedzoties no Baltijas līdz Aļaskai.³⁶ Pēc 1917. gada boļševiku īstenotās revolūcijas un Sarkanās armijas uzvaras pilsoņu karā Krievijas Impērija pārtop par Padomju Sociālistisko Republiku Savienību (PSRS), kuras sastāvā esošā Krievijas Padomju Federatīvā Sociālistiskā Republika (KPFSR) ir uzskatāma par mūsdienu Krievijas Federācijas vēsturisko priekšteci.

Ukraina aiz Krievijas ir pēc teritorijas otrā lielākā valsts Eiropā (603 700 km²) ar 45,7 miljonu lielu iedzīvotāju skaitu. Ukrainas etnisko sastāvu pamatā veido ukraiņi (77,8%) un krievi (17,3%), līdzās pastāvot vairākām maza skaita minoritātēm - baltkrieviem, Krimas tatāriem, bulgāriem, ungāriem, rumāņiem, poļiem, ebrejiem. Ukrainā dominējošā reliģija ir pareizticība, kurai ir piederīgi aptuveni 80% valsts iedzīvotāju.³⁷

Baltkrievija ir Austrumeiropas valsts ar 207 600 km² lielu teritoriālo platību un 9,6 miljonu lielu iedzīvotāju skaitu. Baltkrievijas etnisko sastāvu veido baltkrievi (81,2%), krievi (11,4%), poļi (3,9%), ukraiņi (2,4%). Baltkrievijā dominējošā reliģija ir pareizticība.³⁸ Ukraiņu un baltkrievu tautas, līdzīgi kā krievi, ir cēlušās no austrumu slāvu ciltīm. 9.-12. gadsimtā veidojot vienotu austrumu slāvu Kijevas Krievzemes valsti, turpmākajā vēstures attīstības gaitā austrumu slāvu ceļi šķirās. Kamēr krievu nāciju veidojušie austrumslāvi mongoļu iebrukuma rezultātā pārcēlās uz ziemeļiem, izveidojot Maskavas kņazisti, baltkrievu un ukraiņu nācijas veidojušo austrumslāvu apdzīvotā Galīcija-Volhīnija sākot no 13. gadsimta mongoļu iebrukuma nonāk svešo varu ietekmē.³⁹ Beidzoties mongoļu jūgam, pašreizējās Baltkrievijas un Ukrainas teritoriju lielākās daļas nonāk Polijas un Lietuvas karaļvalstu ietekmē līdz 18. gadsimta beigām, kad šīs teritorijas iekaro Krievijas Impērija. Polijas un Lietuvas ilgstošā ietekme neapšaubāmi radīja pamatu baltkrievu un ukraiņu aizvien lielākai diferenciācijai no krieviem gan valodā, gan arī kultūrā un reliģijā. Pēc I Pasaules kara beigām tiek izveidotas gan Baltkrievijas, gan Ukrainas neatkarīgas demokrātiskas valstis,

³⁶ Соловьёв, С.М. История России с древнейших времён. [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.05.2009.] Pieejams: <http://militera.lib.ru/common/solovyev1/index.html>

³⁷ CIA. The World Factbook. Ukraine. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>

³⁸ CIA. The World Factbook. Belarus. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bo.html>

³⁹ Соловьёв, С.М. История России с древнейших времён. [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.05.2009.] Pieejams: <http://militera.lib.ru/common/solovyev1/index.html>

tomēr abas republikas ātri vien nonāk atpakaļ Krievijas kontrolē un tiek inkorporētas Padomju Savienībā.⁴⁰

Moldova ir teritoriāli otrā mazākā NVS dalībvalsts ar 33 843 km² lielu platību. Neskatoties uz to, šī valsts ir vienlaikus viena no blīvāk apdzīvotajām bijušajā PSRS teritorijā ar 4,3 miljonu lielu iedzīvotāju skaitu. Moldovas etnisko sastāvu veido rumāņi (78,2%), ukraiņi (8,4%), krievi (5,8%), gagauzi (4,4%), bulgāri (1,9%). Dominējošā reliģija Moldovā ir pareizticība (98%).⁴¹ Rumāņu tauta ir cēlusies no traķiešu un daciešu indo-eiropiskas izcelsmes ciltīm, kuras vēstures gaitā ilgu laika posmu atrodies dažādu romiešu impēriju sastāvā tika romantizētas. Romiešu ietekmes rezultātā jau 1. gadsimtā rumāņu priekšteči iepazīst kristietību, tomēr par masu pievēršanos kristietībai var runāt tikai sakot no 9. gadsimta bulgāru cara Borisa I ietekmē. Sakot ar 10. gadsimtu par rumāņiem var runāt kā par izveidojušos nāciju.⁴² Moldova tradicionāli ir bijusi neatņemama rumāņu civilizācijas sastāvdaļa, līdz 1812. gadā Bukarestes miera līguma rezultātā daļa no rumāņu Moldāvijas hercogistes – Besarābija nonāca Krievijas Impērijas sastāvā. Krievijas Impērijas sabrukuma rezultātā Besarābija tika atkalapvienota ar Rumāniju.⁴³ 1924. gadā Ukrainas PSR sastāvā tika izveidota Moldovas APSR, kura sevī ietvēra pašreizējās Piedņestras republikas un Ukrainas dienvidrietumu teritorijas. Šāda rīcība atklāti parādīja PSRS vēlmi atgriezt Besarābiju savā ietekmes sfērā, jo izveidotajā autonomijā rumāņi bija minoritāte un ņemot vērā faktu, ka Dņestras austrumu puse tradicionāli bija ukraiņu apdzīvota teritorija no etniskā viedokļa Moldovas APSR izveide bija absurda. PSRS iecere tika piepildīta 1940. gadā, kad Molotova-Ribentropa pakta rezultātā Besarābija nonāca PSRS sastāvā un tika izveidota Moldovas PSR. Lai mākslīgi radītu atšķirību starp „moldāviem” un rumāņiem, Moldovā PSRS laikos rumāņu valoda tika rakstīta kirilicas rakstībā, tādā veidā radot „moldāvu” valodu, kura beidza eksistēt 1989. gadā līdz ar Moldovas pāreju uz rumāņu valodai tradicionālo latīņu rakstību.⁴⁴

⁴⁰ Snyder, T. *Reconstruction of Nations : Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569-1999*. London: Yale University Press, 2003, pp. 15-214.

⁴¹ CIA. The World Factbook. Moldova. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/md.html>

⁴² Encyclopedia Britannica. History of Romania. [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.05.2009.] Pieejams: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/508461/Romania/214504/History#ref=ref476941>

⁴³ Морозов, Н. Путь из молдаван в румыны. И обратно. [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.05.2009.] Pieejams: <http://www.itogi.ru/archive/2001/9/121412.html>

⁴⁴ King, C. *The Moldovans: Romania, Russia, and the Politics of Culture*. Stanford: Hoover Institution Press, 2000, pp. 36-119.

Gruzija ir Kaukāza valsts ar 69 700 km² lielu teritoriju un 4,6 miljonu lielu iedzīvotāju skaitu. Valsts etnisko sastāvu pamatā veido gruzīni (83,8%), azerbaidžāņi (6,5%), armēņi (5,7%), krievi (1,5%). Ietekmīgākās reliģijas Gruzijā ir pareizticība (84%) un islāms (10%).⁴⁵ Gruzīni ir kaukāziešu izcelsmes tauta, kuras ciltis apdzīvoja Kaukāzu jau kopš 2. tūkstošgades p.m.ē. Gruzijas valstiskie pirmsākumi ir meklējami antīkajās kolhu (vēlāk – egrisi) un ibēriešu (kartli) karalistēs sākot no 6. gadsimta p.m.ē. 337. gadā Ibērija kļuva par otro valsti pasaulē, kur kristietība tiek ieviesta kā oficiālā reliģija. Ibērijas karaliste pastāvēja apbrīnojami ilgu periodu – līdz pat 6. gadsimtam, kad to pakļāva persiešu un bizantiešu iekarotāji. Egrisi karaliste pastāvēja līdz 7. gadsimta beigām, kad gruzīnu zemes pakļāva arābi. Līdz ar arābu ietekmes pazemināšanos sākas kustības par Gruzijas zemju apvienošanu, kas beidzas ar Gruzijas karalistes dibināšanu, kura savu augstāko attīstības pakāpi sasniedz 13. gadsimta sākumā. Pēc mongoļu iebrukuma Gruzijas karaliste sadalās trijās gruzīnu valstīs – Imereti, Kartli-Kaheti un Samtshe. No 15. gadsimta Gruzijas teritorijas nonāk interešu konflikta zonā starp Osmaņu impēriju un Persiju, kas izpaužas karadarbībā vairāku gadsimtu ilgumā, līdz 19. gadsimta sākumā Gruzija nokļūst Krievijas Impērijas pakļāvībā. Sabrūkot Krievijas Impērijai, 1918. gadā tiek izveidota Gruzijas Demokrātiskā Republika, tomēr 1921. gadā Gruzija tiek inkorporēta PSRS sastāvā.⁴⁶

Armēnija ir mazākā valsts NVS gan pēc teritorijas (29 743 km²), gan pēc iedzīvotāju skaita (3 miljoni). Armēnija ir etniski homogēna – 97,9% no valsts iedzīvotājiem ir armēņi. Skaitliski lielākās nacionālās minoritātes Armēnijā ir kurdi (1,3%) un krievi (0,5%). Armēnijā dominējošā reliģija ir kristietība.⁴⁷ Armēņi ir indoeiropiešu izcelsmes tauta ar ļoti senu vēsturi. Armēnija kā valsts parasti tiek pieminēta sākot ar 6. gadsimtu p.m.ē., tomēr pēc atsevišķu zinātnieku domām armēņu tauta dzīvoja Armēnijas teritorijā jau 2. tūkstošgadē p.m.ē. Armēnija kļuva par pirmo valsti Eiropā, kurā kā oficiālā reliģija tika ieviesta kristietība (313. gadā), kas sekmēja Armēņu Apustuļu Baznīcas attīstību. Garajā Armēnijas vēsturē neatkarības periodi patstāvīgi mijās ar svešās varas uzspiešanu – dažādos vēstures posmos Armēnija bija gan karaliste, gan republika, gan arī dažādu impēriju sastāvdaļa. Senajos laikos un Viduslaikos Armēniju savām impērijām periodiski pakļāva persieši, grieķi, romieši un

⁴⁵ CIA. The World Factbook. Georgia. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gg.html>

⁴⁶ Бахтадзе, М.А., Вачнадзе, М., Гурули, В. История Грузии (с древнейших времен до наших дней).

[Tiešsaiste] [Skatīts: 12.05.2009.] Pieejams:

<http://www.nukri.org/index.php?name=CmodsDownload&file=index&req=viewdownload&cid=11&orderby=dateD>

⁴⁷ CIA. The World Factbook. Armenia. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/am.html>

arābi. Jaunie laiki Armēnijai nozīmēja nokļūšanu zem turku jūga, kas armēņu tautai bija īpaši postoši – 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā Osmaņu impērijas īstenotā genocīda rezultātā bojā gāja vairāk nekā miljons armēņu. No vēl lielākiem upuriem armēņu tautu paglāba Armēnijas austrumu daļas nonākšana Krievijas Impērijas sastāvā 18. gadsimta sākumā. Tieši uz Krievijas Impērijas sastāvā esošās Armēnijas austrumu daļas bāzes 1918. gadā tika izveidota Armēnijas Demokrātiskā Republika, kura 1920. gadā tika iekļauta PSRS sastāvā un ir mūsdienu Armēnijas Republikas vēsturiskā priekštece. Līdz šim neatgriezeniski tika zaudēta Armēnijas rietumu teritorija, kura vēsturiski atradās mūsdienu Turcijas un Irānas teritorijā. Šis fakts sekmēja armēņu migrāciju uz citām valstīm, armēņu nācijai sadaloties austrumu armēņos un rietumu armēņu diasporā ārzemēs. Neskatoties uz smagiem pārbaudījumiem vēstures gaitā, armēņu tautai izdevās saglabāt savu unikālo valodu un kultūru līdz mūsdienām. Kā galveno faktoru, kas sekmēja armēņu kultūras ilgtspēju attīstību pētnieki min vairākus armēņu valodas dialektus un atšķirības starp etniskajiem armēņiem dažādajās Armēnijas daļās.⁴⁸

Azerbaidžāna ir starp Krieviju un Irānu dislocētā valsts ar 86, 600 km² lielu teritoriju un 8,2 miljonu lielu iedzīvotāju skaitu. Azerbaidžānas etnisko sastāvu veido azerbaidžāņi (90,6%), dagestāņi (2,2%), krievi (1,8%), armēņi (1,5%). Azerbaidžānā izplatītākās reliģijas ir islāms (93,4%) un pareizticība (4,8%).⁴⁹ Azerbaidžāņiem nepastāv vienota vēsturiska priekšteča, šī tauta ir radusies citu etnosu saplūšanas rezultātā pašreizējās Azerbaidžānas valsts un Irānas Azerbaidžānas provinces teritorijā. Pie Azerbaidžāņu vēsturiskajiem priekštečiem ir pieskaitāmas kaukāziešu, persiešu (irāņu) un tjurku tautas. Azeri valoda ietilpst tjurku valodu saimē. Islāma reliģija Azerbaidžānā attīstās līdz ar arābu ienākšanu tās teritorijā 7. gadsimtā. Vairākums azerbaidžāņu pieder pasaulē skaitliski mazākai islāma šiītu reliģiskai konfesijai, atšķirībā no citām NVS islāma valstīm, kur vairākums musulmaņu ir sunnīti. Tas ir skaidrojams ar ilgstošu Irānas ietekmi Azerbaidžānā, kas uz doto brīdi ir galvenā šiītu islāma citadele pasaulē.⁵⁰ Pašreizēja Azerbaidžānas teritorija ilgstoši atradās persiešu, arābu un turku impēriju sastāvā, līdz 19. gadsimta sākumā to iekaroja Krievijas Impērija. Krievijas Impērijai sabrūkot Azerbaidžāna 1918. gadā pasludina savu neatkarību, tomēr 1920. gadā jaunizveidotā valsts padodas Sarkanajai armijai un tiek inkorporēta PSRS. Laika posmā no 1922. līdz 1936. gadam Azerbaidžāna kopā ar Gruziju un Armēniju veido

⁴⁸ Panossian, R. *Armenians*. London: C. Hurst & Co. Ltd, 2006, pp. 32-393.

⁴⁹ CIA. The World Factbook. Azerbaijan. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html>

⁵⁰ Encyclopedia Britannica. Azerbaijani. [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.05.2009.] Pieejams: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/46833/Azerbaijani>

Transkaukāza PFSSR, tomēr vēlāk republikas tiek sadalītas.⁵¹ Ir jāpiebilst, ka liels skaits azerbaidžāņu, atskaitot Azerbaidžānas valsti, mūsdienās dzīvo Irānas ziemeļrietumu provincēs, kuras arī ir pieskaitāmas pie azerbaidžāņu tradicionāli apdzīvotajām zemēm.⁵²

Kazahstāna ir lielākā valsts Centrālāzijas reģionā pēc teritorijas (2 717 300 km²) un otrā lielākā valsts pēc iedzīvotāju skaita (15,3 miljoni iedzīvotāju). Kazahstānas etnisko sastāvu veido pamatā veido kazahi (53,4%) un krievi (30%), līdzās pastāvot vairākām procentuāli nelielām nacionālām minoritātēm – ukraiņu, uzbeku, vāciešu, tatāru, uiguru un citām. Nozīmīgākās reliģijas valstī ir islāms (47%) un pareizticība (44%).⁵³ Kazahu nācija ir cēlusies no tjurku un mongoļu (altajiešu) klejotājiem. Tradicionāli pašreizējās Kazahstānas teritoriju apdzīvoja tjurku izcelsmes cilvēki, kuri bija etniski tuvi Ķīnas uiguriem. 8. gadsimtā līdz ar arābu ierašanos Kazahstānas teritorijā, savu attīstību guva islāma reliģija. 13. gadsimtā Kazahstānas teritorijā iebruka Čingizhana vadītas mongoļu ciltis, kuras, asimilējoties ar tjurkiem, veidoja mūsdienu kazahu nācijas pamatus. Krievu ietekme Kazahstānā sāka pieaugt līdz ar 19. gadsimta Cariskās Krievijas ekspansionistisko politiku un turpināja augt arī 20. gadsimtā, Kazahstānai kļūstot par PSRS republiku. Šajā laikā Kazahstānā pieauga ne tikai slāvu tautu, bet arī citu Kazahstānas teritorijai līdz šim neraksturīgo tautību – korejiešu, Krimas tatāru, vāciešu īpatsvars. Šis fakts ir skaidrojams ar to, ka PSRS vadība Kazahstānu izvēlējās par vietu, kur izmitināt pārkrievošanai iepļānoto teritoriju (KPFSR Dienvid-Austrumu, Krimas pussalas, Kaļiņingradas apgabala u.c.) pamatnācijas.⁵⁴

Kirgizstāna ir maza Centrālāzijas valsts ar aptuveni 5,4 miljonu lielu iedzīvotāju skaitu un 198 500 km² lielu teritoriju. Valsts etniskā sastāva kodolu veido pamatnācija – kirgīzi (64,9%). Nozīmīgākās nacionālās minoritātes ir uzbeki (13,8%) un krievi (12,5%). Dominējošā reliģija Kirgizstānā ir islāms, kurai ir piederīgi 75% valsts iedzīvotāju. 20% Kirgizstānas iedzīvotāju ir pareizticīgie.⁵⁵ Kirgīzu tauta ir cēlusies no Sibīrijas stepju tjurku klejotājciltīm, kuru dažādi klani ieradās pašreizējās Kirgizstānas teritorijā ganību lauku

⁵¹ Encyclopedia Britannica. Azerbaijan. [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.05.2009.] Pieejams: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/46781/Azerbaijan>

⁵² Encyclopedia Britannica. Azerbaijani. [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.05.2009.] Pieejams: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/46833/Azerbaijani>

⁵³ CIA. The World Factbook. Kazakhstan. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html>

⁵⁴ Kazakhstan Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams: ebrary datu bāzē

⁵⁵ CIA. The World Factbook. Kyrgyzstan. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kg.html>

meklējumos Tjaņšaņas kalnos. Vēsturiski par ietekmi Kirgizstānas teritorijā cīnījās arābi, mongoļi, ķīnieši, uzbeki un krievi. Par pašreizējās Kirgizstānas valstisko pamatu kļuva Kirgizstānas Padomju Sociālistiskās Republikas izveide 1936. gadā uz KPFSR Kirgīzu Autonomās Sociālistiskās Republikas bāzes.⁵⁶

Tadžikistāna ir maza Centrālāzijas valsts ar aptuveni 7,2 miljonu lielu iedzīvotāju skaitu un 143, 100 km² lielu teritoriju. Tadžikistānas etnisko sastāvu pamatā veido tadžiki (79,9%) un uzbeki (15,3%). Tadžikistāna ir izteikta islāma valsts – aptuveni 90% valsts iedzīvotāju ir piederīgi šai reliģijai, no kuriem vairākums ir sunnīti.⁵⁷ Tadžiki ir cēlušies no irāņiem, kuri gadsimtiem ilgi ir apdzīvojuši pašreizējās Tadžikistānas teritoriju, un ir uzskatāmi par senākajiem Centrālāzijas reģiona iemītniekiem. Nenoliedzami lielu ietekmi uz tadžiku valodu un kultūru ir atstājuši Centrālāzijas reģionā dominējošie tjurki, kuri ilgu laiku bija pakļāvuši etniskos irāņus Tadžikistānas teritorijā. Nodibinoties PSRS, Tadžikistāna sākumā tika iekļauta Uzbekistānas PSR sastāvā un tikai 1929. gadā pasludināta par atsevišķu padomju republiku, kas kalpoja par pamatu neatkarīgas Tadžikistānas valsts izveidei PSRS sabrukuma rezultātā.⁵⁸

Turkmenistāna pēc teritorijas ir otrā lielākā Centrālāzijas valsts ar 488, 100 km² lielu teritoriju, bet tajā pašā laikā tikai ar 5,2 miljoniem iedzīvotāju. Turkmenistāna ir etniski homogēnākā Centrālāzijas valsts – 85% no tās iedzīvotājiem ir turkmeņi. Nozīmīgākās nacionālās minoritātes ir uzbeki (5%) un krievi (4%). Dominējošā reliģija Turkmenistānā ir islāms (89%), savukārt 9% no valsts iedzīvotājiem pieder pie pareizticīgo konfesijas.⁵⁹ Turkmēņu tauta, līdzīgi kā vairākas citas Centrālāzijas tautas, ir cēlusies no tjurku klejotājciltīm. Vēstures gaitā Turkmenistānu ietekmēja arābu, mongoļu, uzbeku, irāņu kultūras. 19. gadsimta beigās Turkmenistānas teritoriju iekaroja Krievijas Impērija, iekļaujot

⁵⁶ Kyrgyzstan Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.]
Pieejams: ebrary datu bāzē

⁵⁷ CIA. The World Factbook. Tajikistan. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams:
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html>

⁵⁸ Bergner, P. *Birth of Tajikistan: National Identity and the Origins of the Republic*. I. B. Tauris & Company Ltd., 2007, pp. 3-14; Tajikistan Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams: ebrary datu bāzē

⁵⁹ CIA. The World Factbook. Turkmenistan. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams:
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tx.html>

to Turkeštānas provinces sastāvā. 1924. gadā tika nodibināta Turkmēņu Padomju Sociālistiskā Republika.⁶⁰

Uzbekistāna ir otra lielākā Centrālāzijas valsts pēc iedzīvotāju skaita ar 27 miljoniem iedzīvotāju un 447, 400 km² lielu teritoriju. Lielāko daļu no valsts iedzīvotāju etniskā sastāva veido uzbeki (80%). Skaitliski lielākās nacionālās minoritātes ir krievi (5,5%), tadžiki (5%), kazahi (3%), karakalpaki (2,5%), tatāri (1,5%). Uzbekistānā izplatītākās reliģijas ir islāms (88%) un pareizticība (9%).⁶¹ Uzbeki ir otrā lielākā tjurku tauta pasaulē. Uzbeku civilizācija ir viena no senākajām reģionā, tās pirmsākumi ir datējami vēl ar laiku pirms mūsu ēras, kad Uzbekistānas teritorija bija svarīgs posms starptautiskajā tirdzniecībā starp Ķīnu, Tuvajiem Austrumiem un Romas impēriju, veidojot tā dēvēto Lielo Zīda Ceļu. Ņemot vērā Uzbekistānas teritorijas stratēģisko svarīgumu, tā bija ļoti pievilcīga svešzemju iekarotājiem. 6. gadsimtā p.m.ē. Uzbekistānas teritorijas bija Persijas impērijas sastāvdaļa, kas tolaik bija viena no attīstītākajām civilizācijām pasaulē. 4. gadsimtā p.m.ē. Uzbekistānas teritoriju iekaro grieķi ar Aleksandru Lielo priekšgalā, izveidojot Greko-Baktrijas impēriju. Līdz ar Greko-Baktrijas impērijas izveidi Uzbekistānas teritorijā attīstās helēnisma kultūra, kas ir balstīta grieķu un vietējās tradīcijās. Pēc Aleksandra Lielā nāves grieķi zaudē ietekmi Centrālāzijā. To iegūst līdz šim Rietumķīnā mītošie tokarieši, izveidojot Kušanas impēriju. 3. gadsimtā varu Centrālāzijā atjauno persieši, Uzbekistānas teritorijai kļūstot par sastāvdaļu pēdējai pirmsislāma Irānas impērijai – Sasanīdas impērijai. Sabrūkot Sasanīdai, Uzbekistānā sāk veidoties pirmās tjurku hana valstis, kuras kļūst par pirmajām priekštecēm mūsdienu Centrālāzijas valstīm, jo tieši šajā laikā tjurku ciltis sāk pakāpeniski „izspiest” no Centrālāzijas tur gadsimtiem mītošos irāņus. 7. gadsimtā rodas arī pirmās tjurku rakstības. Sasanīdas impērijas sabrukums Uzbekistānai un arī Centrālāzijai kopumā nozīmē ne vien tjurku cilšu ietekmes palielināšanos, bet arī Sasanīdas pārņemēju – arābu ietekmes pieaugumu. Arābiem iekarojot Irānu, tās teritorijā strauji sāk izplatīties islāms, kurš pakāpeniski nonāk arī līdz Centrālāzijai, kļūstot par dominējošo reliģiju reģionā. Arābu un tjurku ietekmju mijiedarbība Centrālāzijā turpinās līdz 13. gadsimtam, kad Centrālāziju pakļauj mongoļu iekarotāji ar Čingizhanu priekšgalā un iekļauj to Mongolijas impērijas sastāvā. Mongolijas impērija 13. gadsimta beigās kļūst par teritoriāli lielāko impēriju pasaulē, kāda jebkad ir pastāvējusi un joprojām saglabā statusu kā teritoriāli lielākā impērija pasaules

⁶⁰ Kazakhstan Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.]

Pieejams: ebrary datu bāzē

⁶¹ CIA. The World Factbook. Uzbekistan. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uz.html>

vēsturē arī mūsdienās. Ņemot vērā Mongolijas impērijas milzīgos plašumus tā nevarēja tikt pārvaldīta centralizēti – impērijas iekšienē pastāvēja vairākas hana valstis. 14. gadsimtā iesākās pakāpenisks Mongolijas impērijas sabrukšanas process, līdz beidzot impērija beidza pastāvēt 1368. gadā. Beidzoties mongoļu ērai pie varas Uzbekistānā nonāk tjurku Timurīdu dinastija, nodibinot Timurīdu impēriju. Pazīstamākie Timurīdu dinastijas pārstāvji – Timurs un viņa mazdēls Ulugbeks ir vienas no nozīmīgākajām personībām Uzbekistānas vēsturē. Timurīdu impērijas pastāvēšanas laikā Uzbekistānas pilsēta Samarkanda kļuva par nozīmīgu reģionālo centru. Kamēr Timurs kļuva pazīstams kā nežēlīgs valdnieks un karavīrs, viņa mazdēls Ulugbeks kļuva par izcilu zinātnieku, sasniedzot ievērojamus panākumus matemātikā un astronomijā. Ulugbeks-karavīrs nebija diez ko izcils – viņa valdīšanas laikā vairākas stratēģiski svarīgas Timurīdu impērijas vietas, tostarp arī Samarkanda nonāk uzbeku hānu kontrolē, kas rada priekšnoteikumus Timurīdu dinastijas sabrukumam un uzbeku ietekmes pieaugumam Centrālāzijā 16. gadsimta sākumā. Turpmākajos gadsimtos Centrālāzijā dominē uzbeku hānu valstis – Buhara, Samarkanda, Hiva, Kokanda, līdz 19. gadsimta beigās Uzbekistānu pakļauj Krievijas impērija, iekļaujot to Turkestānas provinces sastāvā. 1924. gadā tiek nodibināta Uzbeku Padomju Sociālistiskā Republika, bet 1930. gadā Uzbekistānas galvaspilsēta tiek pārcelta no Samarkandas uz Taškentu. Uzbekistāna ir praktiski vienīgā Centrālāzijas valsts, kuras izveides pamatā nebija tikai etnisko cilšu pastāvēšana teritorijās, bet arī reāli valstiski veidojumi iepriekš un senā kultūra.⁶²

Rezumējot NVS reģiona raksturojumu ir jākonstatē, ka, lai gan NVS ir ģeogrāfiski nepārtraukts un integrēts reģions, NVS dalībvalstu pamatnācijām ir atšķirīga etniska izcelsme (indoeiropiešu, altajiešu, kaukāziešu), atšķirīga vēsture, kultūra un reliģija. Šīs savā būtībā atšķirīgas nācijas ir apvienojusi impēriju izplēšanās atsevišķos vēstures posmos, kas ir nepietiekami, lai varētu runāt par NVS reģiona vēsturisko sociāli-kulturālo homogenitāti. NVS sociāli-kulturālo aspektu ļoti labi atspoguļo dalījums kristietības un islāma valstīs (Eiropas un Āzijas kultūrās), kur pirmajā grupā ietilpst Krievija, Ukraina, Baltkrievija, Moldova, Gruzija un Armēnija, bet otrajā – Azerbaidžāna, Kazahstāna, Kirgizstāna, Tadžikistāna, Turkmenistāna un Uzbekistāna. Sadalot NVS dalībvalstis šādās grupās noteikti būtu pamats runāt par to vēsturisko sociāli-kulturālo homogenitāti, bet vērtējot NVS dalībvalstis kopumā šāda pamata nav. Tādu NVS reģionu, kādu mēs pazīstam šodien ir izveidojusi Krievijas Impērijas, vēlāk – PSRS ekspansionistiskā politika. Līdz ar to varam konstatēt, ka NVS kā reģions ir izveidojies tikai pēdējo 2-3 gadsimtu laikā, kas nav pārāk ilgs

⁶² Uzbekistan Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.]

Pieejams: ebrary datu bāzē Bregel, Y. *Historical Atlas of Central Asia*. Boston: Brill, 2003. pp. 6-96.

laika posms, ja salīdzina ar senākajiem pasaules reģioniem, tomēr ir pietiekams, lai reģiona valstīm izveidotos sociālās saites, kopīgie mērķi un intereses, lai veidotu reģionālo organizāciju.

2.2. NVS politiskais aspekts

Iepriekšējā darba nodaļā tika apskatīti NVS kā reģiona aktuālie jautājumi, izvērtējot NVS reģiona vēsturi. Sākot ar tekošo darba nodaļu tiks apskatītas NVS kā reģionālās organizācijas attīstības perspektīvas, atbilstoši darba teorētiskajā daļā formulētajām funkcionālās reģionālās organizācijas darbību un attīstību veicinošajām pazīmēm. Vispirms tiks izvērtētas NVS dalībvalstu oficiālās pozīcijas attiecībā uz to dalību NVS un politiskās aktualitātes NVS dalībvalstīs pēc 2000. gada, izvērtējot politisko vienotību starp NVS dalībvalstīm.

Par oficiālo dokumentu, kas reglamentē NVS kā reģionālās organizācijas turpmāko attīstību un paredz integrācijas sekmēšanu NVS telpā atbilstoši funkcionālās reģionālās organizācijas ietvaram kļuva 2007. gada 5. oktobrī Dušanbe samita laikā pieņemtā NVS turpmākās attīstības koncepcija, kuru pilnā mērā akceptēja tikai 7 no 11 organizācijas aktīvajām dalībvalstīm. Koncepciju neparakstīja Gruzija un NVS asociētais biedrs – Turkmenistāna. Azerbaidžāna, Moldova un Ukraina koncepciju parakstīja ar atrunām par sadarbības un integrācijas nevēlēšanos atsevišķajās jomās.⁶³ NVS dalībvalstu nostādnes attiecībā uz NVS turpmāko attīstību sekmēja to ieņemtās pozīcijas attiecībā uz reģionālo sadarbību, kā arī aktuālie notikumi, kuri risinājās NVS telpā pēdējā laikā.

Krievijas Federācijas Ārlietu Ministrijā par attiecībām ar NVS dalībvalstīm atbild NVS dalībvalstu departaments, attiecinot uz reģiona valstīm Krievijas kopējo NVS politiku.⁶⁴ Krievijas Federācijas ārpolitikas koncepcijā par prioritāru tiek noteikta sadarbības nepieciešamība ar NVS dalībvalstīm gan divpusējā, gan daudzpusējā ceļā. Tiek uzsvērts, ka „Krievija būvē draudzīgas attiecības ar katru no NVS dalībvalstīm uz līdztiesības, abpusējā izdevīguma, cieņas un interešu pamatiem, savukārt, ar valstīm, kuras ir gatavas plašākai sadarbībai, tiek veidotas stratēģiskās partnerības attiecības. Īpašu uzmanību Krievijas Federācija velta savu tautiešu atbalstam NVS dalībvalstīs, atbalstot valstu savstarpējo abpusējo līgumu parakstīšanu par minoritāšu izglītības, valodas, sociālo, darba, humanitāro un citu tiesību un brīvību ievērošanu. Krievija atbalsta ciešāku sadarbību NVS dalībvalstu starpā aizsardzības un noziedzības apkarošanas sfērās par prioritārām nosakot „starptautiskā terorisma, ekstrēmisma, narkotiku plūsmas, transnacionālas noziedzības un nelegālas

⁶³ Концепция дальнейшего развития Содружества Независимых Государств. [Tiešsaiste] [Skatīts: 20.05.2009.] Pieejams: <http://www.cis.minsk.by/webnpa/text.aspx?RN=N90700503#kocep>

⁶⁴ Структура Министерства иностранных дел Российской Федерации. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.ln.mid.ru/nsite-sv.nsf/mnsdoc/03.04>

migrācijas” apkaršanas nepieciešamību. Tiek uzsvērta nepieciešamība nepieļaut situācijas destabilizāciju Centrālāzijā, kā galveno draudu reģionam minot Afganistānu, no kuras reģionam galvenokārt nāk ar starptautisko terorismu un narkobiznesu saistītie draudi.⁶⁵

Lai īstenotu nospraustās prioritātes NVS reģionā, Krievija apņemas: „vairot NVS kā reģionālās organizācijas potenciālu; aktīvi darboties EirAzEK (Eirāzijas Ekonomiskās Kopienas) ietvaros, veidojot ar Baltkrieviju un Kazahstānu muitas savienību un vienotu ekonomisko telpu, kā arī veicinot pievienoties šāda veida sadarbībai citas EirAzEK dalībvalstis, attīstot EirAzEK organizāciju kā valstu ekonomiskās integrācijas kodolu un svarīgu savstarpējo projektu realizācijas mehānismu; attīstīt KDLO (Kolektīvās Drošības Līguma Organizāciju) kā galveno instrumentu drošības un stabilitātes nodrošināšanai NVS telpā; veicināt sadarbību ŠSO (Šanhajas Sadarbības Organizācijas) ietvaros; aktīvi atbalstīt konfliktu miermīlīgas risināšanas principus NVS telpā, atbilstoši starptautisko tiesību principiem un agrāk parakstītiem līgumiem, atbildīgi īstenojot vidutāja misiju pārrunu procesā un miera nodrošināšanā.”⁶⁶

Starptautiskās politikas notikumu interpretācijā bijušajam Krievijas prezidentam un tagadējam premjeram Vladimiram Putinam dominē viedoklis, ka „PSRS sabrukums bija nacionāla traģēdija”⁶⁷ un NATO pielaišana pie Krievijas robežām rada draudus nacionālajai drošībai.

Pēc Krievijas iniciatīvas pēc 2000. gada atsevišķu NVS dalībvalstu starpā tiek izveidotas reģionālās organizācijas, kuras ir balstītas uz lielāku integrāciju konkrētajās jomās, dalībai Šanhajas Sadarbības Organizācijā piesaistot arī tādu lielvalsti kā Ķīna. 2000. gadā tiek izveidota Eirāzijas Ekonomiskā Kopiena (EirAzEK), 2001. gadā – Šanhajas Sadarbības Organizācija (ŠSO), 2002. gadā – Kolektīvās Drošības Līguma Organizācija (KDLO). EirAzEK ir uz sadarbību ekonomiskajā sfērā tendēta organizācija, kuras dalībvalstis uz doto brīdi ir Krievija, Baltkrievija, Kazahstāna, Kirgizstāna, Tadžikistāna. KDLO ir militāra tipa organizācija, kuras galvenais uzdevums ir drošības nodrošināšana – NATO analogs postpadomju telpā. KDLO dalībvalstis uz doto brīdi ir Krievija, Baltkrievija, Armēnija,

⁶⁵ Концепция внешней политики Российской Федерации. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.ln.mid.ru/ns-osndoc.nsf/0e9272befa34209743256c630042d1aa/d48737161a0bc944c32574870048d8f7?OpenDocument>

⁶⁶ Концепция внешней политики Российской Федерации. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.ln.mid.ru/ns-osndoc.nsf/0e9272befa34209743256c630042d1aa/d48737161a0bc944c32574870048d8f7?OpenDocument>

⁶⁷ Развал СССР: этого могло не произойти... [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: <http://www.panarin.com/doc/47>

Kazahstāna, Kirgizstāna, Tadžikistāna un Uzbekistāna. ŠSO ir uz „Šanhajas piecinieka” bāzes izveidota organizācija, kuras tradicionālais mērķis ir no Afganistānas nākošo terorisma, organizētās noziedzības un narkotiku izplatīšanas draudu novēršana, tomēr pēdējā laikā organizācijas funkcijas sāk krustoties ar EirAzEK un KDLO funkcijām, tai piedāvājot ekonomiskās sadarbības un kolektīvas drošības risinājumus. ŠSO dalībvalsts uz doto brīdi ir Krievija, Ķīna, Kazahstāna, Kirgizstāna, Tadžikistāna un Uzbekistāna.⁶⁸

Tajā pašā laikā par nozīmīgu starposmu Gruzijas, Ukrainas, Azerbaidžānas un Moldovas ceļā uz demokratizāciju un integrāciju Eiropas un Eiro-Atlantiskās organizācijās kļuva GUAM organizācijas izveide 1997. gadā. 1999. gadā projektā iesaistījās arī Uzbekistāna, tomēr izstājoties no projekta 2005. gadā. Par organizācijas prioritātēm tika pasludinātas ekonomika, drošība un demokrātija. GUAM uzdevumos ietilpst ekonomiskās sadarbības paplašināšana organizācijas dalībvalstu starpā; cīņa pret korupciju, terorismu, organizēto noziedzību, narkotiku izplatīšanu un nelegālo migrāciju GUAM dalībvalstīs.⁶⁹

Ukraina dalībai NVS nepiešķir lielu uzmanību – valsts galvenās reģionālās prioritātes ir Eiropas un eiroatlantiskā integrācija, par mērķi nosakot integrāciju ES un NATO struktūrās.⁷⁰ Šāda pozīcija Ukrainas oficiālajā pozīcionē dominē kopš 2005. gada, kad pie varas atkārtotu prezidenta vēlēšanu rezultātā Ukrainā nāca rietumnieciski noskaņots prezidents Viktors Juščenko, par spīti Maskavas vēlmei Ukrainas prezidenta krēslā redzēt uz sadarbību ar NVS dalībvalstīm orientētu Viktoru Janukoviču. Krievijas aktīva rīcība savu stratēģisko interešu aizsargāšanā Ukrainā spilgti izpaudās līdz ar Oranžās revolūcijas sākumu, kurā Krievija ņēma tiešu līdzdalību. Oranžās revolūcijas notikumi, kurus Krievija centās ietekmēt vairākos veidos, kā, piemēram, Krievijas prezidentam paziņojot, ka 2004. gada vēlēšanas ir bijušas demokrātiskas iepretim, „ASV tā laika ārlietu ministram Kolinam Paelam un EDSO novērotājiem uz vietas” atzīstot vēlēšanas par nedemokrātiskām, kā arī „gāzes krānu aizgriešana — šis Krievijas prettrieciens oranžās revolūcijas uzvarai, tomēr

⁶⁸ ЕврАзЭС. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.evrazes.com/>; Шанхайская организация сотрудничества. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.sectesco.org/RU/index.asp>; Официальное интернет-представительство организации ОДКБ. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.dkb.gov.ru/start/index.htm>

⁶⁹ Организация за демократию и экономическое развитие - ГУАМ. [Tiešsaiste] [Skatīts: 11.05.2009.] Pieejams: <http://guam-organization.org/node/240>

⁷⁰ Ministry for Foreign Affairs of Ukraine. [Tiešsaiste] [Skatīts: 19.05.2009.] Pieejams: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/en/>

neguva cerētos panākumus.”⁷¹ Līdzīgās domās ir arī pētnieks Rainers Lindners, kurš uzskata, ka 2005. gada nogalē Krievijas un Ukrainas savstarpējo attiecību saspīlējums nebija tieši saistīts ar gāzes cenas palielināšanos, jo Vladimirs Putins jau 2005. gada aprīlī izteica nepieciešamību palielināt gāzes cenas Ukrainai sakarā ar „Gazprom” biznesa interesēm un „Gazprom” zaudējumiem vietējā tirgū.⁷² Ukrainai nepieņemams bija termiņš un straujš palielinājuma apjoms. Taču daudz būtiskāks ir otrs arguments, kas saistīts ar priekšvēlēšanu kampaņā iesaistītās Krievijas atbalstu līdzšinējā Ukrainas prezidenta Leonīda Kučmas un prezidenta kandidāta no promaskaviskās „Reģionu partijas” Viktora Janukoviča sabiedrotajiem, lai kavētu Ukrainas uzsāktās sarunas par iesaistīšanos NATO, ES, PTO, kā arī nepieļautu tās izstāšanos no kopējās ekonomiskās telpas.⁷³ „Krievija, iespējams, varētu samierināties ar slāvu brāļa zaudējumu, taču ne ar Krievijas stratēģiski ekonomiskajām, kā arī drošības interesēm.”⁷⁴ Bijušais Krievijas premjerministrs Viktors Černomirdins Maskavas rīcību saistībā ar Krievijas un Ukrainas gāzes piegādes strīdu raksturoja sekojoši: ”Krievijas augstprātīgā attieksme, kura tika demonstrēta caur masu mēdijiem pazemo pirmkārt pašu Krievijas politisko vadību, kura darbiniekus izvēlas nevis pēc profesionālajiem kritērijiem, bet gan uzskatiem. Nav saprotama Krievijas valdības loma mūsdienu Krievijā, atšķirībā no Borisa Jeļcina prezidentūras, kurā valsts varas funkcijas bija skaidri sadalītas, proti, Boriss Jeļcins nodarbojās ar politiku, es ar ekonomiku.”⁷⁵ Krievijai neizdevās nosargāt savas iepriekšējās ietekmes pozīcijas, kas ievērojami pasliktināja abu valstu attiecības. Krievijas politisko eliti īpaši satrauca Ukrainas centieni veidot dialogu ar NATO. Krievijas NVS lietu komitējas priekšsēdētāja vietnieks Konstantīns Zatuļins 2008. gada aprīlī uzsvēra, ka cenšoties iekļauties NATO struktūrā Ukraina „neievēro līgumu par draudzību un sadarbību ar Krieviju”, tostarp NVS ietvaros.⁷⁶ Tajā pašā mēnesī notikušajā NATO samitā Bukarestē toreizējais prezidents un tagadējais premjers Putins izteicās, ka „Ukraina nemaz nav valsts – daļa no Ukrainas ir Austrumeiropas teritorijas, bet nozīmīgāka daļa – mūsu uzdāvinātas

⁷¹ Lejiņš, A. Eiropai meklē draugus, Krievija-klientus? [Tiešsaiste] [Skatīts: 30.11.2007.] Pieejams:

http://www.lai.lv/EKP/Eiropai_mekle_draugus.html

⁷² Lindners, R. Laiks pēc Oranžās revolūcijas. Politiskie kompromisi, neīstenotas reformas un enerģētikas krīze Ukrainā. Pieejams: Lejiņš, A. (red.) *Eiropas savienības austrumu kaimiņi pēc Oranžās revolūcijas*. Rīga: Ārpolitikas institūts, 2006, 77. lpp.

⁷³ Turpat, 77.-78. lpp.

⁷⁴ Turpat, 81. lpp.

⁷⁵ Chernomyrdin, V. A Russian in Kiev, p. 2. [Tiešsaiste] [Skatīts: 16.11.2007.] Pieejams: SAGE datu bāzē

⁷⁶ Госдума грозит выйти из договора о дружбе с Украиной в случае шагов по вступлению в НАТО. [Tiešsaiste] [Skatīts: 19.05.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/russia/01apr2008/antinato.html>

teritorijas". Faktiski Krievijas Prezidenta izteiciens nozīmē to, ka ja Ukraina iestāsies NATO, Krievija draud iesākt Austrumukrainas un Krimas atdalīšanu no Ukrainas.⁷⁷

Baltkrievija dalību NVS uzskata par svarīgu reģionālo prioritāti, akcentējot NVS kā nozīmīgu platformu dialogam gan bilaterālā, gan multilaterālā vidē. Tiek uzsvērts NVS ieguldījums Baltkrievijas ekonomikas, izglītības un zinātnes attīstības potenciālā. Tajā pašā laikā Baltkrievijas oficiālajā pozīcijā tiek izteikts viedoklis par NVS kā par „jumta struktūru” valstu dalībai daudz attīstītākajās integrācijas organizācijās – EirAzEK un KDLO.⁷⁸ Vēl Borisa Jeļcina prezidentūras laikā parādījās baumas par iespējamu Krievijas un Baltkrievijas apvienošanos vienā valstī. Taču neskatoties uz abu valstu izteikto vēlmi veidot kopīgu savienību, pamatojoties gan uz „kopējām vēsturiskām tradīcijām, tajā skaitā PSRS sastāvā, un zināmu līdzību gan valodas, kultūras, gan reliģijas jomā”, kā arī izdevīgo sadarbību ekonomikas un drošības jomā, aktīva rīcība, kas sekmētu šāda mērķa sasniegšanu nav konstatēta. Baltkrievija nav ieinteresēta šādas savienības veidošanās vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, Baltkrievijas režīma bailes no varas un ietekmes zaudēšanas vai arī ievērojama samazinājuma, pateicoties vienotas ekonomiskās telpas izveidei, jo monetārās politikas veidotājs būs Krievija. Otrkārt, Baltkrievija baidās no iespējamo Krievijas lielo uzņēmumu vēlmes iegādāties Baltkrievijas uzņēmumus tādējādi vājinot Baltkrievijas valsts pozīcijas savstarpējo attiecību ietekmēšanas laukā.⁷⁹ Šādu nostāju pastiprina arī Baltkrievijas konkrēta rīcība - monetārās politikas ieviešanas apturēšana kopš 2005. gada. Šīs rīcības rezultātā „nav izveidota vienota tiesiskā bāze un vienotas valūtas izmantošanas priekšrocības, tādējādi, apturot tālāku sadarbības palielināšanos ekonomiskajā sfērā.” Kopš 2007. gada Baltkrievija ieviesusi muitas nodevas precēm starp Krieviju un tās Kaļiņingradas apgabalu, pārkāpjot iepriekš noslēgto vienošanos. Nav arī bijusi izveidota neviena darba grupa, kas risinātu jautājumus par konstitūcijas izmaiņu tiesiskā pamata maiņu un tās īstenošanos dzīvē. Kaut gan Baltkrievija nav ieinteresēta šādas savienības veidošanā, tai ir izdevīga šāda nenoteiktības stāvokļa uzturēšana, lai šo ideju ļoti veiksmīgi izmantotu valsts iekšpolitikas procesos,

⁷⁷ Путин пригрозил аннексировать Крым и Восточную Украину в случае принятия Украины в НАТО. [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: <http://www.newsru.com/russia/07apr2008/annex.html>

⁷⁸ Министерство иностранных дел Республики Беларусь. [Tiešsaiste] [Skatīts: 19.05.2009.] Pieejams: <http://www.mfa.gov.by/ru/foreign-policy/international-organizations/mo/e1925ba22932852e.html>

⁷⁹ Osipovs, R. Baltkrievijas iekšpolitisko problēmu ietekme uz ārpolitisko izvēli starp Krieviju un Eiropu. Pieejams: Lejiņš, A. (red.) *Paplašinātā Eiropa un tās kaimiņu politika: Austrumu dimensija*. Rīga: Ārpolitikas institūts, 2005, 50. lpp.

pamatojot savus lēmumus.⁸⁰ Baltkrievijas prezidents Aleksandrs Lukašenko pamatu pamatos piekrīt PSRS laikos izstrādātai izpratnei par demokrātiju. Lukašenko uzskata, ka „no Padomju laikiem Baltkrievija savas neatkarības nostiprināšanas ceļā pārņēma visu labāko un papildināja to ar mūsdienu sasniegumiem”.⁸¹ 2003. gadā Baltkrievijas prezidents izteicās par nepieciešamību „veikt radikālas pārmaiņas ideoloģiskās audzināšanas darba veikšanā universitātēs un uzņēmumos”.⁸² Pēc 2004. gadā notikušā referendumā un vēlēšanās Baltkrievija, tās prezidents, atbildot uz Rietumu kritiku par vēlēšanu nedemokrātiskumu viņa pārvaldītajā valstī izteica kritiku ASV vēlēšanu sistēmai, nosaucot to par „visarhaisko vēlēšanu sistēmu pasaulē, kur Bušs, saņemot mazāk balsis nekā Gors uzvarēja vēlēšanās.”⁸³ Valsts ārpolitikā Baltkrievijas prezidents uzsver attiecību svarīgumu ar Krieviju, atzīmējot, ka „abu valstu sadarbību starptautiskajā līmenī ir jāpadara efektīvāku, lai kopā atvairītu draudus un vairotu abu valstu ārpolitisko ietekmi.”⁸⁴

Moldova par nozīmīgāko reģionālo prioritāti uzskata integrāciju ES, kas pilnā mērā izpaužas arī Moldovas ārlietu ministrijas nosaukumā – „Moldovas Ārlietu un Eiropas Integrācijas Ministrija”, tādā veidā nosakot šīs valsts galveno politisko mērķi. Kaut gan ar NVS nesaistās Moldovas nākotnes perspektīvas, NVS vēl joprojām ir Moldovas tagadnes politikas nozīmīga sastāvdaļa – 2009. gadā Moldova darbojas kā NVS prezidējošā valsts.⁸⁵ Moldovas prezidents Vladimirs Voronins, neskatoties uz savu piederību Komunistiskajai partijai, savu izpratni par demokrātiju balsta Eiropas Savienības valstīs izstrādātos priekšstatos. Voronins uzsver, ka „valstij ir jāturpina reformas tieslietu, cilvēktiesību, masu saziņu līdzekļu brīvības, korupcijas novēršanas jomās, lai pilnveidotu šīs jomas līdz ES

⁸⁰ Fadeev, A. The energy crisis between Moscow and Minsk, p. 97 [Tiešsaiste] [Skatīts: 16.11.2007.] Pieejams: EBSCO datu bāzē

⁸¹ Независимость Белоруссии - понятие философское, считает Александр Лукашенко. [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/03jul2001/lukashenko1.html>

⁸² Александр Лукашенко вводит обязательную пропаганду на предприятиях и в вузах. [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/21aug2003/lukashenko.html>

⁸³ Лукашенко упрекает США в нарушении демократии. [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/11nov2004/lukashenko.html>

⁸⁴ Путин и Лукашенко обещали обо всем договориться. Они не понимают, почему СМИ решили, что визит чрезвычайный. [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/14dec2007/together.html#2>

⁸⁵ The Ministry of Foreign Affairs and European Integration. Republic of Moldova. [Tiešsaiste] [Skatīts: 19.05.2009.] Pieejams: <http://www.mfa.gov.md/ministry/>

līmenim.”⁸⁶ Valsts ārpolitiku Moldovas prezidents saista tieši ar integrāciju Eiropas Savienībā, uzsverot, ka esot vīlies Krievijas īstenotajā politikā attiecībā uz viņa valsti – „Krievija neatbalstīja mūs konfliktā ar Piedņestru. Krieviem ir lielas intereses mūsu reģionā un šīs intereses viņiem nozīmē vairāk nekā attiecības ar Moldovas Republiku.”...„Pilnīgi noteikti un neatgriezeniski ir izlemts tikai viens – mēs vēlamies iestāties Eiropas Savienībā.”⁸⁷ Moldovas īstenotajā politikā pēdējā laikā dominēja divi svarīgi jautājumi – jautājums par Moldovas vēlmēm veidot ciešākas saiknes ar Rietumiem, kā arī jautājums par Piedņestras reģiona turpmāko statusu. Pēc Padomju Savienības sabrukšanas Moldova centās izveidot savienību ar Rumāniju, ņemot vērā to savstarpējās vēsturiskās un kulturālās saites, kā arī kopīgu valodu. Savukārt Piedņestras reģions, kurā lielākā daļa iedzīvotāju ir krievu izcelsmes un kuram jau „Padomju savienības laikā bija daudz ciešākas saites ar Krieviju, kategoriski iebilda šādam plānam, kas arī sekmēja separātistu veidošanos reģionā, kurus aktīvi atbalstīja Krievija.”⁸⁸ Nozīmīgs pavērsiens Moldovas politikā saistāms ar 1998. gada marta parlamenta vēlēšanām, kad „Moldova izvirzīja dalību Eiropas Savienībā par stratēģisko mērķi savās 1998.-2002. gada ārpolitikas pamatnostādņēs, ko izstrādāja jaunā valdība.”⁸⁹ Moldovas Piedņestras reģionam, pateicoties Krievijas atbalstam un ekonomiskajam spiedienam uz Moldovu, izdevās pasludināt savu autonomiju no Moldovas. Kopš 1993. gada, kad notika militāra cīņa starp Moldovu un Piedņestras reģiona separātistiem, konflikts nav atrisināts. Lai atrisinātu šo jautājumu, Krievija piedāvāja tā dēvēto „Kozaka memorandu”, kas sevī ietvēra Moldovas Federācijas izveidi kopā ar Piedņestras apgabalu, piešķirot krievu valodai oficiālo statusu valstī. Svarīgākais arguments par labu šādam risinājumam no Moldovas puses bija valsts teritoriālās vienotības nodrošināšana, kā arī ieilgušā strīda atrisināšana. Taču iepriekšējās dienas vakarā Moldovas prezidents Vladimirs Voronins piezvanīja Krievijas prezidentam Vladimiram Putinam un atteicās no šīs vienošanās parakstīšanas. Šādu rīcību, iespējams, radīja Rietumu sabiedroto ieteikums Voroninam neparakstīt šo vienošanos. Krievijas prezidents šādu rīcību uztvēra ne tikai kā nepieļaujamu iejaukšanos postpadomju telpā, kura vienmēr ir bijusi Krievijas interešu objekts, tādējādi vājinot Krievijas ietekmi, bet

⁸⁶ Владимир Воронин дал интервью телеканалу "Euronews". [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: <http://www.moldova.ru/index.php?tabName=events&owner=27&id=190>

⁸⁷ Владимир Воронин: "Мы хотим вступить в Европейский союз". [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/09mar2005/voronin.html>

⁸⁸ Chloë, B. Power resources: The political agenda in Russo – Moldovan gas relations. 2007, p. 32. [Tiešsaiste] [Skatīts: 16.11.2007.] Pieejams: EBSCO datu bāzē

⁸⁹ Munteanu, I. Moldova un ES Kaimiņu politika. Pieejams: Lejiņš, A. (red.) *Paplašinātā Eiropa un tās Kaimiņu politika: Austrumu dimensija*. Rīga: Ārpolitikas institūts, 2005, 71. lpp

arī kā personīgu apvainojumu.⁹⁰ Moldovai Piedņestras reģions ir svarīgs, jo Moldova saņem energoresursus no Krievijas tieši caur šo reģionu. Galvenais Moldovas elektroenerģijas avots ir elektrostacija „Moldovskaja GRES”, kura atrodas Piedņestrā un tiek darbināta izmantojot Krievijas piegādāto gāzi. Nespēja nodrošināt valsts integrētu veselumu ir arī būtisks šķērslis Moldovas ceļā uz Eiropas Savienību. Piedņestras reģions ir svarīgs Moldovai arī tādēļ, ka tieši caur šo reģionu iet kravu tranzīta nozīmīgas plūsmas.⁹¹ Krievijas intereses Piedņestrā ir skaidrojamas ar vairākiem aspektiem. Pirmkārt, Krievijai Piedņestra ir svarīga no ģeopolitiskā aspekta sakarā ar NATO paplašināšanos, kas skaidri parāda, ka „Krievija un Rietumi neveido vienotu drošības telpu Eiropā un Krievijai nav veto tiesības tajā, kas nozīmē Krievijas interešu sfēras samazināšanos”⁹² un tuvināšanos Krievijas robežām. Otrkārt, „Piedņestra ir nozīmīga Krievijai arī kā tranzīta reģions, kas stiepjas caur Tiraspoli, kas ir Piedņestras galvaspilsēta, tādējādi nodrošinot gāzes piegādi Turcijai un arī Balkānu reģionam.” Šo situāciju Krievija ir izmantojusi jau sākot ar 90. gadu sākumu, kad tika atslēgta ne tikai gāzes padeve, bet arī elektrība Moldovai, tajā pašā laikā nepārtraucot tās piegādi Piedņestrai. Svarīgi arī atzīmēt, ka Moldovas iestāšanās NVS bija tiešā veidā saistīta ar Krievijas spiediena izdarīšanu par pamatu ņemot gāzes piegādāšanas nosacījumus. „1994. gadā Krievija samazināja gāzes piegādes apjomus Moldovai tādējādi piespiežot pēdējo ratificēt Alma-Atas deklarāciju un pilntiesīgi iestāties NVS.” Šāda veida tehnika bija viens no līdzekļiem kā Krievija varēja iesaistīt un iespaidot atsevišķās valstis integrācijas procesos. Visbeidzot, Krievija nav ieinteresēta Piedņestras konflikta atrisināšanā, jo tas kalpo kā līdzeklis, lai kavētu Moldovas tuvināšanos ES.⁹³

Gruzija pēc Krievijas iebrukuma Abhāzijā un Dienvidosetijā 2008. gadā oficiāli paziņoja par savu vēlmi izstāties no NVS, par galvenajām reģionālajām prioritātēm nosakot virzību uz ES un NATO ar GUAM starpniecību.⁹⁴ Gruzijā pēdējā laikā īpaši aktuāli kļuva trīs savstarpēji saistīti jautājumi – virzība integrācijai ES un NATO, energoresursu tranzītvadu izbūve caur Gruzijas teritoriju, kā arī Abhāzijas un Dienvidosetijas separātisko republiku

⁹⁰ Pushkov, A. Missed connections, p. 52. [Tiešsaiste] [Skatīts: 16.11.2007.] Pieejams: SAGE datu bāzē

⁹¹ Chloë, B. Power resources: The political agenda in Russo – Moldovan gas relations. 2007, p. 29. [Tiešsaiste] [Skatīts: 16.11.2007.] Pieejams: EBSCO datu bāzē

⁹² Buzan, B., Waever, O. *Regions and powers : the structure of international security*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, p. 429.

⁹³ Chloë, B. Power resources: The political agenda in Russo – Moldovan gas relations. 2007, p. 29. [Tiešsaiste] [Skatīts: 16.11.2007.] Pieejams: EBSCO datu bāzē

⁹⁴ Ministry of Foreign Affairs of Georgia. [Tiešsaiste] [Skatīts: 19.05.2009.] Pieejams:

http://www.mfa.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=1

integrācija Gruzijas sastāvā. Kardinālas pārmaiņas Gruzijas politikā notika pēc 2004. gadā īstenotās „rožu revolūcijas”, kad pie varas valstī nonāca rietumnieciski orientēti spēki ar prezidentu Mihailu Saakašvili priekšgalā. Par galvenajām Gruzijas ārpolitiskajām prioritātēm Saakašvili nosauca virzību integrācijai ES un NATO, tajā pašā laikā uzsverot, ka viņš „neredz nepieciešamību Gruzijai izstāties no NVS”, lai gan reāli kādas valsts dalība NVS, ES un NATO vienlaicīgi būtu grūti iedomājama.⁹⁵ Cenšoties nepieļaut Gruzijas integrāciju rietumu struktūrās, Krievija 2006. gadā sāka pielietot ekonomisko sankciju politiku. 2006. gada aprīlī tika noteikts embargo Gruzijas vīniem⁹⁶, bet oktobrī tika īstenota Gruzijas ekonomiskā blokāde, slēdzot Gruzijai Krievijas tirgu, kā rezultātā Gruzijai bija jāmeklē jauni noieta tirgi savai produkcijai.⁹⁷ Lai tuvinātos integrācijai rietumu organizācijās un piesaistītu investīcijas jaunajiem projektiem, Gruzijai bija vitāli svarīgi sakārtot divu pašpasludināto republiku – Abhāzijas un Dienvidosetijas jautājumus, kuras pagājušā gadsimta 90-to gadu sākumā pēc pilsoņu kara beigām pasludināja neatkarību no Gruzijas. Pašpasludināto republiku faktisku neatkarību no Tbilisi nodrošināja Krievijas „miera nodrošināšanas” karaspēka klātbūtne Gruzijas teritorijā.⁹⁸ 2008. gada augustā visu pasauli šokēja ziņa par Krievijas militāru iebrukumu Gruzijā Pekinas vasaras Olimpisko spēļu laikā. Reagējot uz Gruzijas centieniem Abhāzijā un Dienvidosetijā nodibināt konstitucionālo kārtību, Krievijas karaspēks mēnešiem ilgi pierobežā gatavojās gaidāmajai karadarbībai, līdz konflikts tika izprovocēts. Pēc divu nedēļu ilgas karadarbības 26. augustā Krievija, par spīti citu ANO valstu brīdinājumiem par iespējamām rīcības konsekvencēm, atzina Abhāzijas un Dienvidosetiju kā neatkarīgas valstis.⁹⁹ No šīs militāras akcijas neapšaubāmā ieguvēja bija Krievija, savukārt neapšaubāmā zaudētāja – Gruzija. Izprovocējot konfliktu Gruzijā Krievija sasniedza vairākus sev stratēģiski svarīgus mērķus. Pirmkārt, uz nenoteiktu laiku tika apstādināta Krievijai nevēlamā Gruzijas virzība uz ES un NATO – šīs rietumu organizācijas pavisam noteikti negribēs pieņemt

⁹⁵ Михаил Саакашвили получил свыше 90% голосов избирателей на выборах президента Грузии.

[Tiešsaiste] [Skatīts: 11.05.2009.] Pieejams: http://www.newsru.com/world/05jan2004/saak_win.html

⁹⁶ "Винная война" продолжается. Роспотребнадзор нашел опасные пестициды. Грузия собирается

подавать в суд. [Tiešsaiste] [Skatīts: 11.05.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/finance/06apr2006/wine.html>

⁹⁷ Россия начала блокаду Грузии. Арестованные офицеры ГРУ вернулись в Москву. [Tiešsaiste] [Skatīts:

11.05.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/02oct2006/gruzia.html>

⁹⁸ Georgia Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 11.05.2009.]

Pieejams: ebrary datu bāzē

⁹⁹ Cornell, S.E.; Popjanevski, J.; Nilsson N. Russia's War in Georgia: Causes and Implications for Georgia and

the World. [Tiešsaiste] [Skatīts: 11.05.2009.] Pieejams: <http://www.isdp.eu/files/publications/pp/08/0808Georgia-PP2.pdf>

dalībvalstu pulkā valsti ar neatrisinātām teritoriālām problēmām. Otrkārt, tika sabojāta Gruzijas kā investīcijām pievilcīgas valsts reputācija, kas var bremsēt „Nabucco” gāzes vada būvniecību, nostiprinot Krievijas un „Gazprom” pozīcijas Eiropas dabasgāzes tirgū. Visbeidzot, tika dots signāls citām NVS dalībvalstīm, ka Krievija ir apņēmības pilna aizstāvēt savas intereses reģionā pat ar brutāliem līdzekļiem. Neilgi pēc Krievijas – Gruzijas kara beigām, Gruzija pārtrauca diplomātiskās attiecības ar Krieviju un paziņoja par savu apņēmību izstāties no NVS, kas pēc Krievijas ārlietu ministra Sergeja Lavrova domām, varētu notikt 2009. gada augustā.¹⁰⁰

Armēnija par nozīmīgāko motivējošo faktoru dalībai NVS uzskata ekonomiskās sadarbības iespējas, vienlaikus atzīmējot, ka pašlaik NVS ietvaros šādas iespējas netiek nodrošinātas nepieciešamajā apmērā.¹⁰¹ Kopš pirms gadsimta Osmaņu impērijas īstenotā armēņu genocīda Armēnija ir bijusi tradicionālā Krievijas sabiedrotā, redzot Krieviju kā vienīgo valsti, kas var dot pretspēku armēņiem netīkamās Turcijas ietekmei. Konflikts ar Azerbaidžānu Nagorno-Karabahā 90-to gadu sākumā, kā rezultātā Azerbaidžānas armēņu apdzīvota teritorija nonāca Armēnijas atbalstītu separātistu kontrolē, Krievijas nozīmi „nedraugu” aplenkajā Kaukāza valstī palielināja vēl vairāk. 2008. gadā, Armēnijas un Turcijas futbola izlašu spēles laikā Erevānā pirmo reizi tiekoties Armēnijas prezidentam Seržam Sarksianam un Turcijas prezidentam Abdulam Guļam tika ielikts pamats abu valstu attiecību normalizēšanai, paredzot tuvināšanos arī Nagorno-Karabahas konflikta atrisināšanai ar Azerbaidžānu.¹⁰² Kā parāda pēdējās tendences, Armēnija ir gatava atbrīvoties no Krievijas dominēšanas par tās politisko dzīvi, stiprinot attiecības ar savām kaimiņvalstīm.

Azerbaidžāna sadarbību NVS ietvaros neuzskata par nozīmīgu reģionālu prioritāti, par prioritāru nosakot sadarbību GUAM, Islāma konferences, Ekonomiskās Sadarbības Organizācijas ietvaros. Par nozīmīgu tiek uzskatīta arī sadarbības veicināšana ar tādām starptautiskajām organizācijām, kā ES, ANO un EDSO.¹⁰³ Pretēji Azerbaidžānas rietumu sabiedroto vēlmēm, demokratizācijas process šajā islāma valstī neguva cerētos panākumus. Pēc 2000. gada Azerbaidžānā turpinājās Alijevu ģimenes dinastijas dominēšana par valsts

¹⁰⁰ СНГ оформляет "развод" с Грузией. [Tiešsaiste] [Skatīts: 11.05.2008.] Pieejams:

<http://www.newsru.com/world/09oct2008/sng.html>

¹⁰¹ Ministry of Foreign Affairs. Republic of Armenia. [Tiešsaiste] [Skatīts: 19.05.2009.] Pieejams:

<http://www.armeniaforeignministry.com/>

¹⁰² Главы Армении и Турции успешно провели первые прямые переговоры в Ереване. [Tiešsaiste] [Skatīts: 11.05.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/07sep2008/gul.html>

¹⁰³ Republic of Azerbaijan. Ministry of Foreign Affairs. [Tiešsaiste] [Skatīts: 19.05.2009.] Pieejams:

http://mfa.gov.az/eng/index.php?option=com_content&task=view&id=218&Itemid=56

politisko aparātu, kuras pirmsākumi ir meklējami vēl tālajā 1969. gadā. Pēc Azerbaidžānas tautas līdera Heidara Alijeva nāves, 2003. gadā amatu mantoja viņa dēls Ilhams Alijevs, kamēr Ilhama sieva un tēvocis ir Azerbaidžānas parlamenta deputāti. EDSO un Eiropas Padome vēlēšanu procesu Azerbaidžānā novērtēja kā neatbilstošu starptautiskajiem standartiem, par spīti nelieliem uzlabojumiem. Prezidents Ilhams Alijevs un viņa atbalstītā „Jaunā Azerbaidžānas partija” nopietni ietekmē vēlēšanu procesu sev par labu, nedodot nekādu cerību pie varas nonākt opozīcijas spēkiem. Alijevu ģimenes dinastijas spēks vēl jo vairāk nostiprinājās pēc 2009. gada martā sekmīgi noritējuša referenduma, kas atcēla Azerbaidžānas konstitūcijā atrunātus prezidenta amata maksimālo termiņu skaita ierobežojumus, tādā veidā dodot iespējas Ilhamam Alijevam valdīt pat līdz mūža beigām. Varētu pieņemt, ka ja vien Azerbaidžāna nebūtu ar energoresursiem bagāta valsts, tās sadarbība ar rietumu struktūrām un dalība GUAM būtu krietni vien apgrūtināta, tomēr Azerbaidžānas energoresursu stratēģiskais svarīgums spiež rietumu struktūras pieciest Alijevu ģimenes dinastiju, ņemot vērā, ka Alijevi ir atvērti sadarbībai rietumu virzienā.¹⁰⁴

Kazahstāna ir uzskatāma par NVS optimisma valsti. Sadarbība NVS ietvaros kopš 1991. gadā ir bijusi viena no galvenajām Kazahstānas un valsts prezidenta Nursultana Nazarbajeva prioritātēm. 2008. gadā, tiekoties ar Krievijas prezidentu Dmitriju Medvedevu, Kazahstānas prezidents Nursultans Nazarbajevs uzsvēra, ka „tik brālīgu attiecību, kādas pastāv Krievijas un Kazahstānas valstu starpā, nepastāv nekur pasaulē”, izceļot Vladimira Putina nozīmīgo lomu abu valstu attiecību stiprināšanā, un aicināja Krieviju atgriezties pie vienotas ekonomiskās telpas idejas, tieksmes veidot kuru vēl 2003. gadā izrādīja Krievija, Kazahstāna, Baltkrievija un Ukraina. Tajā pašā laikā Nazarbajevs norādīja, ka vēlas atdzīvināt vienotās ekonomiskās telpas projektu bez Baltkrievijas un Ukrainas līdzdalības, paužot viedokli, ka šīs valstis „vairāk traucē integrācijas procesiem, nekā sniedz ieguldījumu šo procesu īstenošanai”.¹⁰⁵ Krievijas attiecībās ar Kazahstānu valda acīmredzama harmonija, jo abas valstis ir savstarpēji atkarīgas, atvērtas sadarbībai un bieži vien uzstājās kā sadarbības iniciatores ar citām reģiona valstīm NVS, EirAzEK, KDLO, ŠSO un citu organizāciju ietvaros. Sadarbība ar Krieviju notiek arī militārā jomā, Kazahstānai aktīvi darbojoties

¹⁰⁴ Azerbaijan Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.]

Pieejams: ebrary datu bāzē; Азербайджанцы разрешили Ильхаму Алиеву избираться президентом страны неограниченное количество раз. [Tiešsaiste] [Skatīts: 23.05.2009.] Pieejams:

<http://www.newsru.com/world/19mar2009/refer.html>

¹⁰⁵ Назарбаев предложил Медведеву план интеграции экономик России и Казахстана. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/finance/22may2008/nazarbaev.html>

Kolektīvās Drošības Līguma Organizācijā¹⁰⁶ un īstenojot divpusējo sadarbību ar Krieviju ieroču modernizācijas jomā.¹⁰⁷ Kazahstāna ir arī ietekmīga Šanhajas Sadarbības Organizācijas dalībvalsts.¹⁰⁸

Kirgizstānas ārpolitikas koncepcijā sadarbība NVS ietvaros tiek uzskatīta par būtisku kopējā dalībvalstu humanitārā, kultūras, izglītības, zinātniskā un tehniskā potenciāla palielināšanai. Tajā pašā laikā sadarbība NVS ietvaros tiek vērtēta tikai kā viena no reģionālās sadarbības prioritātēm, par nozīmīgāku uzsverot sadarbību EirAzEK, KDLO, ŠSO ietvaros.¹⁰⁹ 2005. gadā Kirgizstāna kļuva par trešo valsti NVS pēc Gruzijas un Ukrainas, kur norisinājās tā saucamā „krāsainā” revolūcija, jaunajiem politiskajiem spēkiem pie varas nomainot Padomju laiku eliti. Pēc kārtējām parlamenta vēlēšanām, uzzinot to rezultātus, kirgīzu tauta iznāca ielās, apvainojot līdzšinējo kirgīzu prezidentu Askaru Akajevu vēlēšanu rezultātu viltošanā, kā rezultātā viņš izlēma lūgt patvērumu Krievijā.¹¹⁰ Jaunu prezidenta vēlēšanu rezultātā pie varas Kirgizstānā nonāca ilggadējs opozīcijas līderis Kurmanbeks Bakijevs. Kirgizstānas 2005. gada revolūcija tika nodēvēta par „tulpu revolūciju”.¹¹¹ 2001. gadā Kirgizstāna pievērsa pasaules uzmanību, atļaujot savā valstī izvietot ASV kara bāzi bijušās civilās lidostas „Manas” teritorijā, tiesības dislocēt savus militāros spēkus Kirgizstānas teritorijā iegūstot arī vairākām citām pasaules valstīm, kara bāzei iegūstot arī ANO mandātu.¹¹² Tādā veidā „Manas” kara bāze kļuva par nozīmīgu posmu NATO un sabiedroto starptautiskā terorisma apkarošanas misijai Afganistānā. Bija pilnīgi skaidrs, ka ASV militārās bāzes dislokācija NVS teritorijā neizpelnījās sajūsmu Maskavā, kaut gan arī Krievija neizraisīja pārāk skaļus protestus, ņemot vērā faktu, ka kara bāze tika izveidota starptautiskās misijas vajadzībām. Tomēr Šanhajas Līguma Organizācijas ietvaros Krievija, Ķīna un

¹⁰⁶ Официальное интернет-представительство организации ОДКБ. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.]
Pieejams: <http://www.dkb.gov.ru/start/index.htm>

¹⁰⁷ Медведев и Назарбаев договорились углублять военное сотрудничество России и Казахстана. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/russia/22may2008/deep.html>

¹⁰⁸ Шанхайская организация сотрудничества. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.sectso.org/RU/index.asp>

¹⁰⁹ Концепция внешней политики КР. [Tiešsaiste] [Skatīts: 18.05.2009.] Pieejams: http://www.mfa.kg/acts/koncepciya-vneshnei-politiki-kr_kg.html

¹¹⁰ Акаев исключил возможность скорого возвращения в Киргизию. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.]
Pieejams: <http://www.newsru.com/world/12apr2005/akaev.html>

¹¹¹ Kyrgyzstan Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.]
Pieejams: ebrary datu bāzē

¹¹² На территории Киргизии основана американская военная база. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.]
Pieejams: <http://www.newsru.com/world/05jan2002/kirgiz.html>

Uzbekistāna aktīvi lobēja pēc iespējas ātrāku ASV spēku iznākšanu no Kirgizstānas, jo neviena no šīm valstīm nebija ieinteresēta ilgstošajā ASV klātbūtnē reģionā.¹¹³ 2003. gadā Krievija atvēra Kirgizstānā savu kara bāzi „Kant” KDLO ietvaros¹¹⁴ un izmantoja pirmo izdevību, lai pārtrauktu ASV kara bāzes dislokāciju Kirgizstānā. 2009. gada 3. februārī, Maskavā tiekoties Krievijas prezidentam Dmitrijam Medvedevam un Kirgizstānas prezidentam Kurmanbekam Bakijevam tika noslēgta vienošanās par ASV kara bāzes slēgšanu Kirgizstānas teritorijā, apmaiņā pret Krievijas sniegto ekonomisko palīdzību Kirgizstānai 2 miljardu ASV dolāru kredīta un 150 miljonu ASV dolāru finansiālās palīdzības apmērā. Bakijevs uzsvēra, ka „līgums par „Manas” bāzes izmantošanu ASV karaspēka vajadzībām tika noslēgts 2001. gadā, kad Afganistānā norisinājās īsts karš. Kirgīzija ir nākusi pretī, piedāvājot izmantot savu teritoriju cīņai pret terorismu un sniedzot nozīmīgu ieguldījumu šajā cīņā. Tomēr tajā laikā tika runāts pat 1 līdz 2 gadu periodu, bet pagāja jau 8 gadi, kuru laikā mēs vairakkārt pārrunājām ar ASV partneriem jautājumu par ekonomisko kompensāciju Kirgizstānai, tomēr neatradām sapratni.” Krievijas prezidents Medvedevs akcentēja, ka „kredīta piešķiršana Kirgizstānai ir pierādījums valstu draudzīgam, uz sadarbību vērstam savstarpējo attiecību garam un gan Krievija, gan Kirgizstāna arī turpmāk sadarbosies Centrālāzijas drošības problēmu risināšanā, atbalstot arī sabiedroto cīņu pret terorismu Afganistānā.”¹¹⁵ Krievijas īstenotā politika attiecībā uz Kirgizstānu ļauj skaidri saprast, ka Kirgizstāna atrodas Krievijas interešu sfērā. Krievijas vara acīmredzami baidījās no kursa izmaiņām Kirgizstānas ārpolitikā, atbalstot līdzšinējo prezidentu Akajevu un sniedzot viņam patvērumu. Tomēr Krievijas bažas bija veltīgas, jo jaunajam nabadzīgas Kirgizstānas prezidentam Bakijevam gluži vienkārši īsti nebija citas izvēles, kā turpināt stratēģisku sadarbību ar kaimiņvalstīm Centrālāzijā, Krieviju un Ķīnu, jo ASV pašreizējās ekonomiskās krīzes apstākļos nebija gatava maksāt pat pienācīgu kompensāciju karabāzes uzturēšanai Kirgizstānas teritorijā, nemaz nerunājot par ekonomiskā atbalsta sniegšanu trūcīgai valstij, ko veiksmīgi savu stratēģisko interešu realizēšanai arī izmantoja Krievija.

Tadžikistāna piešķir nozīmīgu lomu dalībai NVS, uzsverot nepieciešamību attīstīt un stiprināt bilaterālās un multilaterālās saiknes starp NVS dalībvalstīm. 2007. gadā Dušanbe samita laikā pieņemtā NVS attīstības stratēģija līdz 2020. gadam tiek uzskatīta par noteicošu

¹¹³ Kyrgyzstan Profile. Walden Publishing Ltd., 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: ebrary datu bāzē

¹¹⁴ Путин уверен, что российская военная база в Киргизии придаст спокойствие азиатскому региону. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/23oct2003/put.html>

¹¹⁵ Киргизия закрывает американскую базу "Манас". А Россия дарит ей 150 млн долларов. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/03feb2009/bakiev.html>

NVS veiksmīgai tālākai transformācijai par spēcīgu reģionālu organizāciju. EirAzEK organizācijas ietvaros Tadžikistāna pauž cerību tirdzniecības attiecību stiprināšanai pilnā apmērā starp visām organizācijas dalībvalstīm.¹¹⁶ Līdzīgi kā Kirgizstānā, arī Tadžikistānā 2004. un 2005. gados krasi pieauga pret līdzšinējo valdību vērsti noskaņojumi. Tomēr valsts prezidentam Emomali Rahmonam izdevās saglabāt savu kopš 1992. gada nepārtraukti ieņemamo amatu, veicot represijas pret opozīciju un tās atbalstītājiem. EDSO novērotāji 2004. gada Tadžikistānas parlamenta vēlēšanas, kurās uzvarēja pie varas esošā Tadžikistānas Tautas Demokrātiskā Partija, apzīmēja par nebrīvām un nedemokrātiskām, norādot, ka valdība „īstenoja pārmērīgu priekšvēlēšanu kampaņas kontroli, veica manipulācijas ar vēlēšanu rezultātiem, kā arī nopietni traucēja vēlēšanu novērotāju darbam.” Krievija bija acīmredzami ieinteresēta esošās varas saglabāšanā Tadžikistānā, izdodot Tadžikistānai vienu no tās opozīcijas līderiem Mahmadrūzi Iskandarovu, kuru dzimtenē apvainoja korupcijā, kā arī terorisma atbalstā un rezultātā piesprieda šim cilvēkam 23 gadus ilgu cietuma sodu. Līdzīgi varas iestādes izturējās arī pret bijušo Tadžikistānas iekšlietu ministru Jakubu Salimovu, kurš arī tika apcietināts.¹¹⁷ 2004. gadā Tadžikistāna padarīja pasaulei skaidru savu vēlmi palikt Krievijas ietekmes sfērā, parakstot līgumu par atļauju patstāvīgi uzturēt Tadžikistānas teritorijā Krievijas militāro bāzi un nododot Krievijas uzņēmēju kontrolē valsts alumīnija un hidroenerģijas uzņēmumu kontrolpaketi, lai piesaistītu šiem uzņēmumiem investīcijas un sekmētu to attīstību. Apmaiņā Krievija piekrita norakstīt Tadžikistānas ārējo parādu aptuveni 300 miljonu ASV dolāru apmērā.¹¹⁸ 2009. gada sākumā Tadžikistānas prezidents Rahmons, sekojot Kirgizstānas prezidenta Bakijeva aicinājumiem palielināt maksu par ASV kara bāzes uzturēšanu, uzstājās ar prasību palielināt maksu Krievijai par tās kara bāzes uzturēšanu Tadžikistānā. Rahmons uzsvēra, ka „prasībai nav pamatā antikrievisko noskaņojumu valstī – Tadžikistānai gluži vienkārši ir nepieciešama nauda”.¹¹⁹ Krievijas pēdējā laikā īstenotā politikā attiecībā uz Tadžikistānu ir visai brutāla – Krievija cenšas uzturēt nabadzīgajā Tadžikistānā tirānisku Emomali Rahmona režīmu, dotējot šīs valsts

¹¹⁶ Министерство иностранных дел Республики Таджикистан. [Tiešsaiste] [Skatīts: 19.05.2009.] Pieejams: <http://www.mid.tj/index.php?node=article&id=500>

¹¹⁷ Tajikistan Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: ebrary datu bāzē

¹¹⁸ Tajikistan Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: ebrary datu bāzē

¹¹⁹ Таджикистан будет требовать от России больше за действующую в стране военную базу. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: http://www.newsru.com/world/20feb2009/tajik_base.html

ekonomiku un saņemot pretī no Rahmona lojalitāti sadarbībai NVS, EirAzEK, KDLO un ŠSO ietvaros, kā arī nodrošinot Krievijas karaspēka nepastarpinātu atrašanos Afganistānas tuvumā.

Turkmenistāna izstājās no aktīvas dalības NVS 2005. gadā, kopš tā laika darbojoties NVS kā asociētais biedrs. Atšķirībā no citām Centrālāzijas valstīm, starptautiskajā arēnā Turkmenistāna pēdējā laikā sekoja neitralitātes principiem (kuri gan vairāk līdzinājās valsts izolācijas centieniem), atsakoties no pilntvērtīgas dalības NVS 2005. gadā un izvairoties no dalības tādās Krievijas patronētajās organizācijās kā EirAzEK, KDLO un ŠSO.¹²⁰ Ilgus gadus Turkmenistānas valsts saistījās ar visu turkmēņu tēvu Turkmenbaši Saparmuratu Nijazovu. Savā 21 gadus ilgajā valdīšanas laikā viņš radīja ap sevi personības kultu, veidojot valsts iedzīvotājiem par sevi priekšstatu kā par dievību. Turkmenbaši nomira 2006. gada 21. decembrī, aiz sevis atstājot aptuveni 3 miljardu ASV dolāru kontus Vācijas bankā, kurus valsts galva nelegāli piesavinājās savas ilggadējās diktatūras laikā.¹²¹ Pēc Nijazova nāves varu Turkmenistānā pārņēma līdzšinējais vice-premjers un veselības ministrs Gurbanguli Berdimuhamedovs, kurš Nijazova labākajās tradīcijās koncentrēja visu varu savās rokās, ātri izrēķinoties ar Nijazova pietuvinātām personām, ieliekot tās cietumā.¹²² Ņemot vērā faktu, ka Turkmenistāna izvairās no sadarbības ar Krieviju caur dažādām starptautiskajām organizācijām, galvenokārt – NVS, Krievijas divpusējām attiecībām ar šo autoritāro valsti ir īpaša nozīme. Turkmenistāna, nenoliedzami, no ārpolitikas viedokļa ir viena no Krievijai neērtākajām valstīm Centrālāzijas reģionā, jo ņemot vērā tās dabas resursu krājumus, šī valsts var atļauties diktēt noteikumus Krievijai tai tik būtiskajā dabasgāzes eksporta nozarē.

Uzbekistāna dalību NVS vērtē primāri kā platformu viedokļu un pozīciju saskaņošanai ar citām NVS dalībvalstīm par nacionāli un starptautiski aktuālajiem jautājumiem.¹²³ Līdzīgi kā Turkmenistāna, arī Uzbekistāna ir izteikti autoritāra valsts ar tās prezidenta Islama Karimova personības kultu. Pēc NATO un sabiedroto invāzijas Afganistānā 2001. gadā,

¹²⁰ Turkmenistan Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: ebrary datu bāzē

¹²¹ Правозащитники полагают, что на счетах Deutsche Bank лежат 3 млрд долларов Ниязова. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/22dec2006/money.html>; В Туркменистане скончался президент страны Сапармурат Ниязов. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/21dec2006/niyazov.html>; Turkmenistan Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: ebrary datu bāzē

¹²² Брошены за решетку ближайшие сторонники покойного Туркменбаши. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/31jul2007/turkmenarest.html>

¹²³ Министерство иностранных дел Республики Узбекистан. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: http://mfa.uz/rus/mej_sotr/vneshnyaya_politika/

Uzbekistāna kļuva par ASV stratēģisku partneri starptautiskā terorisma apkarošanas misijā Afganistānā, piedāvājot NATO spēkiem izmantot savā teritorijā atrodošās bijušās Padomju Savienības kara bāzes, kuras bija ļoti būtiskas Taliban režīma gāšanā Afganistānā. Uzbekistānas atbalsts misijai nebija ilgs, prezidentam Karimovam jau nākamā gada jūlijā lūdzot sabiedroto spēkiem atstāt Uzbekistānas teritoriju, jo prezidents bija ļoti nobažījies par ārvalstu spēku veicamajām darbībām, arī uz rietumu iespējamiem mēģinājumiem izdarīt spiedienu uz viņa režīmu, aicinot uz cilvēktiesību un demokrātijas principu ievērošanu valstī.¹²⁴ 2005. gadā Uzbekistāna izpelnījās milzīgu kritikas devu no starptautiskās sabiedrības, un it īpaši – no ES un ANO puses, valsts valdībai apspiežot protestus Andidžanas provincē, kuri bija kā sekas 23 vietējo biznesmenu arestam 2004. gadā, apvainojot tos reliģiskajā ekstrēmismā. Pēc oficiāliem datiem protestu laikā gāja bojā 187 cilvēki, kurus Uzbekistānas valdība raksturoja kā bandītus un teroristus.¹²⁵ Sabojājot savu tēlu starptautiskajā arēnā, 2006. gadā Uzbekistāna atjaunoja savu darbību Kolektīvās Drošības Līguma Organizācijā (KDLO), no kuras valsts izstājās 1999. gadā¹²⁶ un iestājās Eirāzijas Ekonomiskajā Kopienā (EirAzEK), aktīvi iesaistoties arī Šanhajas Sadarbības Organizācijas (ŠSO) darbībā, kas Krievijai deva cerību atgūt Uzbekistānu kā stratēģisko partneri. Tomēr neilgi pēc tam, kad ES atcēla 2005. gadā vērstās sankcijas pret Uzbekistānu¹²⁷, situācija ātri vien mainījās – 2008. gadā Uzbekistāna paziņoja par savas darbības apturēšanu EirAzEK, neredzot efektīvas sadarbības iespējamību caur šo organizāciju, bet vienlaikus paziņojot par gāzes pārdošanas turpināšanu tikai un vienīgi Krievijai un tiešās gāzes piegādes nodrošināšana Eiropai, iesaistoties „Nabucco” projektā, neietilpst Uzbekistānas plānos.¹²⁸ Krievijas īstenotajā politikā attiecībā uz Uzbekistānu ir skaidrs mērķis piesaistīt šo valsti stratēģiskai sadarbībai ar Krieviju. Šī mērķa īstenošana dzīvē tomēr ir diezgan apgrūtināta, ņemot vērā faktu, ka līdzīgi kā Turkmenistānā Turkmenbaši, arī Uzbekistānā valsts politisko kursu burtiski nosaka viens pašlepnis cilvēks – Islams Karimovs. Pie tam ja Turkmenistānas

¹²⁴ Uzbekistan Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.]
Pieejams: ebrary datu bāzē

¹²⁵ Crosston, M. D. *Fostering Fundamentalism : Terrorism, Democracy and American Engagement in Central Asia*. Ashgate Publishing Ltd, 2006, pp. 137-140.

¹²⁶ Официальное интернет-представительство организации ОДКБ. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.]
Pieejams: <http://www.dkb.gov.ru/start/index.htm>

¹²⁷ Евросоюз, заинтересовавшись восточным газом, снимет санкции с Узбекистана. Эмбарго на оружие сохранится. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/13oct2008/sanctions.html>

¹²⁸ Узбекистан выходит из Евразийского экономического сообщества. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.]
Pieejams: <http://www.newsru.com/world/12nov2008/uzbek.html>

gadījumā Krievijai nākas saskarties ar valsts izolācijas politiku, Uzbekistānas līderis mēģina lēkāt no Krievijas laivas uz Rietumu laivu un atpakaļ, atkarībā no tā, stratēģiskā partnerība ar kuru valsti viņam dotajā brīdī šķiet izdevīgāka. Analizējot pēdējo gadu Karimova politiku var viennozīmīgi noprast, ka sadarbība ar ASV un ES viņam šķiet pievilcīgāka un sadarbība ar Krieviju ir vairāk skatāma kā rezerves plāns, ja Rietumi sāk nopietni apdraudēt viņa valdīšanas pozīcijas.

Izvērtējot NVS dalībvalstu oficiālās pozīcijas attiecībā uz to dalību NVS un politiskās aktualitātes NVS dalībvalstīs pēc 2000. gada var konstatēt, ka NVS dalībvalstis nav politiski vienotas – tām ir atšķirīgi uzskati gan attiecībā uz NVS nākotni, gan attiecībā uz reģionālajām prioritātēm. Šādas situācijas esamību sekmē Krievijas īstenotā politika attiecībā uz pārējām NVS dalībvalstīm - cenšanos par katru cenu panākt savu interešu īstenošanu, bieži vien nerēķinoties ar citu NVS dalībvalstu interesēm. Krievijas elitei nepatīk politiskās pārmaiņas kaimiņvalstīs, it īpaši tādas, kas ir vērstas uz demokratizāciju. To ir samērā vienkārši izskaidrot – jo demokrātiskākas būs NVS dalībvalstis, jo grūtāk būs atrast kopīgu valodu un ietekmēt to valdības Krievijai, kura pēc 2000. gada ieņēma konstantu kursu autoritārisma virzienā. Jautājums par NVS organizācijas lietderību tika pacelts jau pagājušā gadsimta 90-tajos gados pēc PSRS sabrukuma, tomēr pamata tās eksistences pārtraukšanai neatradās. Sākoties jaunajam gadsimtam NVS ar katru gadu kļuva par arvien statiskāku un formālāku organizāciju, līdzinoties 12 bijušo PSRS valstu klubīgam, nevis reālai starptautiskai organizācijai. Paralēli NVS, turpretī, starp tās atsevišķām dalībvalstīm tika izveidotas 4 citas starptautiskas organizācijas – EirAzEK, GUAM, KDLO, ŠSO. Šo jauno organizāciju priekšrocība ir tajā, ka to darbība notiek balstoties uz to dalībvalstu politiskajām un ekonomiskajām interesēm mūsdienās, nevis atskatoties nesenojā kopīgajā politiskajā pagātnē PSRS sastāvā. Šādu organizāciju attīstība faktiski nozīmē vēl lielāku NVS lomas samazināšanos un to dalībvalstu šķelšanos. Ņemot vērā pēdējā laikā radušās būtiskās politiskās nesaskaņas NVS dalībvalstu starpā, šāda notikumu attīstība ir tikai loģiska.

2.3. NVS ekonomiskais aspekts

Iepriekšējā darba nodaļā, apskatot NVS politisko aspektu, tika konstatēts, ka NVS dalībvalstīm pastāv atšķirīgi priekšstati par NVS nākotni. Ir nozīmīgi izvērtēt, kādu iespaidu NVS dalībvalstu politiskās nesaskaņas atstāj uz ekonomisko sadarbību NVS ietvaros. Analizējot NVS dalībvalstu ekonomisko sadarbību pēc 2000. gada īpaša uzmanība tiks pievērsta ar NVS dalībvalstu savstarpējo ekonomisko atkarību saistītām tendencēm.

Balstoties uz NVS statistikas komitejas veikto atskaiti Apvienotu Nāciju Organizācijai 2008. gadā, par svarīgāko ekonomiskās sadarbības formu NVS ietvaros ir uzskatāma ārējā tirdzniecība.¹²⁹ Tāpēc ir būtiski izpētīt, kādas tendences šajā jomā ir vērojamas NVS dalībvalstu starpā pēc 2000. gada.

Par kopējo ekonomikas tendenci NVS telpā pēc 2000. gada var uzskatīt savstarpējo tirdzniecības apjomu samazināšanos procentuālajā izteiksmē attiecībā pret tirdzniecības apjomiem ar citām pasaules valstīm, līdz ar to samazinoties arī savstarpējai ekonomiskajai atkarībai, kura bija kā pamats republiku ekonomiskajām attiecībām PSRS sastāvā. Neskatoties uz eksporta apjomu palielināšanos dalībvalstu starpā absolūtos skaitļos, attiecībā pret eksporta apjomu uz citām pasaules valstīm līdz 2000. gadam ir vērojams īpatsvara kritums, bet pēc 2000. gada – stabilizācija. Kā skaidro pētnieki Romans Mogiļevskis un Irina Točinska, šādu svārstību izraisīja Krievijas 1998. gada ekonomiskā krīze, kad vairāki uzņēmumi bija spiesti pārorientēties uz citiem tirgiem, lai izdzīvotu. Tā, piemēram, NVS dalībvalstu savstarpējā eksporta attiecība pret eksportu uz citām pasaules valstīm 90-to gadu vidū stabili turējās nedaudz virs 50% līmeņa, bet pēc ekonomiskās krīzes Krievijā nolaidās līdz 19% atzīmei un turpina saglabāties aptuveni tādā pašā līmenī arī šobrīd, lai gan absolūtos skaitļos NVS dalībvalstu kopējais eksporta apjoms laika posmā no 2000. līdz 2007. gadam palielinājās no 138 līdz 486,3 miljardiem ASV dolāru (attiecīgi proporcionāli no 26,4 līdz 93,7 miljardiem ASV dolāru NVS ietvaros). (sk. 1., 2. attēlu pielikumā)¹³⁰

Par tik strauju eksporta kāpuma iemeslu kļuva ne tik daudz NVS dalībvalstu straujā ekonomiskā attīstība, cik straujš energoresursu cenu resursu kāpums pasaulē pēc 2000. gada.

¹²⁹ Доклад Статкомитета СНГ о внешней торговле услугами в странах Содружества. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.05.2009.] Pieejams: <http://unstats.un.org/unsd/tradeserv/Workshops/Kiev/CISSTAT%20report.pdf>

¹³⁰ Межгосударственный статистический комитет Содружества Независимых Государств. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.05.2009.] Pieejams: <http://www.cisstat.com/rus/index.htm> Могилевский, Р., Тоцицкая, И. Внешняя торговля стран СНГ, стр. 594. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.05.2009.] Pieejams: <http://research.by/pdf/2004n4r02.pdf>

Šis fakts ir primāri skaidrojams ar to, ka tieši energoresursi un elektroenerģija sastāda NVS eksporta procentuāli lielāko daļu, bet tādās valstīs kā Azerbaidžāna, Kazahstāna, Krievija, Turkmēnistāna – vairāk par pusi no šo valstu kopējā eksporta apjoma. (sk. 3. attēlu pielikumā) Īpaši liels energoresursu un elektroenerģijas īpatsvars ir vērojams NVS eksportā uz citām pasaules valstīm – tas pārsniedz 70% no kopējā eksporta apjoma.¹³¹

Par uzskatāmāko piemēru šeit ir uzskatāma Azerbaidžāna, kas pēc 2000. gada kļuva par vienu no straujāk augošajām ekonomikām pasaulē, valstī attīstoties energoresursu eksportam. Kopš 2000. gada valsts iekšzemes kopprodukts katru gadu regulāri pieauga aptuveni 10% apmērā, kamēr elektroenerģijas un energoresursu īpatsvars valsts eksportā pārsniedza 90%. Tik strauja ekonomiskā attīstība radīja ne tikai pozitīvu, bet arī negatīvu ietekmi – augstu inflāciju un konstantu ar energoresursiem nesaistīto nozaru atpalcību, kas var radīt nopietnas problēmas Azerbaidžānas ekonomikai nākotnē. Apzinoties situācijas nopietnību Azerbaidžānas prezidents Ilhams Alijevs 2005. gadā izdeva rīkojumu par ar energoresursiem nesaistītu nozaru attīstību un nabadzības apkarošanas stratēģiju valstī.¹³² Līdzīgi riski kā Azerbaidžānā pastāv arī citās NVS uz energoresursu eksportu orientētajās valstīs – ir jāapzinās, ka energoresursu cenas pasaulē var ļoti strauji mainīties, tāpēc NVS kopumā ir jāpārorientējas uz tehnoloģiju un mašīnbūves attīstību – nozaru, kas pēc 1998. gada Krievijas ekonomiskās krīzes piedzīvoja būtisku lejupslīdi.¹³³

Kā reakcija uz pieaugošo energoresursu nozīmi NVS eksportā, būtiskas izmaiņas ir skārušas NVS importu – arī šeit bija novērojama būtiska no NVS dalībvalstīm importēto preču īpatsvara samazināšanās procentuālajā izteiksmē attiecībā pret importu no citām pasaules valstīm. Pietam, atšķirībā no eksporta, importēto preču īpatsvars no citām pasaules valstīm NVS telpā sāka lielos tempos pieaugt pēc 2000. gada un šī tendence turpinās arī pašlaik. Absolūtos skaitļos NVS kopējais imports laika posmā no 2000. līdz 2007. gadam pieauga no 66,3 līdz 344,6 miljardiem ASV dolāru - no 30,3 līdz 98,3 miljardiem ASV dolāru NVS ietvaros un no 36 līdz 246,3 miljardiem ASV dolāru no citām pasaules valstīm, kas parāda, ka ja 2000. gadā no NVS dalībvalstīm NVS ietvaros tika importēts aptuveni tāds pats preču apjoms, kā no citām pasaules valstīm, tad 2007. gadā šī attiecība bija jau 2,5 reizes par labu importam no citām pasaules valstīm.(sk. 4., 5. attēlu pielikumā) Kaut gan no NVS uz

¹³¹ Могилевский, Р., Точицкая, И. Внешняя торговля стран СНГ, стр. 599-600. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.05.2009.] Pieejams: <http://research.by/pdf/2004n4r02.pdf>

¹³² Azerbaijan Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: ebrary datu bāzē

¹³³ Могилевский, Р., Точицкая, И. Внешняя торговля стран СНГ, стр. 593-602. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.05.2009.] Pieejams: <http://research.by/pdf/2004n4r02.pdf>

citām pasaules valstīm eksportēto preču apjoms vēl joprojām pārsniedz no citām valstīm importēto preču apjomu, importa īpatsvara pieauguma turpināšanās var novest NVS līdz ārējam parādam un recesijai.¹³⁴

Par nozīmīgu tendenci, kas iespaidoja NVS ārējo tirdzniecību, kļuva arī citu uz ekonomisko sadarbību balstīto organizāciju izveide NVS ietvaros – EirAzEK un GUAM. Šāda situācija faktiski nozīmē NVS ekonomiskās telpas šķelšanos vismaz divās daļās, ko pierāda fakts, ka 2007. gadā vairākums no 5 EirAzEK valstu – Krievijas, Baltkrievijas, Kazahstānas, Kirgizstānas un Tadžikistānas eksporta un importa NVS telpā tika realizēts tikai starp NVS dalībvalstīm. (sk. 6., 7. attēlu pielikumā) Var prognozēt, ka līdz ar lielāka valsta skaita pilnvērtīgu dalību EirAzEK Muitas Savienībā šādas tendences tikai palielināsies.¹³⁵

Par uzskatāmāko ekonomiskās sadarbības piemēru EirAzEK ietvaros ir dēvējama Krievijas un Kazahstānas sadarbība. Kazahstāna uz doto brīdi ir vienīgā Centrālāzijas valsts, kura ir pilntiesīga Eirāzijas Ekonomiskās Kopienas dalībvalsts, parakstot līgumu par Muitas Savienības izveidošanu ar Krieviju un Baltkrieviju 2007. gada 6.oktobrī.¹³⁶ Muitas Savienības izveidi primāri tieši starp šīm valstīm var raksturot ar faktu, ka tieši Krievija, Baltkrievija un Kazahstāna ir attīstītākās un turīgākās NVS dalībvalstis pēc IKP apjoma uz 1 iedzīvotāju. (sk. 8. attēlu pielikumā)¹³⁷ Nozīmīga sadarbības sfēra ar Krieviju Kazahstānai jau kopš Padomju laikiem ir bijusi zinātne un tehnoloģijas. Šī sadarbība turpina attīstīties arī mūsdienās, par ko liecina Kazahstānas Zinātnes un Tehnoloģiju Komitejas 2007. gadā veiktais pētījums, jo abas valstis zinātnes un tehnoloģijas sfērā ir savstarpēji atkarīgas. Kazahstānas teritorijā atrodas nozīmīgais kosmosa izpētes centrs Baikonurā un atomenerģijas izpētes centrs Semipalatinskā. Šiem centriem tiek nodrošināta regulāra Krievijas speciālistu piekļuve, apmaiņā nodrošinot Kazahstānas speciālistu piekļuvi izpētes centriem Krievijas teritorijā – kosmosa izpētes centram Zvaigžņu Pilsētiņā un kodolenerģijas izpētes centram Dubnā. Efektīvu sadarbību zinātnē un tehnoloģijās abu valstu starpā nodrošina krievu valodas kā darba valodas lietojums, svarīgas izglītības sistēmu un profesionālās saiknes starp valstīm

¹³⁴ Межгосударственный статистический комитет Содружества Независимых Государств. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.05.2009.] Pieejams: <http://www.cisstat.com/rus/index.htm>

¹³⁵ Межгосударственный статистический комитет Содружества Независимых Государств. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.05.2009.] Pieejams: <http://www.cisstat.org/base/eurovntorg7/04.doc>

¹³⁶ ЕврАзЭС. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.evrases.com/>

¹³⁷ CIA. The World Factbook. [Tiešsaiste] [Skatīts: 21.05.2009.] Pieejams: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>

ilgākā laika posmā, kā arī valstu nepastarpinātais ģeogrāfiskais tuvums.¹³⁸ Neskatoties uz vēlmi veidot iespējami ciešākas ekonomiskas saites ar Krieviju, naftas un gāzes eksporta politikā Kazahstāna par primāro faktoru uzskata izdevīguma principu un ir gatava naftas un gāzes eksportam pa dažādiem tranzīta ceļiem, ja vien tas šai valstij ir izdevīgi. Tā 2007. gadā, tiekoties ar iepriekšējo Krievijas prezidentu un līdzšinējo premjeru Vladimiru Putinu, Nursultans Nazarbajevs pauda Kazahstānas apņēmību līdz 2012. gadam iekļūt pasaules naftas eksportētājvalstu pieciniekā pēc eksporta apjomiem un norādīja, ka „ja Krievija nespēs nodrošināt apstākļus Kazahstānas naftas eksporta apjomu palielināšanai caur Krievijas teritoriju, Kazahstāna eksportēs naftu caur Kaspijas jūru maršrutā Aktau-Baku-Tbilisi-Ceihana.”¹³⁹ Savukārt, 2008. gadā prezidents Nazarbajevs uzsāka sarunas par naftas tranzīta iespējām Irānas un Ķīnas virzienā.¹⁴⁰

GUAM dalībvalstu – Gruzijas, Ukrainas, Azerbaidžānas un Moldovas starpā tik liela savstarpējā atkarība vēl neparādās, ņemot vērā Ukrainas un Moldovas lielo enerģētisko atkarību no Krievijas, tomēr par acīmredzamu tendenci kļūst GUAM valstu arvien pieaugošāka orientācija uz ES tirgiem, kas tiek atbalstīta no ES puses arī finansiāli – 2007. gadā ES investēja GUAM 1,2 miljardus ASV dolāru eiroatlantiskās integrācijas procesu stiprināšanā enerģētikas, infrastruktūras un transporta jomās.¹⁴¹

Azerbaidžānas energoresursu tirgus attīstība ieņēma nozīmīgu lomu Gruzijas ekonomiskā uzplaukuma nodrošināšanā, Gruzijai lobējot naftas un gāzes tranzītvadu izbūvi caur savu teritoriju. 2005. gadā tika pabeigta naftas vada izbūve no Azerbaidžānas uz Turciju, kurš caur Gruzijas galvaspilsētu Tbilisi savienoja Azerbaidžānas galvaspilsētu Baku ar Turcijas dienvidu pilsētu Ceihanu. Šāda naftas vada izbūve Gruzijai garantēja gan jaunas darbavietas tā izbūves laikā (gruzīni veidoja aptuveni 75% no projektā iesaistītā darbaspēka, kaut gan Gruzijas teritorijā atrodas tikai aptuveni 15% no naftas vada kopējā garuma), gan regulārus ieņēmumus valsts budžetā aptuveni 50 miljonu ASV dolāru apjomā no naftas

¹³⁸ Science and Technology in Kazakhstan: Current Status and Future Prospects. National Academies Press, 2007, p. 87 [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: ebrary datu bāzē

¹³⁹ Путин и Назарбаев поздравили друг друга с соглашением по Прикаспийскому газопроводу. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/finance/20dec2007/nazarbay.html>

¹⁴⁰ Казахстанская нефть потечет в Иран: партнеры начали переговоры по строительству нового нефтепровода. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: http://www.newsru.com/finance/25sep2008/kaz_oil.html

¹⁴¹ Анализ внешнеторгового оборота между странами-членами ГУАМ в 2007 году. [Tiešsaiste] [Skatīts: 19.05.2009.] Pieejams: http://www.sng.allbusiness.ru/content/document_r_7FF27B4A-616C-4B3B-9F13-E12812A2AF4D.html; ГУАМ стал стипендиатом ЕС. Евросоюз объявил о выделении в виде помощи 915 млн. евро. [Tiešsaiste] [Skatīts: 19.05.2009.] Pieejams: <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1182491880>

tranzīta pakalpojumiem.¹⁴² Ņemot vērā šo pieredzi ir pilnīgi skaidra Gruzijas vēlme piedalīties „Nabucco” gāzesvada izbūvē, kurš savienotu Centrālāziju ar centrālo Eiropu un kalpotu kā alternatīva Krievijas jaunajiem gāzes tranzīta vadiem „North Stream” un „South Stream” – aptverot ieplānotos tranzīta apjomus ieņēmumi Gruzijas budžetā no gāzes tranzīta caur valsti „Nabucco” ietvaros varētu vairākas reizes pārsniegt Gruzijas ieņēmumus no Baku-Tbilisi-Ceihanā naftas tranzīta. Bez tam, piedalīšanās „Nabucco” projektā varētu sekmēt arī Gruzijas ātrāku integrāciju Eiropas Savienībā, jo „Nabucco” projekts ir stratēģiski svarīgs priekš ES.¹⁴³

2004. gada 15. septembrī NVS dalībvalstu valdību vadītāju sanāksmē Kazahstānas galvaspilsētā Astanā tika parakstīta „Vienošanās par resursu rezervju izveidi un to efektīvu izmantošanu NVS dalībvalstu elektroenerģētisko sistēmu stabilas un paralēlas darbības nodrošināšanai”. Tika noteikts, ka NVS dalībvalstis vienojas par „savstarpēji izdevīgas ekonomiskas sadarbības nodrošināšanu enerģētisko resursu jomā”, „uz sabalansētību un savstarpēju izdevīgumu balstītu individuālo starpvalstu līgumu noslēgšanu”.¹⁴⁴

Taču neskatoties uz panākto vienošanos, turpmākajā NVS dalībvalstu attiecību attīstības gaitā radās nopietni savstarpēji konflikti saistībā, galvenokārt, ar Krievijas īstenotajām dabasgāzes piegādēm uz Baltkrieviju, Ukrainu un Moldovu. Kā pirmās gāzes cenu triecienu 2005. un 2006. gadā mijā uz savas ādas izjuta Ukraina un Moldova. Līdz 2006. gada sākumam šīm valstīm neizdevās vienoties ar Krievijas uzņēmumu „Gazprom” par gāzes piegādes cenām, kā rezultātā 2006. gada sākumā Krievija atslēdza gāzes piegādi Ukrainai un Moldovai, saglabājot tranzītpiegādes caur šīm valstīm uz Eiropu.¹⁴⁵ Reaģējot uz Krievijas lēmumu Ukraina sāka samazināt spiedienu tranzītcaurulēs, kā rezultātā gāzes piegādes samazinājās vairākām Eiropas Savienības dalībvalstīm.¹⁴⁶ Šāda notikumu attīstība sekmēja

¹⁴² Georgia Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 11.05.2009.]

Pieejams: ebrary datu bāzē

¹⁴³ Nabucco pipeline in the cobweb of Byzantine energy politics. [Tiešsaiste] [Skatīts: 11.05.2009.] Pieejams: <http://www.energybulletin.net/node/48560>

¹⁴⁴ Соглашение о создании резервов ресурсов и их эффективном использовании для обеспечения устойчивой параллельной работы электроэнергетических систем государств - участников Содружества Независимых Государств. [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.03.2008.] Pieejams: <http://cis.minsk.by/main.aspx?uid=1060>

¹⁴⁵ Молдавия отключена от поставок российского газа. [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: <http://www.newsru.com/finance/02jan2006/moldaviya.html>

¹⁴⁶ Европа опасается сокращения поставок газа. [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/02jan2006/eufears.html>

pēc iespējas ātrāku savstarpējo līgumu parakstīšanu, jo interešu konflikta pāriešana Eiropas mērogā nebija izdevīga nevienai no iesaistītajām pusēm. Ukrainai gāzes cena 2006. gadā no Krievijas puses tika paaugstināta no iepriekš noteiktajiem 50 ASV dolāriem līdz 230 ASV dolāriem par tūkstoši kubometru, atrunājot, ka Ukraina turpmāk iepirks gāzi par 95 dolāriem no uzņēmuma „Rosukrenergo”, nešķirot pēc izcelsmes principa krievu gāzi no turkmēņu, uzbeku un kazahu gāzes.¹⁴⁷ Moldovai gāzes cena 2006. gadā tika paaugstināta no 80 ASV dolāriem līdz 110 ASV dolāriem par tūkstoši kubometru. Šajā gadījumā īpašas kaulēšanas nenotika, jo „Moldova Gaz” uzņēmuma kontrolpakete pieder Krievijas uzņēmumam „Gazprom”, līdz ar ko šim uzņēmumam ir arī liela ietekme gāzes cenu noteikšanā valstī.¹⁴⁸ 1998. gadā Moldova pārdeva 50% + 1 akciju no sava nacionālā gāzes apgādes uzņēmuma „Moldova Gaz” Krievijas uzņēmumam „Gazprom”. Šāda situācija izveidojās sakarā ar 1997.-1998. gada Krievijas ekonomisko krīzi, kuras rezultātā tika paceltas gāzes cenas, kuras Moldova nebija spējīga samaksāt.” Savukārt 2006. gada sākumā sakarā ar vienošanos par gāzes piegādes cenām Moldovai nācās atkal „norēķināties” ar „Moldova Gaz” akcijām, tādējādi palielinot „Gazprom” akciju apmēru līdz 64,1%. Tas nozīmē, ka Moldovai nav iespēju pacelt gāzes tranzīta cenas, tādējādi kompensējot dārgo gāzes cenu. Ukrainas un Moldovas izteikta sadarbība parādījās 2006. gada sākumā, kad sakarā ar Krievijas uzliktajām gāzes piegādes sankcijām, Ukraina nodrošināja Moldovu ar gāzi, kā arī 2006. gada martā Ukraina un Moldova pieņēma muitas noteikumus, kuri noteica, ka eksporta kravas ir jāreģistrē vispirms Moldovas teritorijā, nevis Piedņestras reģionā, tādējādi samazinot Moldovas atkarību no Piedņestras. Maskavas atbildes reakcija sekoja tā paša gada aprīlī, kad tika noteikts embargo Moldovas vīniem, aizbildinoties ar sanitāro normu neievērošanas nosacījumiem. Ņemot vērā to, ka Moldova ir viena no nabadzīgākajām valstīm Eiropā, gāzes cenu pieaugums ļoti būtiski ietekmē tās sociālekonomisko stāvokli, ko arī Krievija izmanto. Taču, neskatoties uz to, tā turpina virzīties uz Rietumu valstu saimi. Kopš neatkarības atgūšanas valsts ekonomisko palīdzību saņem gan no Starptautiskā Valūtas fonda (SVF), gan arī no ASV, kura ir lielākā donorvalsts.¹⁴⁹ Krievijas politika attiecībā uz Moldovu, izmantojot kā galveno līdzekli gāzes piegādes nosacījumus, tika pielietota 2006. gadā, kad sakarā ar Krievijas vēlmi palielināt gāzes cenu, Moldova iebilda pret to, kā argumentu minot balsojumu

¹⁴⁷ "Газпром" и "Нафтогаз" согласовали цену за газ, пересмотрев схему поставок. [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.04.2008.] Pieejams: <http://www.newsru.com/finance/04jan2006/gas.html>

¹⁴⁸ "Газпром" и Молдавия договорились о поставках российского газа по 110 долларов за тысячу кубометров. [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.04.2008.] Pieejams: <http://www.newsru.com/finance/16jan2006/110.html>

¹⁴⁹ Chloë, B. Power resources: The political agenda in Russo – Moldovan gas relations. 2007, p. 35. [Tiešsaiste] [Skatīts: 16.11.2007.] Pieejams: EBSCO datu bāzē

pret Krievijas uzņemšanu PTO. Taču „2007. gadā sakarā ar vienošanos panākšanu par gāzes cenu tarifiem Moldova piekrita atbalstīt Krievijas centienus iestāties Pasaules Tirdzniecības organizācijā.”¹⁵⁰

2006. un 2007. gadu mijā gāzes piegādes skandālā tika iesaistīta arī Baltkrievija. Līdzīgi kā gadījumā ar Ukrainu un Moldovu šī valsts nespēja vienoties par gāzes piegādes cenām ar Krievijas uzņēmumu „Gazprom”, kam sekoja gāzes piegādes pārtraukšana, sākoties 2007. gadam. Baltkrievija uz šo rīcību atbildēja ar nodevas noteikšanu Krievijas naftas tranzītam caur šo valsti, kas pats par sevi bija unikāls gadījums pasaules praksē.¹⁵¹ Gala rezultātā abas puses tomēr vienojās par cenas paaugstināšanu no 47 līdz 100 ASV dolāriem par tūkstoši gāzes kubometru, kas radīja enerģētisko krīzi Baltkrievijā saistībā ar tās nespēju apmaksāt pēc jauna tarifa piegādāto Krievijas gāzi.¹⁵² Krievijas savstarpējās attiecībās ar Baltkrieviju pēdējā laikā ir novērojama attieksmes maiņa, kuras princips bija tāds, ka Krievija apgādā Baltkrieviju ar lētiem enerģijas avotiem pretī saņemot Baltkrievijas pilnīgu lojalitāti. Šāda situācija ļāva Baltkrievijai subsidēt savu ekonomiku, izmantojot daudzas priekšrocības. Baltkrievija ne tikai guva peļņu no lētās gāzes, bet arī no naftas produktu pārstrādes savā teritorijā, kuru tālāk par tirgus cenām eksportēja uz Eiropu, taču Krievija ik gadu zaudēja ap vienu miljardu dolāru. Vēl viens būtisks aspekts ir tas, ka „līdz 2007. gadam Baltkrievija savos uzņēmumos izmantoja aptuveni 95% no Krievijas piegādātajiem lētajiem naftas produktiem, gāzes, kā arī Krievijas un Ukrainas elektroenerģiju. Dažāda veida saražotās iekārtas, kuru kvalitāte bieži vien liek vēlēties labāku tika pārdotas Krievijas tirgū. Līdz ar to palielinot enerģijas cenas tiek apdraudēta šo iekārtu konkurētspēja Krievijas tirgū.” Ir vērts pieminēt arī, ka Baltkrievijas lielākais preču noieta tirgus ir Krievija, uz kuriem „1/3 no precēm Baltkrievija eksportē bez nodokļu aplikšanas.”¹⁵³ Šādas situācijas esamība nodrošināja Baltkrievijas ekonomikas subsidēšanu, it īpaši kolhozus, kuri „cieš finansiālos zaudējumus, tādēļ tos subsidē valsts, nemēģinot reformēt pašu sistēmu.”¹⁵⁴ Taču 2006. gadā

¹⁵⁰ Chloë, B. Power resources: The political agenda in Russo – Moldovan gas relations. 2007, p. 46. [Tiešsaiste] [Skatīts: 16.11.2007.] Pieejams: EBSCO datu bāzē

¹⁵¹ Белоруссия ввела пошлину на транзит российской нефти. [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: <http://www.newsru.com/finance/04jan2007/belorussia.html>

¹⁵² Минск просит у Москвы кредит на российский газ. [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: http://news.bbc.co.uk/hi/russian/russia/newsid_6922000/6922481.stm

¹⁵³ Fadeev, A. The energy crisis between Moscow and Minsk, p. 97 [Tiešsaiste] [Skatīts: 16.11.2007.] Pieejams: EBSCO datu bāzē

¹⁵⁴ The internal situation in Belarus. Belarus after the ‘election’. What future for the Lukashenka regime? [Tiešsaiste] [Skatīts: 16.11.2007.] Pieejams: SAGE datu bāzē

spēles noteikumus Vladimirs Putins nolēma kardināli mainīt, nosakot, ka Krievijai „draudzīgām” republikām par gāzi būs jāmaksā tāda pati tirgus cena kā pārējām valstīm. Šāda Krievijas rīcība attiecībā uz Baltkrieviju varētu būt saistīta vai nu ar mēģinājumiem atbrīvoties no stūrgalvīgā Baltkrievijas prezidenta Lukašenko un iecelt sev lojālu cilvēku vai arī piespiest Baltkrieviju pievienoties Krievijas Federācijai kā vienai no tās sastāvdaļām, nevis kā līdzvērtīgai savienības dalībvalstij. Jāatzīmē, ka abas valstis ir vienojušās par pakāpenisku cenu palielināšanu. 2006. gadā tika panākta vienošanās starp augstākminētajām valstīm par gāzes cenu tarifu. „Baltkrievijai būs jāpārdod daļa savu akciju gāzes tranzīta uzņēmumā Krievijai par to, pretī saņemot izdevīgāku gāzes piegādes cenu tarifu.”¹⁵⁵ Rodas jautājums cik ilgi Baltkrievija varēs pretoties Krievijas vēlmei iegādāties tās tranzītu uzņēmuma kontrolpaketi. Baltkrievijai apzinoties savas nelielās manevra iespējas attiecībā pret Krieviju, tā ir sākusi „apsvērt iespēju būvēt atomelektrostaciju, palielināt ražošanas efektivitāti, meklēt sadarbības iespējas ar Irānu, Venecuēlu un Azerbaidžānu, palielinot enerģētisko resursu iegūšanas avotus, kā arī palielināt naftas un gāzes tranzīta cenas.” Tiek vestas sarunas arī par Izraēlas investoru piesaistīšanu Baltkrievijai, lai realizētu projektus dārgmetālu apstrādes sfērā, viesnīcu un citu objektu būvniecībā. Šāda veida aktivitātes liecina par to, ka Baltkrievija sāk skatīties uz Rietumu puses investīciju piesaisti.¹⁵⁶

Ir samērā loģiski, ka pieaugot cenām uz energoresursiem pasaulē, tās tiek paaugstinātas arī NVS. Mans mērķis šeit nebija parādīt, ka neobjektīva un savstarpēji neizdevīga ir gāzes cenu paaugstināšana kā tāda, bet gan uzsvērt, ka Krievijas, Baltkrievijas, Ukrainas un Moldovas valstu destruktīvās un nesaskaņotas reakcijas, saistībā ar šo jautājumu neļauj mums runāt par savstarpēji izdevīgu ekonomisku sadarbību starp šīm valstīm enerģētisko resursu jomā, kas ir pretrunā ar 2004. gadā NVS mērogā panākto vienošanos.

Armēnija, Turkmenistāna un Uzbekistāna uz doto brīdi ir vienīgās NVS dalībvalstis, kas neietilpst nedz EirAzEK, nedz GUAM ekonomiskās sadarbības blokos. Uzbekistāna, gan, savulaik ir bijusi gan GUAM (1999. – 2005.), gan EirAzEK (2006. – 2008.) dalībvalsts, kamēr Armēnijas un Turkmenistānas pēdējā laika ekonomiskajā politikā bija novērojams neitralitātes princips.

Armēnijas ekonomisko orientāciju ilgstoši ietekmēja Nagorno-Karabahas konflikts ar Azerbaidžānu. Apmaiņā pret īstenoto ekonomisko, militāro un diplomātisko palīdzību

¹⁵⁵ Friends in need. Section: Europe. Russia's foreign relations, p. 54. [Tiešsaiste] [Skatīts: 16.11.2007.]

Pieejams: SAGE datu bāzē

¹⁵⁶ Fadeev, A. The energy crisis between Moscow and Minsk, p. 98. [Tiešsaiste] [Skatīts: 16.11.2007.] Pieejams: EBSCO datu bāzē

Armēnijai Nagorno-Karabahas konflikta risināšana, Krievija saņēma atļauju dislocēt Armēnijas teritorijā savas kara bāzes, kā arī Krievijas kompānijām ieņemt dominējošo lomu Armēnijas enerģētikas tirgū – gan elektrības, gan izejvielu piegādēs. Tomēr ar laiku šāds Krievijas draudzīgais „lāča apskāviens” sāka kļūt pārāk apgrūtinošs, ņemot vērā energoresursu cenu kāpumu pasaulē. Sākot ar 2004. gadu Armēnija aktīvi iesaistījās alternatīvo energoresursu piegādātāju meklējumos, 2005. gadā veicot līguma noslēgšanu ar Irānu par gāzes piegādēm apmaiņā pret Armēnijas elektroenerģijas piegādēm. 2006. gadā Armēnija paziņoja par plānu būvēt jaunu atomelektrostaciju vietējo vajadzību apmierināšanai.¹⁵⁷

Turkmenistāna 2003. gadā parakstīja līgumu par sadarbību ar Krievijas gāzes tranzīta gigantu „Gazprom” uz 25 gadiem, kas ļāva Krievijai optimistiski skatīties uz nākotni, redzot sevi kā galveno Turkmenistānas partneri šīs valsts milzīgu dabas gāzes resursu apgūšanā, tomēr Turkmenbaši šo Krievijas optimismu sāka pakāpeniski kļiedēt, ceļot gāzes iepirkšanas cenas un izskatot gāzes eksporta iespējas uz citām valstīm.¹⁵⁸ 2009. gadā starptautiskajā konferencē Irānas galvaspilsētā Teherānā Turkmenistānas prezidents Gurbanguli Berdimuhamedovs paziņoja, ka vēlas būvēt gāzes vadus uz visām četrām pusēm, bez Krievijas un Irānas nodrošinot ar gāzi arī Eiropu, Ķīnu, Pakistānu un Indiju, uzsverot, ka „kopējais resursu potenciāls un ģeogrāfijas īpatnības sniedz Turkmenistānai un tās sadarbības valstīm priekšnoteikumus pasaules mēroga energoresursu ieguves un tranzīta centra izveidei, būvējot gāzesvadus visos četros ģeogrāfiskos virzienos.”¹⁵⁹

Kā vienu no noteicošajiem iemesliem, kāpēc NVS telpā savstarpējā ekonomiskā atkarība nepieaug ir jāmin NVS dalībvalstu lielo ekonomisko nevienlīdzību – NVS bagātāko dalībvalstu Krievijas, Baltkrievijas un Kazahstānas iedzīvotāji ir vidēji vismaz 5 reizes turīgāki par NVS nabadzīgāko valstu – Moldovas, Tadžikistānas un Kirgizstānas iedzīvotājiem IKP (PSP) izteiksmē uz 1 iedzīvotāju gadā. Tā, piemēram, Krievijas iedzīvotāja vidējā pirktspējas paritāte 2007. gadā bija 15 200 ASV dolāru, bet Tadžikistānas – tikai 1 700 ASV dolāru.

¹⁵⁷ Armenia Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.]

Pieejams: ebrary datu bāzē

¹⁵⁸ Туркмения намерена в полтора раза поднять цены на газ для России. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.]

Pieejams: <http://www.newsru.com/finance/21jun2006/turkmenia.html>

¹⁵⁹ Глава Туркмении предложил построить газопроводы во все четыре стороны. [Tiešsaiste] [Skatīts:

17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/finance/12mar2009/turkmen.html>

Raugoties uz ekonomisko situāciju NVS kopumā ir jākonstatē, ka savstarpējā ekonomiskā atkarība starp NVS dalībvalstīm pēc 2000. gada ir būtiski mazinājusies, salīdzinot ar 90-to gadu periodu un turpina mazināties arī šobrīd. Tas ir raksturojams ne tikai ar ārējās tirdzniecības apjomu samazinājumu NVS dalībvalstu starpā attiecībā pret NVS dalībvalstu ārējās tirdzniecības apjomiem ar citām pasaules valstīm, kas ir uzskatāma par svarīgāko ekonomiskās sadarbības formu NVS ietvaros; bet arī NVS ekonomiskās telpas šķelšanos citos ekonomiskās sadarbības blokos – EirAzEK un GUAM. Ļoti nozīmīgu vietu NVS dalībvalstu ekonomiskajās attiecībās ieņem energoresursi un enerģētikas politika. Tās valstis, kurām pieder enerģētiskie resursi – nafta, dabasgāze, vai šo resursu tranzīta maģistrāles ir uzskatāmas par spēcīgiem reģionāliem aktieriem, jo no to resursu piegādēm ekonomiski atkarīgas ir citas NVS dalībvalstis. NVS līmenī noslēgtās vienošanās par uz savstarpējā izdevīguma principiem balstītas enerģētikas politikas īstenošanu nekalpo par uz šādiem principiem balstītas enerģētikas politikas īstenošanu realitātē – energoresursi tiek bieži izmantoti kā šantāžas līdzeklis NVS dalībvalstu savstarpējās attiecībās. Pabeidzot analīzi par NVS ekonomisko aspektu ir jārezumē, ka pēc 2000. gada NVS dalībvalstu savstarpējā ekonomiskā atkarība ir samazinājusies un pastāv nepieciešamie priekšnoteikumi šai tendencei turpināties arī nākotnē, ņemot vērā tirdzniecības atvieglojumu palielināšanos EirAzEK ietvaros un GUAM dalībvalstu arvien ciešākām attiecībām ar rietumu struktūrām, kas ir orientētas uz šo valstu iespējamo iestāšanos ES nākotnē. NVS uz doto brīdi attīstās nevis kā vienota ekonomiskā telpa, bet kā sadrumstalota un sektorāla ekonomiskā telpa, kurai ir tendences uz dezintegrāciju.

Secinājumi

Izvērtējot darba teorētiskajā un empīriskajā daļā konstatētās likumsakarības, balstoties uz darba teorētiskajā daļā formulētajām divām būtiskākajām reģionālās organizācijas darbību un attīstību veicinošām pazīmēm (dalībvalstu politisko vienotību un savstarpējo ekonomisko atkarību), tiek veikti sekojoši secinājumi:

1. Starp NVS dalībvalstīm nepastāv vienota redzējuma par NVS kā reģionālās organizācijas attīstību. Kamēr Krievija, Kazahstāna un Tadžikistāna pauž optimismu par NVS kā reģionālās organizācijas nozīmi, pārējo NVS dalībvalstu attieksmē ir vērojama zināma skepse. Daļa NVS dalībvalstu redz NVS nevis kā reģionālo organizāciju, bet gan kā forumu, kur var apspriest problēmu risināšanu citu reģionālo organizāciju – EirAzEK, KDLO, ŠSO ietvaros. GUAM valstis, turpretī, nesaista savu nākotni ar NVS, par galveno reģionālo mērķi nostādot integrāciju eiroatlantiskajās struktūrās. Šāds attieksmju kopums neļauj runāt par NVS dalībvalstu politisko vienotību.

2. Savstarpējā ekonomiskā atkarība starp NVS dalībvalstīm pēc 2000. gada ir būtiski mazinājusies, salīdzinot ar 90-to gadu periodu, un turpina mazināties arī šobrīd. Būtiski samazinājušies ir ārējās tirdzniecības apjomi NVS dalībvalstu starpā attiecībā pret NVS dalībvalstu ārējās tirdzniecības apjomiem ar citām pasaules valstīm. Nozīmīgs kavējošs faktors savstarpējas ekonomiskas atkarības izveidei starp NVS dalībvalstīm ir to ekonomiskā nevienlīdzība. NVS ekonomiskā telpa faktiski vairs nepastāv kā vienots mehānisms, bet ir šķelies citos ekonomiskās sadarbības blokos – EirAzEK un GUAM, katrā no kuriem ir savas prioritātes. EirAzEK tās ir saistāmas ar kopējas ekonomiskās telpas izveidi, kamēr GUAM – ar integrāciju Eiropas Savienībā.

Darba gaitā tika noliegtas abas izdalītas funkcionālas reģionālās organizācijas darbību un attīstību veicinošās pazīmes, līdz ar to darba hipotēze „NVS kā reģionālās organizācijas attīstību kavē NVS dalībvalstu atšķirīgās politiskās un ekonomiskās orientācijas” ir uzskatāma par pierādītu.

NVS dalībvalstu savstarpējās attiecības ir ļoti saspīlētas un tajās ir vērojama asimetriska un sektorāla reaģēšana uz notikumiem citās valstīs, galvenokārt - no Krievijas puses. Krievija uztver rietumniecisku noskaņojumu uzplaukumu kaimiņvalstīs kā draudu savai nacionālajai drošībai un nevēlas dalīt savu ietekmi NVS ar citām dalībvalstīm, uzskatot, ka ietekmes saglabāšanai reģionā ir pielietojami gan ekonomiskie, gan politiskie līdzekļi. Galvenais Krievijas uzdevums līdz šim ir bijis panākt baiļu sajūtu kaimiņzemēs par to, ka šo valstu ekonomikas nespēs izdzīvot, ar lielvalsti nesadarbojoties. Tā, reaģējot uz Ukrainas,

Moldovas un Gruzijas centieniem integrēties rietumu organizācijās, Krievija izprovocēja ar šīm valstīm politiski-ekonomiskus skandālus, kuri ietekmēja šo valstu eksportu un importu, nodarot postu to ekonomikām. Ar energoresursiem saistītie skandāli tika izprovocēti arī attiecībās ar citām NVS dalībvalstīm. Par benefisu iebiedēšanas politikai kļuva 2008. gadā īstenota vardarbība Krievijas-Gruzijas karā. 2001. gadā uzsāktais karš Afganistānā radīja priekšnoteikumu ASV un sabiedroto centieniem militāri nostabilizēties Centrālāzijā, kas mudināja Krieviju atbildēt ar sava militārā kontingenta palielināšanu šajā NVS subreģionā. Krievija acīmredzami baidījās to tā, ka revolūcijas Centrālāzijas valstīs varētu būtiski iespaidot šo valstu ārpolitisko kursu un centās nepieļaut varas maiņu šajās valstīs, it jo īpaši - Kirgizstānā un Tadžikistānā. Krievija līdās ar lielāko Centrālāzijas valsti Kazahstānu laika posmā no 2000. līdz 2009. gadam aktīvi darbojās reģiona valstu iesaistīšanā dažādās sadarbības organizācijās, kā, piemēram, EirAzEK, KDLO, ŠSO. Centrālāzijas valstu vēlme palielināt naftas un dabasgāzes ieguves apjomus piespieda Krieviju iesaistīties jauno naftas un gāzes vadu būves projektos reģionā, nevēloties pazaudēt savas dabas resursu eksportētāja privilēģijas Eiropas un Āzijas tirgos. Par spīti dažiem veiksmīgiem politiskās un ekonomiskās sadarbības piemēriem NVS, kopējā politiski-ekonomiskā aina reģionā neliecina par NVS kā reģionālās organizācijas attīstības perspektīvām nākotnē.

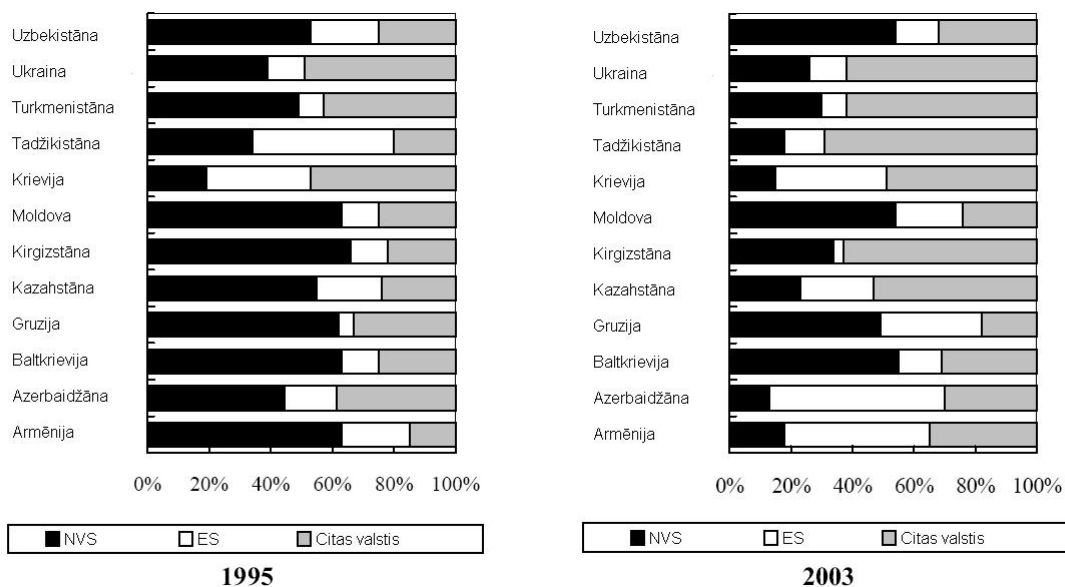
Darba beigās uzdodot sev darba sākumā formulēto izpētes jautājumu „Vai NVS kā reģionālās organizācijas attīstību kavē NVS dalībvalstu atšķirīgās politiskās un ekonomiskās orientācijas?” es varu atbildēt, ka NVS attīstību par spēcīgu reģionālo organizāciju, līdzīgu Eiropas Savienībai, kavē arvien palielinošās politiskās un ekonomiskās nesaskaņas pretstatā PSRS laiku šķietamai savstarpējo attiecību idillei. Vēsture ir pierādījusi, ka NVS dalībvalstis var kopīgi pastāvēt, tomēr šī kopīgā pastāvēšana līdz šim vienmēr tika nodrošināta ar impērijas, nevis reģionālās organizācijas starpniecību. Tieši šis faktors ir arī viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc NVS dalībvalstīm, sabrūkot Padomju Savienībai, neizdevās izveidot spēcīgu funkcionālo reģionālo organizāciju un ciešās politiskās un ekonomiskās saites starp republikām ātri vien sabruka. Krievijas un PSRS impēriju laikā noteicošais faktors, kā ikvienā tradicionālā impērijā, ir bijis centra un perifērijas attiecības, kad no Maskavas tika kontrolēti visi svarīgākie jautājumi republikās. Funkcionālo reģionālo organizāciju veidošanas princips, turpretī, ir pavisam cits – attiecības tiek veidotas uz vienlīdzības un savstarpējās cieņas, tostarp arī citu valstu suverenitātes respektēšanas pamatiem. Starp NVS dalībvalstīm vienlīdzība nav pastāvējusi ne dz vēsturiski, ne dz tā pastāv arī tagad. Krievija jau kopš Ivana IV laikiem ir bijusi neapšaubāms reģiona līderis, kamēr citas valstis pēdējo gadsimtu laikā ir lielākoties pastāvējušas svešo varu ietekmē. Arī valstu ekonomiskā attīstība ir ļoti atšķirīga, starp attīstītākajām un mazāk attīstītajām valstīm

pastāvot milzīgam kontrastam. Krievija attiecībās ar citām NVS dalībvalstīm atsevišķos gadījumos vēl joprojām mēdz uzvesties tā, it kā šīs valstis ir Krievijas Impērijas neatņemamas sastāvdaļas, ko izteiksmīgi parāda Krievijas centieni panākt sev lojālu cilvēku ievēlšanu prezidenta amatos NVS dalībvalstīs un Vladimira Putina izteicieni attiecībā uz Ukrainas teritoriālo integritāti, kā arī 2008. gadā īstenotā karadarbība pret suverēno valsti – Gruziju. Šādas rīcības ir principiāli nepieņemamas funkcionālajā reģionālajā organizācija, kuras stiprināšana kā mērķis tiek uzsvērta gan NVS turpmākās attīstības deklarācijā, gan Krievijas ārpolitikas koncepcijā. Uz doto brīdi ir naivi cerēt uz spēcīgas reģionālas organizācijas izveidi starp NVS dalībvalstīm tuvākajā nākotnē. Skatoties no šodienas perspektīvas pastāv divi reālākie notikumu attīstības scenāriji NVS reģionā – NVS kā Krievijai pakārtotas imperiālistiskās piegāršas organizācijas kopā saturēšana Krievijas ģeopolitisko interešu vārdā, vai arī pakāpeniska NVS kā reģiona iztvaicēšana, bijušajām PSRS valstīm pieslienoties blakus esošajām reģionālajām organizācijām, kā, piemēram, ES, ASEAN vai veidojot ciešākas attiecības EirAzEK, ŠSO ietvaros to jaunajā veidolā. NVS kā spēcīgai reģionālai organizācijai no teorētiskā viedokļa nav nākotnes tuvākajā perspektīvā, bet kā šī teorija NVS kontekstā spēs realizēties praksē rādīs vienīgi laiks.

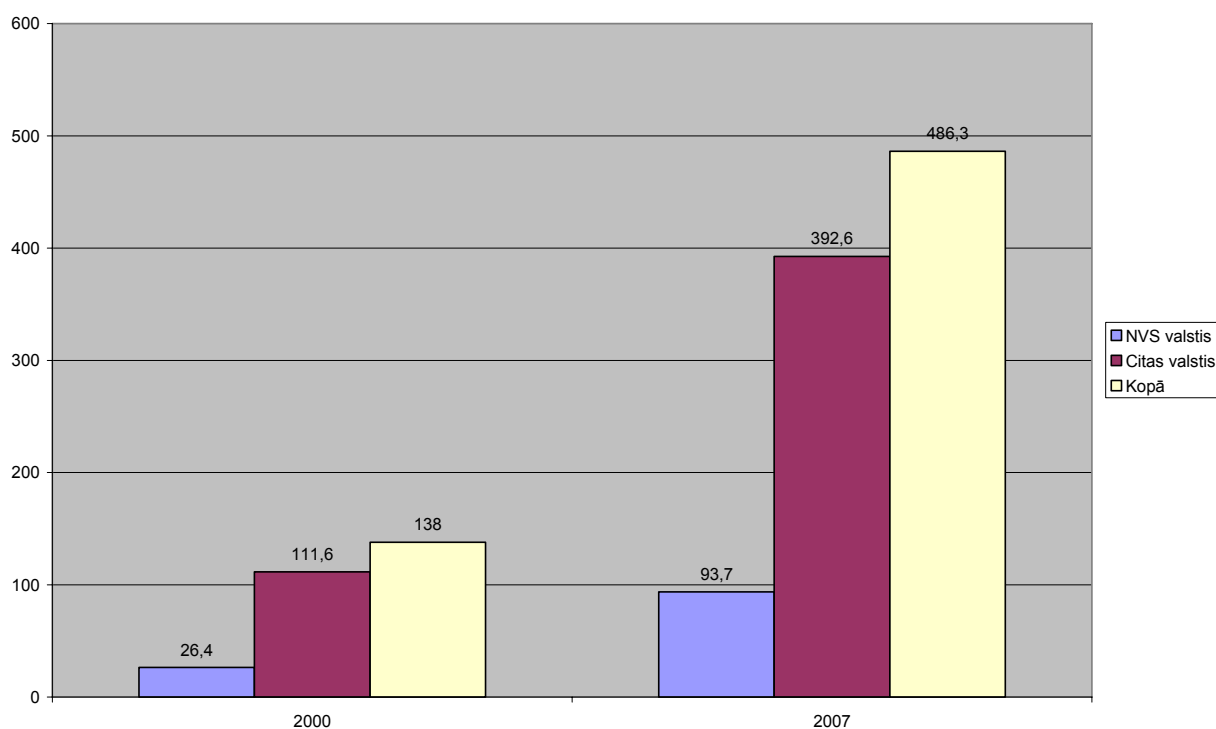
Izstrādājot šo darbu, esmu paplašinājis savas zināšanas par reģionālās sadarbības teorijām un NVS dalībvalstīm. Īpaši interesanti bija pētīt Centrālāzijas reģiona valstis, par kurām iepriekš nebiju pastiprināti interesējies un līdz darba uzsākšanai zināju par tām ļoti maz. Par vienu no grūtākajiem darba uzdevumiem kļuva politiskās un ekonomiskās dimensijas nošķiršana NVS dalībvalstu savstarpējās attiecībās, jo kā parāda pēdējie notikumi starp NVS dalībvalstīm, politika ar ekonomiku šajā reģionā ir ļoti cieši saistītas. Darba gaitā iegūtas zināšanas rada labu augsni nākamajiem pētījumiem, kā, piemēram, reģionālās sadarbības iespēju izpētei postimperiālisma valstīs vai NVS telpā radušos jauno reģionālo organizāciju attīstības perspektīvu analīzei.

Pielikums

1. attēls: NVS dalībvalstu eksporta ģeogrāfiskā struktūra¹⁶⁰

2. attēls: Eksporta īpatsvars NVS (miljardos ASV dolāru)¹⁶¹

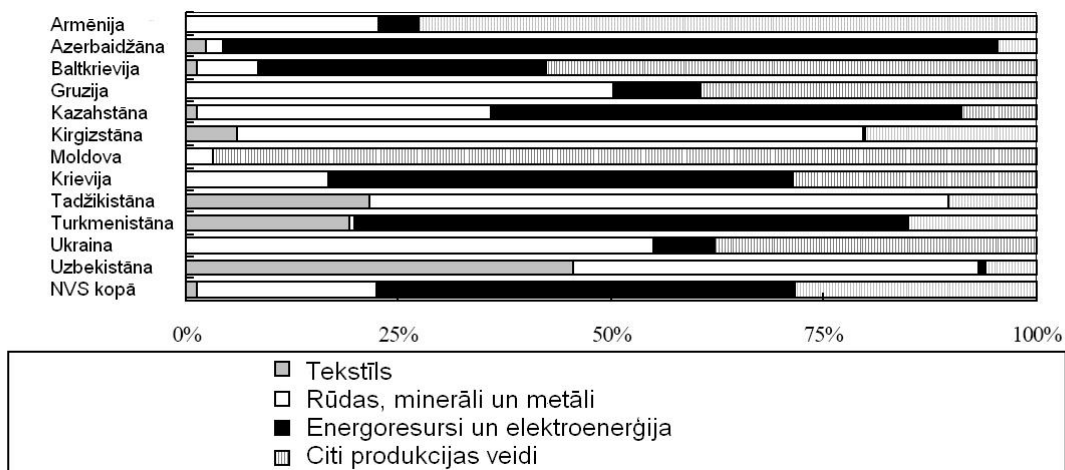
¹⁶⁰ Могилевский, Р., Тоцицкая, И. Внешняя торговля стран СНГ, стр. 594. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.05.2009.]

Pieejams: <http://research.by/pdf/2004n4r02.pdf>

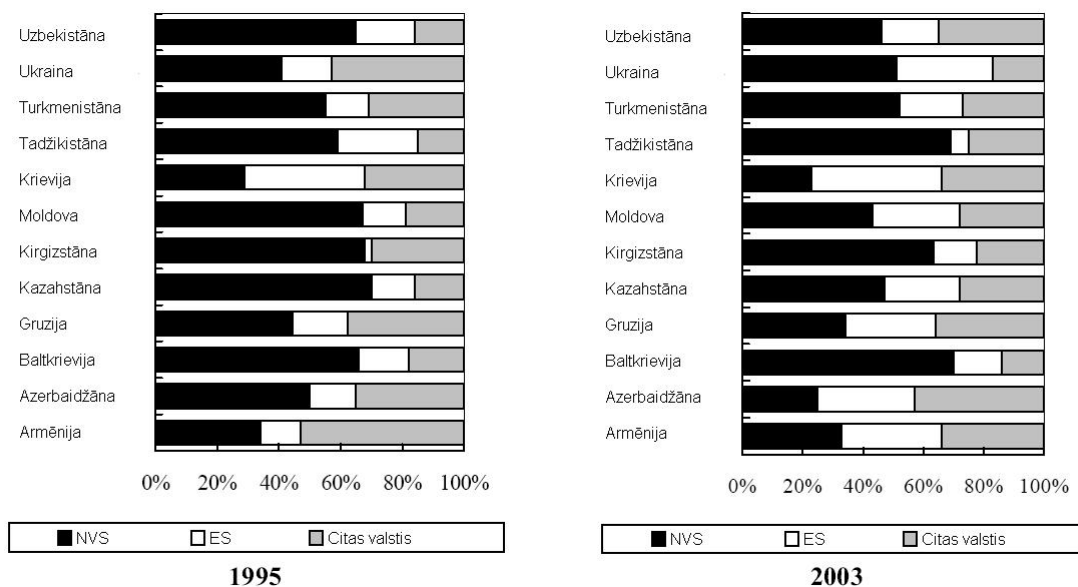
¹⁶¹ Межгосударственный статистический комитет Содружества Независимых Государств. [Tiešsaiste]

[Skatīts: 17.05.2009.] Pieejams: <http://www.cisstat.com/rus/index.htm>

3. attēls: NVS dalībvalstu eksporta produktu īpatsvars 2003. gadā¹⁶²

4. attēls: NVS dalībvalstu importa ģeogrāfiskā struktūra¹⁶³

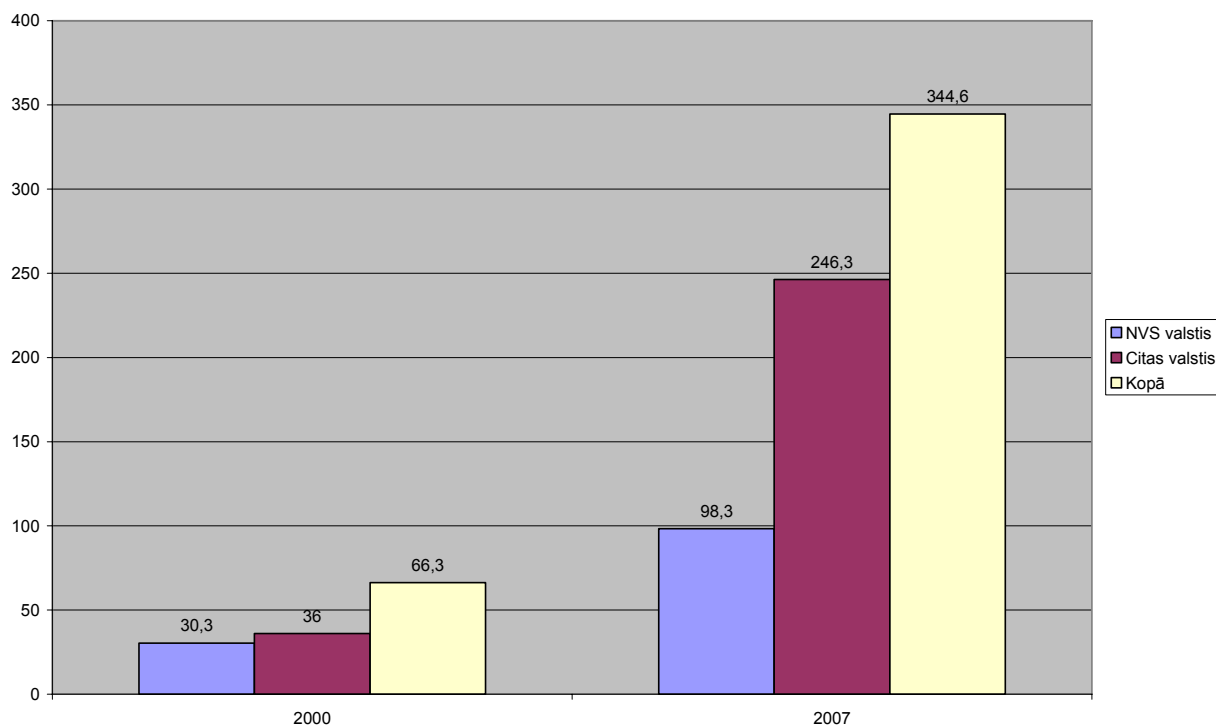

¹⁶² Могилевский, Р., Точицкая, И. Внешняя торговля стран СНГ, стр. 600. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.05.2009.]

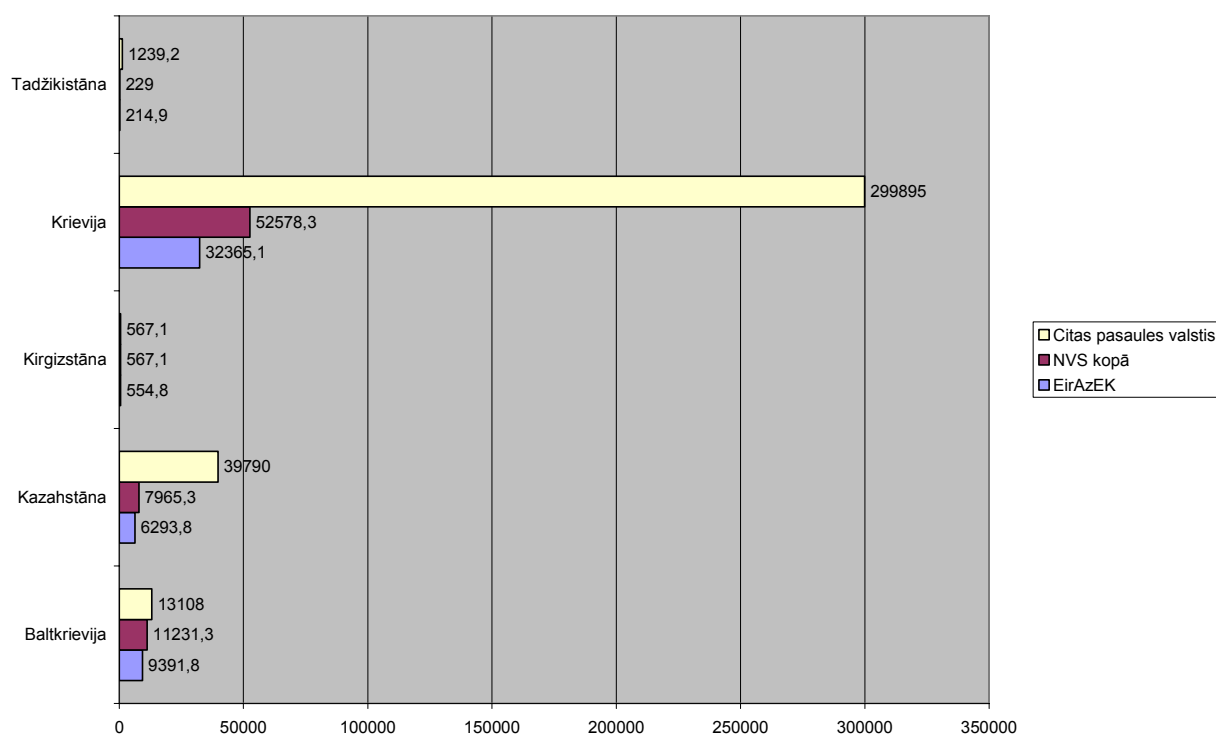
Pieejams: <http://research.by/pdf/2004n4r02.pdf>

¹⁶³ Turpat, стр. 595.

5. attēls: Importa īpatsvars NVS (miljardos ASV dolāru)¹⁶⁴

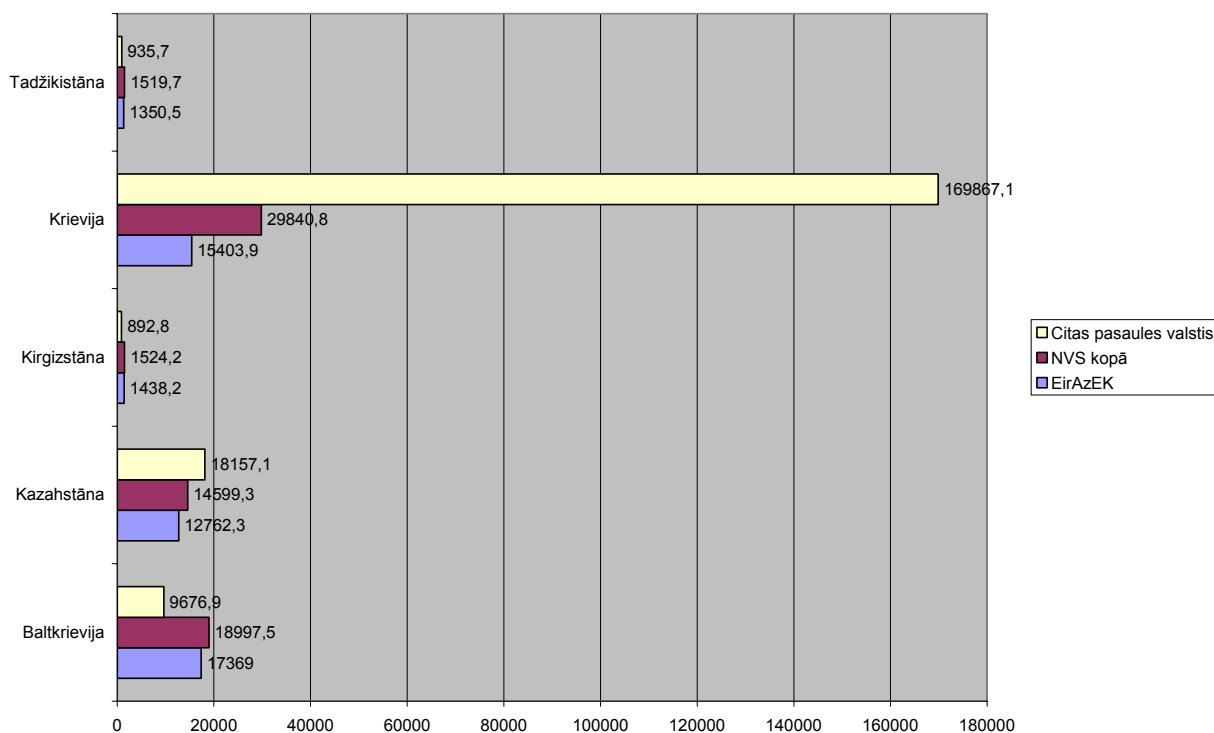
6. attēls: EirAzEK dalībvalstu eksporta struktūra 2007. gadā (miljonos ASV dolāru)¹⁶⁵

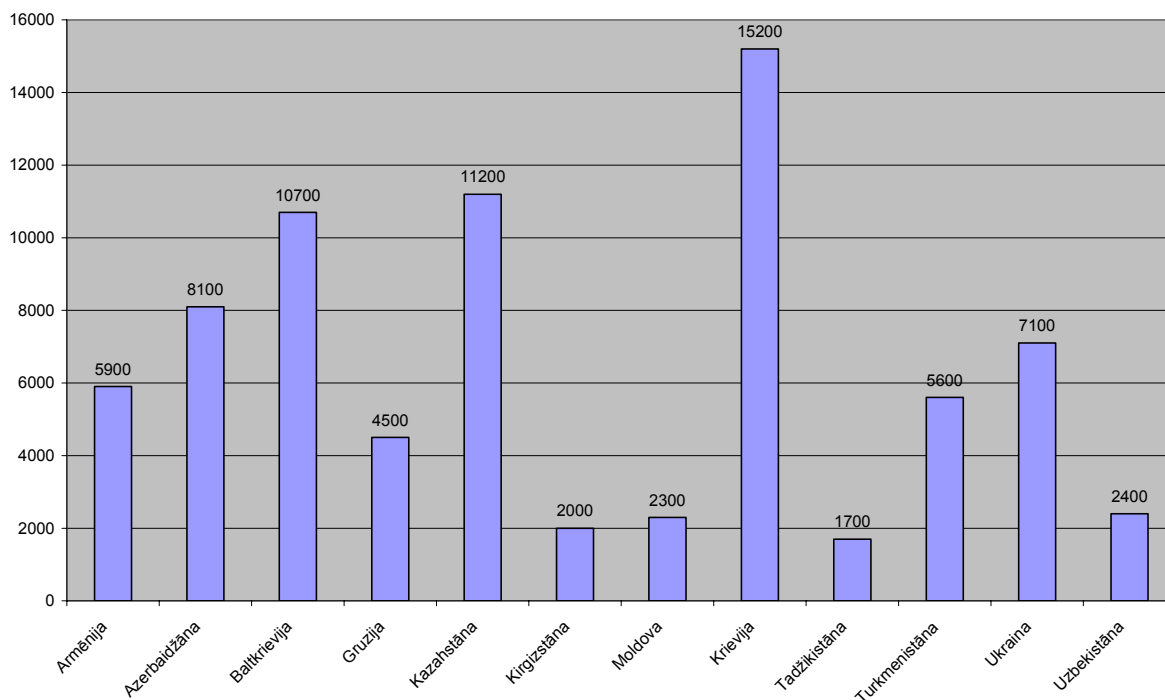
¹⁶⁴ Межгосударственный статистический комитет Содружества Независимых Государств. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.05.2009.] Pieejams: <http://www.cisstat.com/rus/index.htm>

¹⁶⁵ Межгосударственный статистический комитет Содружества Независимых Государств. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.05.2009.] Pieejams: <http://www.cisstat.org/base/eurovntorg7/04.doc>

7. attēls: EirAzEK dalībvalstu importa struktūra 2007. gadā (miljonos ASV dolāru)¹⁶⁶

8. attēls: IKP (PSP) uz 1 iedzīvotāju NVS dalībvalstīs 2007. gadā (ASV dolāros)¹⁶⁷

¹⁶⁶ Межгосударственный статистический комитет Содружества Независимых Государств. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.05.2009.] Pieejams: <http://www.cisstat.org/base/eurovntorg7/04.doc>

¹⁶⁷ CIA. The World Factbook. [Tiešsaiste] [Skatīts: 21.05.2009.] Pieejams: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>

Literatūras saraksts

1. Adler, E., Barnett, M. E. (eds.) *Security communities*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
2. Archer, C. *International organizations*. London: Routledge, 1993.
3. Bergner, P. *Birth of Tajikistan: National Identity and the Origins of the Republic*. I. B. London; New York: Tauris & Company Ltd, 2007.
4. Bothe, M., Ronzitti N., Rosas A. (eds.) *The OSCE in the maintenance of peace and security: conflict prevention, crisis management, and peaceful settlement of disputes*. Martinus Nijhoff Publishers, 1997.
5. Bregel, Y. *Historical Atlas of Central Asia*. Boston: Brill, 2003.
6. Buzan, B.; Waever, O. *Regions and powers: the structure of international security*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
7. Crosston, M. D. *Fostering Fundamentalism: Terrorism, Democracy and American Engagement in Central Asia*. London: Ashgate Publishing Ltd, 2006.
8. Diehl, P.F. (ed.) *The politics of international organizations. Patterns and Insights*. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing, 1989.
9. Hettne, B., Hveem, H. (eds.) *Context of Interregional Relations*. Gothenburg: Padrigu, 1998.
10. Hettne, B., Inotai A., Sunkel O. (eds.) *National perspective of the new regionalism in the North*. London: Macmillan Press, 2000.
11. King, C. *The Moldovans: Romania, Russia, and the Politics of Culture*. Stanford: Hoover Institution Press, 2000.
12. Laizāne-Jurkāne, M. *Baltijas valstu reģionālo organizāciju darbības un attīstības tendences*. Promocijas darbs. Rīga, 2007.
13. Lejiņš, A. (red.) *Eiropas Savienības austrumu kaimiņi pēc Oranžās revolūcijas*. Rīga: Ārpolitikas institūts, 2006.
14. Lejiņš, A. (red.) *Paplašinātā Eiropa un tās Kaimiņu politika: Austrumu dimensija*. Rīga: Ārpolitikas institūts, 2005.
15. Needler, M.C. *Identity, interest, and ideology: an introduction to politics*. Greenwood Publishing Group, 1996.
16. Ozoliņa, Ž. *Latvijas drošības politikas reģionālie aspekti*. Rīga: Izglītība, 2000.
17. Ozoliņa, Ž. (red.) *Latvija starptautiskajās organizācijās*. Rīga: Zinātne, 2005.
18. Panossian, R. *Armenians*. London: C. Hurst & Co. Ltd, 2006.

19. Rittberger, V., Zangl, B. *International Organization. Polity, Politics and Policies*. New York: Palgrave Macmillan, 2006.
20. Scott, W.R. *Organizations: Rational, natural, and open systems*. New Jersey: Prentice-Hall, 1992.
21. Snyder, T. *Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569-1999*. London: Yale University Press, 2003.
22. Taylor, P., Groom A.J.R. *International Institutions At Work*. London: Pinter Publishers Ltd., 1990.
23. Walt, S. M. *The Origins of Alliances*. London: Cornell University Press, 1994.

Interneta resursi

24. Armenia Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: ebrary datu bāzē
25. Azerbaijan Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: ebrary datu bāzē
26. Chernomyrdin, V. A Russian in Kiev. [Tiešsaiste] [Skatīts: 16.11.2007.] Pieejams: SAGE datu bāzē
27. Chloë, B. Power resources: The political agenda in Russo – Moldovan gas relations. [Tiešsaiste] [Skatīts: 16.11.2007.] Pieejams: EBSCO datu bāzē
28. CIA. The World Factbook. [Tiešsaiste] [Skatīts: 21.05.2009.] Pieejams: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>
29. CIA. The World Factbook. Armenia. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/am.html>
30. CIA. The World Factbook. Azerbaijan. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html>
31. CIA. The World Factbook. Belarus. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bo.html>
32. CIA. The World Factbook. Georgia. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gg.html>
33. CIA. The World Factbook. Kazakhstan. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html>
34. CIA. The World Factbook. Kyrgyzstan. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kg.html>

35. CIA. The World Factbook. Moldova. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams:
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/md.html>
36. CIA. The World Factbook. Russia. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams:
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>
37. CIA. The World Factbook. Tajikistan. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams:
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html>
38. CIA. The World Factbook. Turkmenistan. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams:
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tx.html>
39. CIA. The World Factbook. Ukraine. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams:
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>
40. CIA. The World Factbook. Uzbekistan. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams:
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uz.html>
41. Cornell, S.E.; Popjanevski, J.; Nilsson N. Russia's War in Georgia: Causes and Implications for Georgia and the World. [Tiešsaiste] [Skatīts: 11.05.2008.] Pieejams:
<http://www.isdp.eu/files/publications/pp/08/0808Georgia-PP2.pdf>
42. Encyclopedia Britannica. Azerbaijan. [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.05.2009.] Pieejams:
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/46781/Azerbaijan>
43. Encyclopedia Britannica. Azerbaijani. [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.05.2009.] Pieejams:
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/46833/Azerbaijani>
44. Encyclopedia Britannica. Azerbaijani. [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.05.2009.] Pieejams:
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/46833/Azerbaijani>
45. Encyclopedia Britannica. History of Romania. [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.05.2009.]
Pieejams:
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/508461/Romania/214504/History#ref=ref476941>
46. Encyclopedia Britannica. Low Countries (region, Europe). [Tiešsaiste] [Skatīts:
25.03.2009.] Pieejams: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/349663/Low-Countries>
47. Fadeev, A. The energy crisis between Moscow and Minsk. [Tiešsaiste] [Skatīts:
16.11.2007.] Pieejams: EBSCO datu bāzē
48. Friends in need. Section: Europe. Russia's foreign relations. [Tiešsaiste] [Skatīts:
16.11.2007.] Pieejams: SAGE datu bāzē
49. Georgia Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste]
[Skatīts: 11.05.2009.] Pieejams: ebrary datu bāzē

50. Janda, K., Gillies, R. How well does 'region' explain political party characteristics? [Tiešsaiste] [Skatīts: 20.05.2009.] Pieejams: <http://janda.org/workshop/Discriminant%20analysis/Janda-Gillies/janda-gillies,region.htm>
51. Kazakhstan Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams: ebrary datu bāzē
52. Kyrgyzstan Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: ebrary datu bāzē
53. Казахстанская нефть потечет в Иран: партнеры начали переговоры по строительству нового нефтепровода. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: http://www.newsru.com/finance/25sep2008/kaz_oil.html
54. Lejiņš, A. Eiropai meklē draugus, Krievija-klientus? [Tiešsaiste] [Skatīts: 30.11.2007.] Pieejams: http://www.lai.lv/EKP/Eiropai_mekle_draugus.html
55. Ministry for Foreign Affairs of Ukraine. [Tiešsaiste] [Skatīts: 19.05.2009.] Pieejams: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/en/>
56. Ministry of Foreign Affairs of Georgia. [Tiešsaiste] [Skatīts: 19.05.2009.] Pieejams: http://www.mfa.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=1
57. Ministry of Foreign Affairs of Georgia. General information about GUAM. [Tiešsaiste] [Skatīts: 11.05.2009.] Pieejams: http://www.mfa.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=467&info_id=9712
58. Ministry of Foreign Affairs. Republic of Armenia. [Tiešsaiste] [Skatīts: 19.05.2009.] Pieejams: <http://www.armeniaforeignministry.com/>
59. Nabucco pipeline in the cobweb of Byzantine energy politics. [Tiešsaiste] [Skatīts: 11.05.2009.] Pieejams: <http://www.energybulletin.net/node/48560>
60. Pushkov, A. Missed connections. [Tiešsaiste] [Skatīts: 16.11.2007.] Pieejams: SAGE datu bāzē
61. Republic of Azerbaijan. Ministry of Foreign Affairs. [Tiešsaiste] [Skatīts: 19.05.2009.] Pieejams: http://mfa.gov.az/eng/index.php?option=com_content&task=view&id=218&Itemid=56
62. Science and Technology in Kazakhstan: Current Status and Future Prospects. National Academies Press, 2007. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: ebrary datu bāzē
63. Snyder, G.H. Alliance Theory: A Neorealist First Cut . [Tiešsaiste] [Skatīts: 16.04.2007.] Pieejams: EBSCO datu bāzē

64. Tajikistan Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 09.04.2009.] Pieejams: ebrary datu bāzē
65. The internal situation in Belarus. Belarus after the 'election'. What future for the Lukashenka regime? [Tiešsaiste] [Skatīts: 16.11.2007.] Pieejams: SAGE datu bāzē
66. The Ministry of Foreign Affairs and European Integration. Republic of Moldova. [Tiešsaiste] [Skatīts: 19.05.2009.] Pieejams: <http://www.mfa.gov.md/ministry/>
67. Time. A Tsar Is Born - Person of the Year 2007. [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: http://www.time.com/time/specials/2007/personoftheyear/article/1,28804,1690753_1690757_1690766,00.html
68. Turkmenistan Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: ebrary datu bāzē
69. Uzbekistan Profile. Walden Publishing Ltd. World of Information, 2006. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: ebrary datu bāzē
70. Азербайджанцы разрешили Ильхаму Алиеву избираться президентом страны неограниченное количество раз. [Tiešsaiste] [Skatīts: 23.05.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/19mar2009/refer.html>
71. Акаев исключил возможность скорого возвращения в Киргизию. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/12apr2005/akaev.html>
72. Александр Лукашенко вводит обязательную пропаганду на предприятиях и в вузах. [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/21aug2003/lukashenko.html>
73. Анализ внешнеторгового оборота между странами-членами ГУАМ в 2007 году. [Tiešsaiste] [Skatīts: 19.05.2009.] Pieejams: http://www.sng.allbusiness.ru/content/document_r_7FF27B4A-616C-4B3B-9F13-E12812A2AF4D.html
74. Бахтадзе, М.А., Вачнадзе, М., Гурули, В. История Грузии (с древнейших времен до наших дней). [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.05.2009.] Pieejams: <http://www.nukri.org/index.php?name=CmodsDownload&file=index&req=viewdownload&cid=11&orderby=dateD>
75. Белоруссия ввела пошлину на транзит российской нефти. [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: <http://www.newsru.com/finance/04jan2007/belorussia.html>

76. Брошены за решетку ближайшие сторонники покойного Туркменбаши.
[Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pīejams:
<http://www.newsru.com/world/31jul2007/turkmenarest.html>
77. В Туркменистане скончался президент страны Сапармурат Ниязов. [Tiešsaiste]
[Skatīts: 17.03.2009.] Pīejams:
<http://www.newsru.com/world/21dec2006/niyazov.html>
78. Вернадский, Г. Древняя Русь. [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.05.2009.] Pīejams:
http://www.erlib.com/Георгий_Вернадский/Древняя_Русь/27/
79. "Винная война" продолжается. Роспотребнадзор нашел опасные пестициды.
Грузия собирается подавать в суд. [Tiešsaiste] [Skatīts: 11.05.2009.] Pīejams:
<http://www.newsru.com/finance/06apr2006/wine.html>
80. Владимир Воронин дал интервью телеканалу "Euronews". [Tiešsaiste] [Skatīts:
13.04.2008.] Pīejams:
<http://www.moldova.ru/index.php?tabName=events&owner=27&id=190>
81. Владимир Воронин: "Мы хотим вступить в Европейский союз". [Tiešsaiste]
[Skatīts: 13.04.2008.] Pīejams:
<http://www.newsru.com/world/09mar2005/voronin.html>
82. "Газпром" и "Нафтогаз" согласовали цену за газ, пересмотрев схему поставок.
[Tiešsaiste] [Skatīts: 12.04.2008.] Pīejams:
<http://www.newsru.com/finance/04jan2006/gas.html>
83. "Газпром" и Молдавия договорились о поставках российского газа по 110
долларов за тысячу кубометров. [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.04.2008.] Pīejams:
<http://www.newsru.com/finance/16jan2006/110.html>
84. Глава Туркмении предложил построить газопроводы во все четыре стороны.
[Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pīejams:
<http://www.newsru.com/finance/12mar2009/turkmen.html>
85. Главы Армении и Турции успешно провели первые прямые переговоры в
Ереване. [Tiešsaiste] [Skatīts: 11.05.2008.] Pīejams:
<http://www.newsru.com/world/07sep2008/gul.html>
86. Госдума грозит выйти из договора о дружбе с Украиной в случае шагов по
вступлению в НАТО. [Tiešsaiste] [Skatīts: 19.05.2009.] Pīejams:
<http://www.newsru.com/russia/01apr2008/antinato.html>

87. ГУАМ стал стипендиатом ЕС. Евросоюз объявил о выделении в виде помощи 915 млн. евро. [Tiešsaiste] [Skatīts: 19.05.2009.] Pieejams: <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1182491880>
88. Доклад Статкомитета СНГ о внешней торговле услугами в странах Содружества. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.05.2009.] Pieejams: <http://unstats.un.org/unsd/tradeserv/Workshops/Kiev/CISSTAT%20report.pdf>
89. ЕврАзЭС. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.evrazes.com/>
90. Европа опасается сокращения поставок газа. [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/02jan2006/eufears.html>
91. Евросоюз, заинтересовавшись восточным газом, снимет санкции с Узбекистана. Эмбарго на оружие сохранится. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/13oct2008/sanctions.html>
92. Киргизия закрывает американскую базу "Манас". А Россия дарит ей 150 млн долларов. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/03feb2009/bakiev.html>
93. Концепция внешней политики КР. [Tiešsaiste] [Skatīts: 18.05.2009.] Pieejams: http://www.mfa.kg/acts/koncepciya-vneshnei-politiki-kr_kg.html
94. Концепция внешней политики Российской Федерации. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.ln.mid.ru/ns-osndoc.nsf/0e9272befa34209743256c630042d1aa/d48737161a0bc944c32574870048d8f7?OpenDocument>
95. Концепция дальнейшего развития Содружества Независимых Государств. [Tiešsaiste] [Skatīts: 20.05.2009.] Pieejams: <http://www.cis.minsk.by/webnpa/text.aspx?RN=N90700503#коцеп>
96. Лукашенко упрекает США в нарушении демократии. [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/11nov2004/lukashenko.html>
97. Медведев и Назарбаев договорились углублять военное сотрудничество России и Казахстана. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/russia/22may2008/deep.html>
98. Межгосударственный статистический комитет Содружества Независимых Государств. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.05.2009.] Pieejams: <http://www.cisstat.com/rus/index.htm>

99. Межгосударственный статистический комитет Содружества Независимых Государств. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.05.2009.] Pieejams: <http://www.cisstat.org/base/eurovntorg7/04.doc>
100. Министерство иностранных дел Республики Беларусь. [Tiešsaiste] [Skatīts: 19.05.2009.] Pieejams: <http://www.mfa.gov.by/ru/foreign-policy/international-organizations/mo/e1925ba22932852e.html>
101. Министерство иностранных дел Республики Таджикистан. [Tiešsaiste] [Skatīts: 19.05.2009.] Pieejams: <http://www.mid.tj/index.php?node=article&id=500>
102. Министерство иностранных дел Республики Узбекистан. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: http://mfa.uz/rus/mej_sotr/vneshnyaya_politika/
103. Минск просит у Москвы кредит на российский газ. [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: http://news.bbc.co.uk/hi/russian/russia/newsid_6922000/6922481.stm
104. Михаил Саакашвили получил свыше 90% голосов избирателей на выборах президента Грузии. [Tiešsaiste] [Skatīts: 11.05.2009.] Pieejams: http://www.newsru.com/world/05jan2004/saak_win.html
105. Могилевский, Р., Точицкая, И. Внешняя торговля стран СНГ, стр. 594. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.05.2009.] Pieejams: <http://research.by/pdf/2004n4r02.pdf>
106. Молдавия отключена от поставок российского газа. [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: <http://www.newsru.com/finance/02jan2006/moldaviya.html>
107. Морозов, Н. Путь из молдаван в румыны. И обратно. [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.05.2009.] Pieejams: <http://www.itogi.ru/archive/2001/9/121412.html>
108. На территории Киргизии основана американская военная база. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/05jan2002/kirgiz.html>
109. Назарбаев предложил Медведеву план интеграции экономик России и Казахстана. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/finance/22may2008/nazarbaev.html>
110. Независимость Белоруссии - понятие философское, считает Александр Лукашенко. [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/03jul2001/lukashenko1.html>
111. Организация за демократию и экономическое развитие - ГУАМ. [Tiešsaiste] [Skatīts: 11.05.2009.] Pieejams: <http://guam-organization.org/node/240>
112. Официальное интернет-представительство организации ОДКБ. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.dkb.gov.ru/start/index.htm>

113. Правозащитники полагают, что на счетах Deutsche Bank лежат 3 млрд долларов Ниязова. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/22dec2006/money.html>
114. Путин и Лукашенко обещали обо всем договориться. Они не понимают, почему СМИ решили, что визит чрезвычайный. [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/14dec2007/together.html#2>
115. Путин и Назарбаев поздравили друг друга с соглашением по Прикаспийскому газопроводу. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/finance/20dec2007/nazarbay.html>
116. Путин пригрозил аннексировать Крым и Восточную Украину в случае принятия Украины в НАТО. [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: <http://www.newsru.com/russia/07apr2008/annex.html>
117. Путин уверен, что российская военная база в Киргизии придаст спокойствие азиатскому региону. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/23oct2003/put.html>
118. Развал СССР: этого могло не произойти... [Tiešsaiste] [Skatīts: 13.04.2008.] Pieejams: <http://www.panarin.com/doc/47>
119. Россия начала блокаду Грузии. Арестованные офицеры ГРУ вернулись в Москву. [Tiešsaiste] [Skatīts: 11.05.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/02oct2006/gruzia.html>
120. СНГ оформляет "развод" с Грузией. [Tiešsaiste] [Skatīts: 11.05.2008.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/09oct2008/sng.html>
121. Соглашение о создании резервов ресурсов и их эффективном использовании для обеспечения устойчивой параллельной работы электроэнергетических систем государств - участников Содружества Независимых Государств. [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.03.2008.] Pieejams: <http://cis.minsk.by/main.aspx?uid=1060>
122. Соловьёв, С.М. История России с древнейших времён. [Tiešsaiste] [Skatīts: 12.05.2009.] Pieejams: <http://militera.lib.ru/common/solovyev1/index.html>
123. Структура Министерства иностранных дел Российской Федерации. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.ln.mid.ru/nsite-sv.nsf/mnsdoc/03.04>

124. Таджикистан будет требовать от России больше за действующую в стране военную базу. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: http://www.newsru.com/world/20feb2009/tajik_base.html
125. Туркмения намерена в полтора раза поднять цены на газ для России. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/finance/21jun2006/turkmenia.html>
126. Узбекистан выходит из Евразийского экономического сообщества. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.newsru.com/world/12nov2008/uzbek.html>
127. Шанхайская организация сотрудничества. [Tiešsaiste] [Skatīts: 17.03.2009.] Pieejams: <http://www.sectsco.org/RU/index.asp>